

Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Sbor příbramských ostrostřelců:

jeho historie a konzervace dochovaného fondu
ve sbírkách SOkA Příbram

Mgr. Jan Šíblo

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Kaše

Odborný garant: Mgr. Radomír Slovík

Diplomová práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jan Šíblo**
Osobní číslo: **R10022**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace děl písemné kultury**
Název tématu: **Sbor příbramských ostrostřelců: jeho historie a konzervace dochovaného fondu ve sbírkách SOkA Příbram**
Zadávací katedra: **Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Teoretická část: Student se ve své práci bude zabývat fondem příbramských ostrostřelců ze sbírek Státního okresního archivu v Příbrami. Nejprve obecně popíše vznik a působení ostrostřeleckých spolků a v těchto souvislostech zpracuje i činnost spolku příbramského. Bude čerpat z existující literatury na toto téma a především z dokumentů dochovaných ve sbírkách SOkA Příbram. Detailnější podobu spolkové činnosti případně doplní studiem artefaktů z Hornického muzea v Příbrami. Praktická část: Fond příbramských ostrostřelců navíc zpracuje i z konzervátorského hlediska. Nejdříve popíše jeho složení a fyzický stav a dále na vybraných objektech provede komplexní restaurátorský zákrok, jehož průběhu a výsledkům věnuje jednu z kapitol své práce. Závěrem se student bude zabývat i řešením dalšího uložení celého fondu v depozitářích SOkA Příbram a jeho případnému zpřístupnění formou digitálních kopií dochovaných dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ĎUROVIČ, M. a kol. Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha-Litomyšl: Paseka, 2002. KMOŠEK, P. Chrudimští ostrostřelci a jejich malované terče: historie Sboru privilegovaných měšťanských ostrostřelců v Chrudimi a jeho malovaných terčů. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 2001. KMOŠEK, P. Střelecké spolky východních Čech a jejich malované terče. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008. KONEČNÝ, S. Poliční střelci a ostrostřelci. Litomyšl: ve spolupráci se Státním okresním archivem Svitavy se sídlem v Litomyšli vydal Stanislav Konečný, 2008.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jiří Kaše

Katedra humanitních věd FR

Datum zadání diplomové práce:

30. října 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

22. srpna 2012

Ing. Karol Bayer v2.
děkan

L.S.

BcA. Radomír Slovík
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 13. srpna 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (Dislokované pracoviště – Fakulta restaurování, Litomyšl).

V Litomyšli dne 22. 8. 2012

Jan Šíblo

Poděkování

Mé poděkování patří především PhDr. Věře Smolové a Mgr. Kateřině Jobkové Habrové ze Státního okresního archivu v Příbrami za nebývalou vstřícnost a pomoc nejen při výběru objektu k restaurování, ale také při teoretickém zpracování tématu. Za bohatý obrazový materiál bych rád poděkoval zaměstnancům Hornického muzea v Příbrami, především Antonínu Švecovi a Mgr. Kláře Posekané. V neposlední řadě děkuji vedoucímu práce Mgr. Jiřímu Kaše a odbornému garantovi Mgr. Radomíru Slovikovi za podnětné připomínky a konzultace, kterými přispěli k úspěšnému dokončení této práce.

Anotace

Tato práce se věnuje Měšťanskému ostrostřeleckému sboru v Příbrami. Zabývá se jeho historií, strukturou, výstrojí, výzbrojí a střelnicí a v praktické rovině i restaurováním sborových archiválií dochovaných ve Státním okresním archivu v Příbrami.

Klíčová slova

ostrostřelci, Příbram, spolky, střelecké terče, střelnice

Title

The Sharpshooters of Příbram: Their History and Conservation of the Documents Preserved in the State District Archive in Příbram

Annotation

This thesis is devoted to the Civic Sharpshooters of Příbram. It presents their history, structure, uniforms, equipment and target range, but also deals with conservation of the archival materials of the fellowship, preserved in the State District Archive in Příbram.

Keywords

sharpshooters, Příbram, fellowships, shooting targets, target range

Obsah

1 Úvod	8
2 Střelecké spolky, bratrstva, cechy a společnosti.....	13
2.1 Historický vývoj	13
2.2 Struktura, výstroj a výzbroj.....	20
2.3 Střelnice a střelecké terče	25
2.4 Činnost střeleckých spolků	28
3 Příbramští ostrostřelci	32
3.1 Historie sboru	32
3.2 Činnost sboru	46
3.3 Organizace sboru, jeho výstroj a výzbroj	50
3.4 Střelnice	57
3.5 Ostrostřelecké artefakty ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami	62
4 Restaurování fondu	67
4.1 Složení fondu	67
4.2 Fyzický stav fondu	68
4.3 Cíle zákroku, výběr archiválií k restaurování a návrh postupu	71
4.4 Postup prací	72
4.5 Způsob dalšího uložení fondu v SOkA Příbram	75
5 Závěr	79
6 Seznam použité literatury a pramenů	82
6.1 Seznam použité literatury	82
6.2 Seznam použitých pramenů.....	84
7 Seznam tabulek	85
8 Seznam obrazových příloh.....	106
9 Seznam textových příloh	162

1 Úvod

Stejně jako jinde v Evropě, tak i v českých zemích hrály střelecké spolky nezastupitelnou roli ve spolkovém životě 19. století. Podle toho, jak byl spolek zaměřen, pořádali jejich členové v mnoha městech buď pravidelné soutěže ve střelbě do terče provázené bujarým veselím, nebo svými slavnostními nástupy a salvami dodávali lesku většině veřejných událostí. Město Příbram nebylo výjimkou, což ostatně potvrzuje i fond archiválií *Měšťanského sboru ostrostřeleckého*, dochovaný ve Státním okresním archivu v Příbrami¹. Jedná se o jedenáct rozsahem různě obsáhlých knih a tři kartony spisového materiálu. Knihy zahrnují knihu o historii sboru, Stanovy spolku a seznam členů, Hlavní knihu 1840–1851, Protokoly o schůzích 1848–1849, Dodací protokol 1872–1884, Pokladní deník 1850–1863, Podací protokol 1838–1850, Protokol o střelbě do terče 1847–1877, Anmeldungsprotokoll 1857–1867, Seznam zavedených protokolů 1855–1857 a Rejstřík členských příspěvků 1866, jehož blok byl však v minulosti vytržen z desek a nedochoval se.

V prvním kartonu o rozsahu 867 listů se objevuje každodenní agenda sboru. Nejstarší písemnosti se vztahují k roku 1808, další jsou datovány až rokem 1837 a pokračují do roku 1885. Druhý karton obsahuje 1123 stran účtů, v rozmezí let 1837–1905. V posledním kartonu se vyskytují spisy z let 1886–1889, dvě kolorované fotografie spolkového praporu a účty s architektonickými plány a kolorovanými zákresy týkajícími se

---

¹ Dále také „SOKA Příbram“.

stavby střelnice. Fond svým rozsahem a torzovitostí dozajista není nejbohatším pramenem ke studiu struktury a fungování střeleckých spolků, přesto jde o zatím neprobádaný materiál vypovídající o jedné z podob tehdejšího společenského života města.

Protože se do této doby příbramským ostrostřelcům dostalo z pohledu historiků pouze pranepatrné pozornosti², je cílem této práce zpracovat dochovaný sborový fond nejen z restaurátorsko-konzervátorského, ale také z kulturně-historického hlediska.

Z důvodů zasazení činnosti příbramských ostrostřelců do širšího kontextu se bude první část práce věnovat obecné historii a struktuře střeleckých spolků. Popíše jejich vývoj, roli a postavení ve společnosti. Zmíní se jak o složení členské základny, výstroji a výzbroji sborů, tak i o centrech spolkové činnosti – střelnicích. V závěru přinese popis hlavní náplně života střelců, bude se zabývat střeleckými soutěžemi a dalšími slavnostmi. Tato část práce bude těžit především z dostupné odborné literatury, která se

---

² V pracích zabývajících se dějinami města se objevují pouze základní zmínky o existenci sboru. Jde o BEZDĚKA, J. V. Historické letopočty příbramské. In: *Město stříbra a slávy starých hornických tradic*. Příbram: Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. 23–55. a VELFL, J. *Příbram v průběhu staletí*. Příbram: Městský úřad Příbram, 1988. (dále pouze VELFL, *Příbram ...*). Střelnici postavené v roce 1838 se dostalo pozornosti už v počátcích její existence od ONDRÁK, P. Věrný obraz Příbrami. *Česká Včela*. [online]. Praha: Synové Bohumila Háze, 22. února a 1. března 1842, roč. 9, č. 15 a 17, 57–68, 8 str., [cit. 4. srpna 2012]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1454286> ISSN 1801-3449. (dále pouze ONDRÁK, *Věrný obraz...*). Už v naší době z předešlého cituje a vlastní vzpomínku na střelnici přidává ČÁKA, J. *Kráčím starou Příbramí*. Příbram: Knihkupectví, galerie a antikvariát Olšanská & Hyšpler, 1998. Na střelecké manévry příbramského sboru pak vzpomíná SUCHÝ, F., *O studentech, ostrostřelcích a bavorácích*. Vlastivědný sborník Podbrdsko. Příbram: Oblastní muzeum Podbrdsko a Okresní archiv, 1968. (dále pouze SUCHÝ, *O studentech ...*). Průběh ostrostřeleckého polního cvičení–manévru je beletristicky zpodoběn i v ŠÁRECKÁ-RADOŇOVÁ, M. *Pod Svatou Horou: obraz ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 297 s. ISBN 80-7192-812-7. Obrazový materiál s budovami střelnice a městských lázní přináší FRYŠ, J., PODLAHA, J. *Příbram přítomná minulost*. Příbram: nákladem autorů, 2004, s. 82. ISBN 80-239-2180-0.

v českém prostředí zabývá většinou historií jednotlivých sborů³ nebo dílčími otázkami jejich výstroje⁴, výzbroje⁵ nebo činnosti.⁶ Široce zastoupené je také badatelsky vděčné téma malovaných terčů⁷. Ačkoliv by se mohlo zdát, že až na z výtvarného hlediska atraktivní střelecké terče je téma střeleckých spolků obecně spíše

---

³ ANTL, T., *Dějiny sboru c. k. privilegovaných ostrostřelců v Třeboni*. Třeboň: nákladem sboru, 1902, (dále pouze ANTL, *Dějiny sboru ...*); KMOŠEK, P., *Chrudimští ostrostřelci a jejich malované terče: historie Sboru privilegovaných měšťanských ostrostřelců v Chrudimi a jeho malovaných terčů*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 2001, (dále pouze KMOŠEK, *Chrudimští ostrostřelci ...*); KONEČNÝ, S., *Poličští střelci a ostrostřelci*. Litomyšl: ve spolupráci se Státním okresním archivem Svitavy se sídlem v Litomyšli vydal Stanislav Konečný, 2008, (dále pouze KONEČNÝ, *Poličští střelci ...*); KREJČÍ, R., *Vysokomýtský střelci v průběhu dvou století*. Vysoké Mýto: nákladem autora, 2000, (dále jen KREJČÍ, *Vysokomýtský střelci ...*); ERBEN, K., J., *Dějiny císař. výs. měšťanských ostrostřelců pražských*. Praha: nákladem sboru, 1860, (dále pouze ERBEN, *Dějiny císař. výs. ...*).

⁴ KUTÍLKOVÁ, D., *Vojenské odívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, (dále pouze KUTÍLKOVÁ, *Vojenské odívání ...*); VOGELTANZ, J., *Stejnokroje 1848 – 1849*. České Budějovice: Karmášek, 2009.

⁵ LETOŠNÍKOVÁ, L., *Lovecké zbraně v Čechách*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980, (dále pouze LETOŠNÍKOVÁ, *Lovecké zbraně ...*);

⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L., *Dějiny policie a četnictva I*. Praha: Themis, 1997, (dále pouze MACEK, UHLÍŘ, *Dějiny policie ...*); LUGS, J., *Střelci a čarostřelci*. Praha: Naše vojsko, 1973, (dále pouze LUGS, *Střelci a čarostřelci ...*); MACKOVÁ, H., *Spolky ostrostřelců a jejich postavení ve venkovských městech druhé poloviny 19. století*. In LEDVINKA, V. a PEŠEK, J. (ed.) *Documenta Pragensia XVIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2000, (dále pouze MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*); PERNES, J. et al., *Pod císařským praporem*. Praha: Elka Press, 2003, (dále pouze PERNES, J. et al., *Pod císařským ...*); PEŠEK, J., *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*. In LEDVINKA, V. a PEŠEK, J. (ed.) *Documenta Pragensia XVIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2000, (dále pouze PEŠEK, *Od středověkých bratrstev ...*); PÁTKOVÁ, H., *Bratrství ke cti Božie, Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press a Ústav pro klasická studia AV ČR a Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, 2000, (dále pouze PÁTKOVÁ, *Bratrství ...*), OTTENFELD, R. von, *Rakouská armáda za napoleonských válek*. Ostrava: Montanex, 2005, (dále pouze OTTENFELD, *Rakouská armáda ...*), (dále pouze VOGELTANZ, *Stejnokroje ...*).

⁷ BURIAN, V., *Terče olomouckých ostrostřelců*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum, 1987, (dále pouze BURIAN, *Terče olomouckých ...*); KMOŠEK, P., *Malované terče litomyšlské střelecké společnosti*. Litomyšl: Městské muzeum v Litomyšli, 1988, (dále pouze KMOŠEK, *Malované terče ...*);

cílem zájmu regionálních badatelů, vznikly v nedávné době i v českém prostředí práce, které se touto problematikou zabývají v nebyvalé míře.⁸ Navíc ji studiem zahraniční odborné literatury zasazují i do širších souvislostí nejen na lokální, nýbrž na celonárodní, ba i evropské úrovni.

V obecných souvislostech první části přinese ta druhá zpracování dochovaných pramenů *Měšťanského sboru ostrostřeleckého* z Příbrami. Svou strukturou bude sledovat část první, a proto opět pojedná o historii sboru, jeho členské základně, výstroji, výzbroji a činnosti. Část druhé kapitoly bude věnována i příbramské střelnici, přičemž bude pracovat s dochovanými architektonickými návrhy, případně fotografiemi a účty ze stavby. Druhá kapitola, která bude celá primárně těžit ze studia historických pramenů ze sbírek SOkA Příbram, bude v případě jejich existence doplněna studiem artefaktů vztahujících se k působení sboru a nacházejících se ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami.

Třetí část nakonec pojedná o souběžně probíhající práci na restaurování a konzervování celého fondu. Nejdříve popíše fyzický stav archiválií, na jejichž základě předloží kritéria pro výběr objektů určených k restaurátorskému zákroku. Nedílnou součástí této části bude popis průběhu a výsledků tohoto zákroku, stejně jako jejich fotografická dokumentace. V závěru třetí části se bude práce

---

⁸ KMOŠEK, P., *Střelecké spolky východních Čech a jejich malované terče*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008, (dále pouze KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*), SCHILDBERGER, V. (ed.), *Sborník k 200. výročí založení Brněnského měšťanského střeleckého sboru*. Brno: 2000, (dále pouze SCHILDBERGER, *Sborník ...*); SCHILDBERGER, V. (ed.), *Střelecké spolky Moravy, Slezka a města Brna na přelomu 19. a 20. století*. Brno: Brněnský městský střelecký sbor, 2004, (dále pouze SCHILDBERGER, *Střelecké spolky ...*).

věnovat i řešení dalšího uložení celého fondu v depozitářích SokA Příbram a jeho případnému zpřístupnění formou digitálních kopií dochovaných dokumentů.

2 Střelecké spolky, bratrstva, cechy a společnosti

2.1 Historický vývoj

Střelecké spolky, bratrstva, cechy a společnosti⁹ začaly v západní a jižní Evropě vznikat už v raném středověku. Skupiny těchto dávných předchůdců novodobých střelců do terče a ostrostřelců byly však ojedinělé. Původ novodobých střelců je třeba hledat teprve na přelomu 11. a 12., jejich rozmach pak ve 13. století. Důvody vzniku těchto společenstev nejsou úplně jasné, stejně jako jejich následný vývoj a proměny. Díky skutečnosti, že jejich zakládací listiny nebyly ve středověku pořizovány, přinášejí dobové záznamy pouze první doklady o jejich existenci, nikoliv údaje o jejich samotném založení. Přesto se dá obecný proces vzniku ozbrojených bratrstev rozdělit do tří fází.¹⁰

V první docházelo k nakupení obyvatelstva na určitém místě za vzniku obcí, tržišť a měst. Druhou fází bylo ustavení sdružení jako privátního subjektu, jehož členové se scházeli při nějaké společné činnosti, v tomto případě k cvičení ve zbrani – s lukem, kuší, později s puškami. Následně byly zformulovány závazné regule – statuta a do čela korporace byli přijati městskou radou zvolení představitelé. V poslední fázi byly organizace potvrzeny

---

⁹ Náplň činnosti střeleckých sdružení se v průběhu jejich vývoje měnila a proto i samotný název může odrážet převládající zájem jejich členů. Tato práce se drží terminologie, kterou přináší PÁTKOVÁ, *Bratrstvie ...*, s. 8-9, jenž přiřazuje bratrstvům povahu náboženskou, cechům hospodářskou a spolky se společnostmi považuje za široké obecnější termíny, které jsou však blíže spíše druhé polovině 19., respektive 20. století.

¹⁰ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 17.

nadřízenými orgány a staly se tak veřejnými institucemi vybavenými potřebnými privilegii a stanovami.¹¹

Do úzké souvislosti se zakládání sdružení dává nejen se zakládáním měst ale především s výstavbou jejich opevnění. Povinností měšťanů a všech obyvatel z nejbližšího okolí bylo městské hradby obsazovat a strážit, v případě potřeby i hájit. Přestože se měšťané v této službě střídali, nechávali se raději za poplatek zastupovat. Město pak najímalo dobrovolníky, především řemeslníky, kteří zbraně nejen ovládali, ale i vyráběli. Ti se pak začali v okolí hradeb i usazovat.¹²

Na povahu středověkých střeleckých cechů, bratrstev a pozdějších spolků a společností má odborná literatura nejednotný názor. Jako první se nabízí teorie, že tyto organizace plnily nejdříve vojenské, pořádkové a bezpečnostní úkoly, které pak především díky vzniku profesionálních armád pozbývaly.¹³ Zbývaly jim už tak jenom činnosti zábavné, sportovní, výchovné a osvětové. Jiný přístup dělí sdružení střelců již od počátku do dvou skupin, které plnily buď čistě vojenské, nebo zábavné cíle.¹⁴ Vedle vojenských či polovojenských nebo kulturních povinností měla navíc stará bratrstva plnit řadu dalších, především kultovních a obřadních záležitostí. Část původních bratrstev totiž vznikala ve středověkých

---

¹¹ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 19.

¹² Na českém území je první doložená zmínka o usazování střelců v okolí hradeb spojena se založením Nového města Pražského v roce 1348. V listině vydané dvanáct let po tomto aktu, konkrétně 15. června 1360, přikazuje Karel IV. pražským lučištníkům, aby se usazovali přímo ve věžích hradeb Nového města a Malé strany. ERBEN, *Dějiny císařského krále ...*, s. 4-7.

¹³ Srov. KMOŠEK, *Chrudimští ostrořelci ...*, s. 11-13; KONEČNÝ, *Poličští střelci ...*, s. 5-6; MACKOVÁ, *Spolky ostrořelců ...*, s. 222-223.

¹⁴ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 20.

městech jako církevní, modlitební a pohřební¹⁵. Buď jak buď, až do závěru existence většiny spolků v první třetině 20. století chápali střelci funerální služby jako jednu ze svých hlavních povinností.¹⁶

Počátky střelectví jsou vůbec prodchnuty bohatým náboženským životem, duchovními, kultovními a rituálními obsahy. Nejstarší statuty měly hned v záhlaví početné křesťanské předpisy, například povinnost účastnit se mše v den spolkového patrona, na jehož počest se většinou připravovalo také jedno střílení. Samozřejmostí byla účast na procesích Božího těla. Ve starších dobách byla pravověrnost vedle mravní bezúhonnosti a manželského původu jedním z kritérií zohledňovaných při přijímání nových členů.¹⁷

Podle dostupné literatury se s účastí střeleckých bratrstev na vojenských akcích počítalo nanejvýš do sklonku 15. století, jen ve výjimečných případech ještě později.¹⁸ V průběhu následujícího století, především pak za třicetileté války, ztratily střelecké spolky jakýkoliv strategický význam. Bylo to jednak z toho důvodu, že vojenská střetnutí se od té doby přesunula z městských hradeb na volná prostranství bitevních polí a také proto, že přímo ve městech nebo v jejich blízkosti se usazovaly vojenské posádky a města si pro udržení pořádku najímala dráby, tedy jakési městské milice. Plnění každodenních policejních a pořádkových úkolů pak připadalo

---

¹⁵ Za epidemie moru v polovině 14. století vznikala bratrstva, jejichž posláním byla starost o umírající a nemocné a pochovávání zemřelých. Atributem jejich patrona, Sv. Šebestiána, byl šíp, který se stal také pojítkem při jejich přerodu v korporace víceméně střelecké. KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 23.

¹⁶ Srov. KREJČÍ, *Vysokomýtští střelci ...*, s. 20; KONEČNÝ, *Poličští střelci ...*, s. 23; MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 231.

¹⁷ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 24.

¹⁸ SCHILDBERGER, *Sborník ...*, s. 79.

v úvahu pouze ve výjimečných situacích, k jejichž zvládnutí bylo třeba většího počtu ozbrojených osob.

Výrazná proměna spojená s celkovou reorganizací střeleckých spolků proběhla ve druhé polovině 18. století. Ještě ve válkách o rakouské dědictví byl do císařské armády zařazen útvar složený z lesníků, revírníků, puškařů a členů pražského střeleckého spolku.¹⁹ Od poloviny 18. století se úřady začaly obracet výhradně na státem řízené vojsko. Na jeho sklonku navíc došlo ke zrušení všeobecné branné povinnosti a s tím souvisejícímu odzbrojení širokých vrstev obyvatelstva. Od této doby tvořili řemeslníci a část měšťanů pouze zálohy, jejichž povinností bylo pravidelně se cvičit ve střelbě a v dalších bojových činnostech a v případě potřeby být ve městech k dispozici k doplnění stálé armády.²⁰

Vedle let od druhé poloviny 14. až do závěru 16. je 19. století považováno za druhé období rozkvětu střeleckých spolků.²¹ I v této době se dají měšťanské střelecké spolky rozdělit do dvou skupin.

První zahrnuje velice stará seskupení, která již dlouho předtím, nebo až nyní spatřovala ve střílení výhradně prostředek zábavy, kultury a sportovního vyžití, kdežto na politickém dění se odmítala přímo podílet a vojenských povinností byla zbavena nebo vůbec žádné nikdy neměla.

Tyto úkoly měly za povinnost plnit spolky z druhé skupiny, v jejichž případě převládá branná a pořadová příprava nad činností kulturní a sportovní. Byly organizovány po vojenském způsobu,

---

¹⁹ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 61.

²⁰ PERNES, J. et al., *Pod císařským ...* s. 54.

²¹ Srov. ANTL, *Dějiny sboru ...*, s. 15, BURIAN, *Terče olomouckých ...*, s. 32, LUGS, *Střelci a čarostřelci ...*, s. 35, KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s.

zakládajícím si na přísné subordinaci, kázni a disciplíně. Počátkem století dochází k budování po vojenském způsobu řízených útvarů, zemských milicí, které svou činností navazovaly na starší městské milice. Budovala si je nejen šlechta, ale i města a především hraniční obce.²² V průběhu a po napoleonských válkách²³ začaly vznikat měšťanské organizace, které se v názvech a označeních od starších lišily jen nepatrně, zato jejich činnost, práva a povinnosti byly jiné. Skládaly se z měšťanů, kterým nestačilo pouhé střílení do terče a kteří chtěli mít větší podíl na společenském životě ve městech. Tyto útvary navazovaly na společenské a osvětové činnosti starších spolků, ale současně zajišťovaly bezpečnostní prevenci.

Záměr nespoléhat se v případě potřeby na narychlo svolávané dobrovolníky, nýbrž na podle směrodatných kritérií vycvičené, vyzbrojené a k monarchii loajální pomocné útvary nabyt následně povahy propracovaného systému. Podle vzoru předchozích záloh, podléhajících oblastnímu velení a pověřovaných nácvikem střelby, se budovaly uniformované ostrostřelecké sbory. Přes pravidelný nácvik střelby a každoroční celodenní bojová cvičení v terénu bylo však případů, kdy stály tyto sbory stranou daleko víc než těch, kdy se bojů aktivně zúčastnili.²⁴

Přesto se vyskytly situace, které přinesly i důvody pro jejich bojové nasazení. Především to byl revoluční rok 1848²⁵ a vpád

---

²² KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 63.

²³ Série válečných konfliktů mezi lety 1803 a 1815.

²⁴ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 65.

²⁵ V roce 1848, kdy evropský kontinent zasáhla série revolucí, došlo v červnu k nepokojům i v Praze. Povstání zde bylo ale tvrdě potlačeno vojskem.

pruských vojsk do Čech v roce 1866²⁶. Zatímco v roce 1848 se z ostrostřelců do revolučních gard²⁷ začlenili jen někteří²⁸, daleko snazší rozhodování měli v roce 1866. Během rakousko – pruského konfliktu a následné pruské okupace v létě tohoto roku se národ tentokrát postavil téměř jednoznačně na stranu Rakouska. Stejně tak i ostrostřelci, i když k větším vojenským akcím nebyli přizváni a plnili spíše pořádkové úkoly.

I tak si uniformované útvary sice v omezené míře, ale přesto zřetelně nárokovaly alespoň část politického vlivu. Nic na tom nemění skutečnost, že se na moci podílely jen okrajově. I neparný důvod jim stačil, aby veřejně a dostatečně zřetelně prokazovaly svůj jednoznačně kladný poměr k režimu a rakouské státní moci. „V porovnání s ostatními spolky, kdy proklamace vděčnosti a lásky k mocnáři platily za věc výchovy, tradičně chápané občanské zralosti a konvence, je vřelost a četnost takových proklamací u ostrostřelců až zarážející.“²⁹ Na sklonku století se uniformovaní ostrostřelci vytrvalými projevy poslušnosti a svědomitým plněním policejních úkolů dostávali do stále většího rozporu s vyhrocenými snahami české politické reprezentace, která se stále více blížila k myšlence státní samostatnosti jako konečnému řešení národní

---

²⁶ Prusko-rakouská válka byla vedena v roce 1866 mezi Pruským královstvím, Italským královstvím a jejich spojenci na straně jedné a Rakouským císařstvím a jeho spojenci na straně druhé o převahu v Německém spolku. Vítězství Pruska nad Rakouským císařstvím vedlo ke vzniku Rakouska-Uherska a pruské hegemonii v Severoněmeckém spolku, což byl krok vedoucí k sjednocení Německa.

²⁷ Měšťanské národní gardy byly utvořeny v roce 1848 téměř ve všech městech Čech, Moravy a Slezka k hájení konstitučních svobod, ochraně majetku a udržování pořádku.

²⁸ Srov. KMOŠEK, *Chrudimští ostrostřelci ...*, s. 36 – 37; KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 87; KREJČÍ, *Vysokomýtští střelci ...*, s. 24.

²⁹ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 70.

otázky. Tímto směrem se však uniformovaní ostrostřelci odmítli vydat a po vzniku samostatné republiky byly tyto sbory brzo zrušeny branným zákonem roku 1920.

Zlatou éru pro zábavu provozovaného měšťanského střelectví ukončila první světová válka. Objevily se nové sporty, které přinášely větší pocit svobody a volnosti, svou roli sehrála i hospodářská krize počátku 30. let 20. století. Přesto se v některých městech staré střelecké spolky udržely ještě v prvních letech předmnichovského Československa, avšak postupně splývaly s organizacemi Národní střelecké jednoty, které vznikaly i v místech, kde dříve střelecký spolek neexistoval. Byly vlastenecky zaměřené, soustředily se především na sportovní cíle a nakonec získaly v českém prostředí naprostou převahu.

Úplný zánik jakékoliv spolkové střelecké činnosti pak dovršila druhá světová válka a k znovuoživení této polozapomenuté tradice došlo až po roce 1989³⁰.

---

³⁰ V době sběru podkladů k této práci (jaro 2012) bylo činných hned několik ostrostřeleckých sborů, společně sdružených pod hlavičkou *Ostrostřelci zemí koruny české*.

2.2 Struktura, výstroj a výzbroj

Členstvo bylo ve středověkých i novověkých střeleckých organizacích výhradně mužské. Především skupiny s vojenskými cíli, které byly většinou chápány jako obranné, přijímaly do svých řad pouze muže. I později, když již ztratily vojensko strategický význam, patřilo jejich střílení téměř výhradně k mužským záležitostem. I za těchto podmínek se členství žen ve střeleckých bratrstvech zcela nevyklučovalo. „Pokud středověká bratrstva ženy vykazovala, nepovažovala jejich členství za běžná a dávala jim jednostranný účel. Ve spolcích působily zkraje téměř výlučně v nábožensko – charitativních funkcích, uplatnily se proto nejvíc u těch společností, které se soustřeďovaly na věci církevní, modlitební a kultovní, či věnovaly pozornost nemocným, umírajícím a jejich pozůstalým – zvláště nezletilým dětem.“³¹ Proto byla ženám ve většině střeleckých organizací vyhrazena role divaček střeleckých soutěží, případně doprovázely své mužské polovičky při spolkových hostinách nebo dalších slavnostních příležitostech.³² Přesto se ve výjimečných případech mohly prosadit i jako aktivní střelkyně. Ať už ale zkoušely své schopnosti, šikovnost a štěstí při střelbě z kuší, luků a později i z pušek, šlo vždy o střílení mimo hlavní soutěže a to ještě po jejich ukončení. Podstatně větší volnost měly v tomto směru ženy pocházející z aristokratických kruhů, které v některých případech dosahovaly pro své střelecké schopnosti i značného věhlasu.

---

³¹ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 30.

³² Srov. MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 232.

Členství ve střeleckých spolcích bylo atraktivní hned z několika důvodů, především díky tomu, že střelecké spolky samy měly několik vzácných výhod a předností. Patřily ve městech k nejstarším a neměly až do 60. let 19. století³³ v profánní oblasti společenského života výraznějšího konkurenta, který by mohl jejich postavení zvrátit. Postupně ve svých rukou soustředily důležitou část společenských kulturních aktivit, a co se ve městech odehrálo, neuniklo jejich pozornosti. Navíc střelecké slavnosti, soutěže a parádní vystoupení uniformovaných sborů představovaly snad jedinou příležitost, které se mohly zúčastnit všechny složky městského obyvatelstva. Veřejnost sledovala střelce s nelíčeným zájmem a valná většina obyvatel se všech jejich slavností aktivně účastnila. Proto vstup do těchto organizací a spolkové členství patřily za věc osobní a rodinné prestiže. Měšťané se tímto krokem mohli patřičně ukázat a zejména společensky prosadit a takových možností měli, zejména v menších a periferních městech, málo.³⁴

Původní střelecká bratrstva, sdružení a gildy fungovaly na stejném principu jako ostatní organizace, které tvořily městský cechový pořádek a uchovaly si jej velice dlouho, i po zrušení cechů v polovině 19. století. Spolky měly zejména ve starších dobách přísně stavovský ráz a tak se jejich členy mohli stát pouze měšťané daného místa a i počet členů byl regulován. Členství mělo výlučnou povahu a početní stavy organizací se měnily jen minimálně, kdy několik zemřelých nahradili noví a mladí.

---

³³ Až do této doby nebyla spolková činnost povolena. Teprve *Říjnový diplom* z roku 1860 umožnil jejich zakládání. Mezi nejstarší spolky patřil Hlahol (1861), Sokol (1862), Umělecká beseda (1863) a Americký klub dam (1865).

³⁴ Srov. KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 83; MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 224.

Přestože řady měšťanských střelců do terče i ostrostřelců byly otevřeny všem uchazečům – mužům, musel zájemce o členství splňovat několik základních požadavků. První podmínkou pro přijetí do sboru byla naprostá mravní bezúhonnost³⁵ uchazeče, manželský původ a pravověrnost. Vedle toho bylo členství spojeno s řadou závazků, především finančních. Bez poplatků nebyl myslitelný spolkový život, provoz na střelnicích, údržba spolkových objektů, opravy zbraní a jejich doplňování a výměna. Při vstupu se platilo zápisné, jehož výše se lišila podle místa. Ovlivňovalo ho také to, jakou hodnost člen sboru zastával a jakou formu³⁶ členské účasti zvolil. Výši pravidelných členských poplatků si střelci schvalovali sami a výbor je pak vyhláškami platnými celá léta potvrzoval.

Významné pocty střelci projevovali čestným členům, za které byly obvykle přijímány osoby vyššího stavu nebo muži významnou měrou zasloužilí o stát, město či samotný sbor.³⁷ „Deklarovaná úcta a vděčnost odrážející se ve volbě vůdčích osobností ve vedení z řad místní a okolní nobility vyplývá ze struktury ekonomických, politických i právních vztahů ve městě, podřízenosti a nadřazenosti jednotlivců i skupin.“³⁸ U poddanských měst si založení jakéhokoliv měšťanského sdružení, zejména střelecké společnosti, vyžádalo schválení ze strany majitele panství, sympatie jeho ženských protějšků se projevovaly v patronátu dam nad spolkovým

---

³⁵ V případě, že uchazeč nebyl v dané komunitě dostatečně znám – nedávno se přistěhoval, atd. vyžadovalo se tzv. mravní vysvědčení.

³⁶ Na výběr bylo obvykle z několika možností - činný, přispívající, čestný člen spolku.

³⁷ Srov. MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 224.

³⁸ KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 81.

praporem. Každá významnější akce, oslava spolkového jubilea, výročí svěcení praporu, si vyžádala jejich osobní účast.

Střelci až na výjimky sdružovali převážně movitější občany vážených městských vrstev, bez ohledu na jejich profesní, tedy cechovní zařazení. Uvnitř spolků byla pak vážnost členů vyjádřena rozdělením do několika stálých skupin, hodností³⁹. Ty v případě uniformovaných sborů odrážela i podoba spolkového stejnokroje, který si musel každý člen na své vlastní náklady opatřit. Ačkoliv se jeho podoba místo od místa liší, svou základní stavbou odráží složení stejnokrojů vojenských. Ty se objevily až s koncem třicetileté války, někdy kolem 70. let 17. století a až do sklonku 18. století měly podobu vypasovaného kabátu, vesty s dlouhými rukávy a kalhot ke kolenům. S francouzskou revolucí se podoba uniforem proměnila a až do poloviny 19. století se skládala z fraku, vesty, dlouhých kalhot a pokrývky hlavy – čáky⁴⁰. Přibližně v druhé polovině 19. a na počátku 20. století se základními součástmi zpravidla jen dvoudílných stejnokrojů stal přiléhavý kabát se šosy, dlouhé kalhoty a nový, moderní typ čáky.⁴¹ Podobně jako u armádních útvarů nahradilo 19. století i u uniformovaných střelců předchozí veselost a pestrost méně výraznými barvami. U střelců, stejně jako myslivců, byla jejich hlavní barvou zelená nebo černá. V průběhu století se pak jen v drobnostech obměňovaly předpisové

---

³⁹ U ostrostřelců stál v čele velitelského sboru setník nebo kapitán, následovali nadporučíci, podporučíci, nadmyslivci, podmyslivci a vlajkonoši. Střelce naopak reprezentoval první střelmistr, druhý střelmistr a třetí střelmistr – pokladník.

⁴⁰ Jde o pokrývku hlavy s tuhou konstrukcí pokrytou kombinovaným materiálem v dobově proměnlivých tvarech.

⁴¹ KUTÍLKOVÁ, *Vojenské odívání ...*, s. 10 – 12.

kalhoty, kabáty, třírohé či dvourohé klobouky, vesty, epolety⁴², lampasy⁴³ a knoflíky. Oproti uniformovaným sborům stříleli členové měšťanských střeleckých společností při cvičných střelbách v běžném občanském oděvu, svátečně se oblékaly pouze ke střelbám slavnostním.

Zásadní vývoj v průběhu staletí doznala u střeleckých organizací nejen výstroj, ale především výzbroj. Ve středověku a novověku se střílelo nejdříve luky, posléze samostříly a nakonec z pušek. Ale i zbraně jednoho typu se od sebe mohly podstatně lišit. Luky, stejně jako později samostříly se mohly vyrábět ze dřeva, rohů a především z kovu. Zacházení s kuší bylo ve srovnání s luky náročnější, nicméně samotný výkon byl snazší. Kuše měly navíc daleko větší razanci a dostřel.

Ještě daleko větší vliv na rozvoj střelectví měl vynález střelného prachu a nástup palných zbraní. Přivodily oslabení významu tradičních středověkých městských opevnění a tím pádem i stahování luků a kuší z výbavy střeleckých bratrstev. Jejich používání se přesto ještě na dlouhou dobu udrželo, především kvůli technické nedokonalosti prvních palných zbraní. S jejich postupným zdokonalováním ale nakonec přišlo i neodvratné rozšiřování nových zbraní na úkor těch tradičních. Tento přechod si vynutil i nutné změny ve fungování střeleckých organizací. Měnily se regule upravující podobu a průběh soutěží, zásady chování vůči okolí a veřejnosti a i vnitřní organizace spolků.

---

⁴² Tuhé nárameníky s třásněmi.

⁴³ Pruhy po vnějších stranách kalhot.

2.3 Střelnice a střelecké terče

Život střelců se točil především kolem střelnic, a proto také nabyly takové důležitosti.⁴⁴ Představovaly základny, opěrné body, prostor, kde mohli střelci realizovat své nejpodstatnější zájmy – cvičení a zručnost ve zbrani. Střelnice navíc tvořily základ spolkového jmění, které se mohlo nejen využívat, ale muselo se rovněž spravovat, udržovat, opravovat, rozšiřovat a vylepšovat.

Za nejstarší střelnice sloužily volné nezastavěné plochy, louky, stráně na březích řek či prostory vně městských hradeb. S nástupem palných zbraní od sklonku 16. století a zejména v 17. století se postupně prosadila nová podoba a úprava střelnic, které vznikaly na okrajích měst nebo v parkánech⁴⁵.

Původní stanoviště připomínala prosté přístřešky, boudy. Základní osu tvořila střelná čára, lemovaná zpravidla na krajích stromovou alejí a zakončená u všech střelnic předepsanou terénní zábrannou, lapačem kulí. Alejemi vyznačené přístupové cesty, parkové úpravy a sad v blízkosti byly oblíbeným cílem procházek měšťanů, každoročně pak hostily zástupy účastníků a diváků střeleckých soutěží. Jak činnost střeleckých spolků mohutněla a rostla jejich důležitost v kulturním životě měst, především v 19. století, sílila i potřeba rozměrnějších, vnitřním uspořádáním, výstavností a zázemím lépe vybavených budov. Také z finančních

---

⁴⁴ Srov. ANTL, *Dějiny sboru ...*, s. 56; BURIAN, *Terče olomouckých ...*, s. 32; KMOŠEK, *Chrudimští ostrostřelci ...*, s. 65; KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 115; SCHILDBERGER, *Střelecké spolky ...*, s.12.

⁴⁵ Parkán je fortifikační hradební prvek, prostor vymezený hlavními a předsunutými hradbami. Umožňoval chráněný pohyb obránců hradeb.

důvodů střelci často ke starším budovám střelnic přistavovaly velké sály a přilehlá pohostinství a pronajímali je. Oblíbeným zařízením byly kuželny, které, stejně jako zasedací místnosti a sály a parkovou část střelnice pronajímali nebo půjčovali jiným spolkům. K odkoupení navíc nabízeli dřevo z uschlých stromů, posekanou travu nebo ovoce ze sadů.⁴⁶ To vše představovalo nezanedbatelný příjem spolkové pokladny a navíc po převážnou část roku přitahovalo zájem místního obyvatelstva. I díky tomu se střelnice postupně staly středem veškerého kulturního dění měst, v některých případech tuto společenskou roli zajišťují dodnes⁴⁷.

V 19. století střelnice sloužily na mnoha místech také jako galerie střeleckých malovaných terčů⁴⁸. Ty se na stěnách a stropech rozmísťovaly v pevných seskupeních a ucelených řadách, připomínajících kazetování. Byly natěsnány vedle sebe tak, že vyplňovaly všechny plochy stěn a kopírovaly tak výzdobu zámeckých obrazáren. Malované terče, které se objevují už v 17. století a mají tvar kruhu nebo později čtverce, byly malovány převážně místními malíři, kteří pro svou práci volili nejrůznější náměty a motivy⁴⁹. Přestože tyto terče vznikaly zcela účelově a nesou i stopy poškození v podobě průstřelů, jejich objednávku

---

⁴⁶ Srov. MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 226; KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 115; SCHILDBERGER, *Střelecké spolky ...*, s. 12.

⁴⁷ Příkladem může být střelnice v Hradci Králové, dnes Kulturní dům Střelnice.

⁴⁸ Malované dřevěné terče tvoří samostatnou kapitolu střeleckých terčů, protože při samotných soutěžích se nepoužívaly. K tomu sloužily terče daleko jednodušší a ne tak nákladné. I ty prošly svým vývojem od jednoduchých hliněných valů a živých ptáků, přes terče dřevěné, terče v podobě malovaných figur, často pohyblivých a nakonec k terčům papírovým. Objevovaly se i mechanické terče, u kterých byly po zásahu do středu uvedeny do chodu nejrůznější mechanismy.

⁴⁹ Často se objevují motivy biblické, lovecké, milostné, historické, politické a vojenské, ale zobrazit se nechávali i samotní střelci. Nežádka se vyskytují zpodobení střelnic.

prováděl vítěz královských střelb na konci střelecké sezóny a zástřel probíhal zpětně a pouze symbolicky. Přestože střelci ani jejich tvůrci je nepovažovali za díla vysokých uměleckých kvalit, lze si na jejich základě vytvořit představu o běžném životě i slavnostních okamžicích jednotlivých střeleckých uskupení. Vznikaly jako nedílná součást vrcholu střeleckého roku a spolu s insigniemi potvrzovaly nastoupivšího krále střelců. S tímto vědomím byly i uchovávány a ukazovány na střelnicích, kde měly vždy čestné místo.

2.4 Činnost střeleckých spolků

Činnost střeleckých spolků přímo odráží cíle, k jejichž uskutečňování byly zakládány. Zjednodušeně se dá mluvit o spolcích čistě zábavných nebo o víceméně vojenských, jak již bylo výše zmíněno. Na druhou stranu střelecké spolky procházely během své existence neustálým vývojem a to i v rámci jednoho uskupení. Proto se zájmy jejich členů ať již z jejich vlastního rozhodnutí nebo pod vlivem vnějších okolností mohly přesouvat od jednoho pólu k druhému a naopak.

Hlavní náplní života zábavných střeleckých spolků byly střelecké slavnosti. Lišily se místně podle počtu, průběhu, délky a dalších parametrů, vlivem tradice a povahy toho či onoho spolku. V menších městech se soutěžilo obvykle v několika dnech, ve větších slavnosti trvaly podstatně déle, týden i více. Nic to však nemění na faktu, že všechna města tyto dny prožívala velice intenzivně.⁵⁰

Prvotní měšťanské střelecké soutěže plnily obdobné funkce jako rytířské turnaje a provozovaly se zpočátku souběžně.⁵¹ Po dlouhou dobu měly podobu střílení na ptáka, které probíhalo zhruba v období mezi svatodušními svátky⁵² a sv. Jakubem⁵³. Původně se

---

⁵⁰ Srov. KONEČNÝ, *Poličští střelci ...*, s. 23; MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 231; KREJČÍ, *Vysokomýtští střelci ...*, s. 66.

⁵¹ Stejně jako rytířské turnaje byly i střelecké slavnosti opěvovány básněmi. Roli pěvce plnil tzv. pritschenmeister, který byl hlavní postavou střeleckých soutěží. Přispíval k zábavě, ale současně se staral o řádný průběh všech akcí. Oslavné ódy a básně skládal ve volných chvílích během soutěží nebo v zimních měsících, mimo střeleckou sezónu. Srov. KMOŠEK, *Střelecké spolky ...*, s. 35 a LUGS, *Střelci a čarostřelci ...*, s. 62.

⁵² Svatodušní svátky připadají na 50. den po Velikonocích.

snad pálilo na živého, k tyči⁵⁴ uvázaného ptáka, později dřevěného. Šlo o figuru slepenou z několika tvarově rozmanitých a pestrobarevných kusů, která představovala ptáka s rozevřenými křídly. Pořadatelé vyznačili kolem tyče na zemi kruh, z jehož obvodu se střelci pokoušeli zasáhnout vrchol tyče. Střílelo se tupými šípy, proto aby případný zásah spíše odlomil a srazil část ptáka. Komu se zdařilo srazit levé křídlo, byl označen za levého, tedy druhého maršálka. Kdo sestřelil pravé, byl prvním, pravým maršálkem. Komu se podařilo sestřelit nebo zasáhnout tělo ptáka, byl prohlášen za vítěze soutěže a ptačího krále. Ceny pro vítěze byly rozmanité, postupně přecházely od cen víceméně prestižních k cenám věcným a nakonec peněžitým.

Střílení na ptáka doplnilo ještě v první polovině 15. století zasahování terčů. Nejprve se na ně střílelo z kuší, o něco později z pušek. Plochý terč přinesl ve srovnání s dřevěným ptákem zásadní změnu kvality. Střílení do terče umožnilo mnohem vyšší přesnost ve vyměřování zásahů, nabízelo nepoměrně větší objektivitu při posuzování úspěšnosti jednotlivých účastníků a snazší registraci pořadí soutěžících. Nejzásadnější změnou ale bylo, že střílení do terče rozšířilo počet soutěží a jejich spektrum. Tím mohly slavnosti vyplnit značnou část roku, narozdíl od střílení na ptáka, které mohlo proběhnout jen jednou do roka. Nyní se mohly zásahy sčítat, konečný výsledek představoval jejich celkový souhrn.

Pořádek soutěží měl bohatou a ustálenou skladbu. Úvodním počinem každé soutěže byla zasvěcovací rána do terče k tomu účelu připraveného. Prováděl ji buď protektor, nebo stávající král

---

⁵³ Svátek sv. Jakuba se slaví 25. července.

⁵⁴ Tyč byla vysoká 80 – 100 stop, tedy 24 – 30 metrů.

střelců. Pravidla⁵⁵ vyhlášovala přesně vymezené podmínky, pro každého určitý počet povinných ran a postup soutěží, včetně způsobu provedení výstřelu a ukončení střelby. Doprovázely je menší okrajové soutěže a po vrcholu celého klání, královské střelbě, byl nastolen nový král. Jeho tradiční vedení městem v slavnostním průvodu rámovalo soutěže na začátku i na konci roku. Tyto průvody, při kterých panovalo všeobecné bujaré veselí, patřily ve městech k nejsledovanějším událostem v roce.

Zatímco střelci do terče se bavili vystřelováním ptačího krále a s tím spojenými oslavami, militantní ostrostřelecké sbory plnily původně polovojenské či pořádkové úkoly. Později, především pak v 19. století představovaly spíše společenskou ozdobu města. Přispívaly k lesku nejrůznějších slavnostních událostí, které město v průběhu století prožívalo. I přesto ale stále dbaly o bezpečnost, pořádek a ochranu majetku svých sousedů. Jejich struktura byla téměř vojenská, a proto se svým chováním odlišovali od střelců do terče, kteří se přísnými regulemi, zvláště pak rozkazy, pořadovým a polním cvičením ani uniformami nesvazovali. Ostrostřelci vzbuzovali pocity povinnosti, úcty, popřípadě vznešenosti, nádhery a slávy.

K jejich nejvelkolepějším slavnostem patřilo svěcení praporu, případně výroční oslavy tohoto aktu. Prapor byl symbolem jednoty spolku, jeho tradic, vážnosti a bohatství. Reprezentoval spolek

---

⁵⁵ U nejstarších spolků je vymezovaly střelecké řády (artikule, pořádky), které byly sestavovány po vzoru cechovních regulí. Vedle střeleckých artikulí obsahují i administrativní ustanovení a vždy je schvaloval purkmistr a městská rada. Během času se měnily, ale v základní podobě se udržely po celou dobu fungování všech střeleckých organizací až do 20. století. Srov. LUGS, *Střelci a čarostřelci ...*, s. 40.

v průběhu větších střeleckých soutěží, při církevních slavnostech a všech významných společenských událostech té doby. Byl nákladnou záležitostí a v zájmu každého spolku bylo, aby si pro jeho svěcení opatřil co nejvýznamnější kmotry a hosty.⁵⁶ Slavnost na počest spolkového praporu byla v životě města vždy jednou z těch nejdůležitějších, při které za doprovodu sborové kapely⁵⁷ defiloval celý sbor v plné parádě.

Ať už v případě střelců do terče či ostrostřelců, tvořily soutěže i v průběhu 19. století důležitý prvek měšťanských slavností. U těch prvních dominovaly a takřka vyplňovaly celoroční činnost spolku, u druhých doplňovaly a doprovázely ostatní aktivity. Střelecká slavnost představovala vrstevnatou kulturní událost, kde se prolínaly činnosti sportovní s kulturními a dokonce politickými. Střílelo se, hrála hudba, pořádaly se koncerty, na improvizovaných scénách se hrálo divadlo, inscenovaly se živé obrazy, šaškovské skeče, taneční zábavy. Spektrum činností bylo značné, a jednotlivé složky slavnosti se navzájem prolínaly a srůstaly v nedílný celek. Jak u střelců do terče, tak u ostrostřelců, potvrzovaly každoroční slavnosti kontinuitu společenství. Zdánlivá neměnnost pak tyto aktivity posvěcovala.

---

⁵⁶ Srov. LUGS, *Střelci a čarostřelci ...*, s. 64; SCHILDBERGER, *Střelecké spolky ...*, s. 22 – 23; MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 232.

⁵⁷ Svou vlastní kapelu mělo v českých zemích v roce 1847 75 ze 78 sborů. Spolková kapela v té době nehrála pouze při všech spolkových slavnostech, ale vždy, když bylo ve městě hudebního doprovodu třeba. Srov. KONEČNÝ, *Poličští střelci ...*, s. 6; MACKOVÁ, *Spolky ostrostřelců ...*, s. 231.

3 Příbramští ostrořtelci

3.1 Historie sboru

V listopadu roku 1906 byla tehdejšímu veliteli příbramského měšťanského sboru ostrořteleckého, Karlu Stiebitzovi,^{obr. 1} doručena žádost okresního hejtmána na reorganizaci sboru podle tehdejších norem⁵⁸ platných pro domobranu. Jako podklady pro přezkoumání všech privilegií sboru byly požadovány stanovy sboru, barevné zpodobení uniforem a praporu, seznam členů a případně listiny dokládající oprávněnost nároku sboru na přízvisko „C. a K. privilegovaný“. Součástí předkládaných dokumentů měla být i stručná historie sboru, kterou v roce 1907 Karel Stiebitz skutečně dokončil a která se dochovala ve fondu Státního okresního archivu v Příbrami⁵⁹. V ní její autor pokládá počátky sboru do roku 1579, kdy Rudolf II. povýřil Příbram na svobodné horní město s právem stavby zděného opevnění. *„Stával tudíž ozbrojený měšťanský sbor v Příbrami již od oné doby, ovšem s přestávkami, ve kterých sbor ten na nějaký čas několikrát byl zanikl“*⁶⁰.

Pokud bychom měli spojovat vznik střeleckého bratrstva v Příbrami se vztyčením hradeb, stejně jako to činí kronikář a k čemuž se i u ostatních střeleckých uskupení v obecné rovině

---

⁵⁸ Císařský patent z 22. 8. 1851 číslo 191.

⁵⁹ Státní Okresní Archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrořtelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), *Historie měšťanského sboru ostrořteleckého v Příbrami*, 1907, Č. I. 1 Č. K. 1. (Dále pouze SOKA Příbram, *Historie sboru ...*). Protože se jedná o rukopis s nečíslovanými stránkami, používáme fiktivní číslování stran, které začíná prvním listem s textem. Z číslování je vynechán pouze titulní list.

⁶⁰ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 3–4.

příklání současná odborná literatura, nešlo by v případě Příbrami o rok 1579. Pro svou finanční náročnost nebyly tehdy a ani nikdy potom hradby kolem města postaveny. Navíc bylo právo kamenného opevnění městu uděleno dokonce již o necelých padesát let dříve, Ferdinandem I. Habsburským roku 1534.

Přesto, pokud přijmeme tuto obecnou hypotézu, mohli bychom uvažovat o střeleckých obráncích jediného opevnění, které Příbram kdy měla, tedy dřevěné palisády s příkopem. Na povolení krále Václava z let 1293–1295 ji nechal vystavět biskup Tobiáš z Bechyně, tehdejší vlastník zdejšího panství. Obranou funkci v té době plnil i kostel sv. Jakuba, který byl po roce 1289 přestavěn s využitím kamene a spolu s přilehlým hřbitovem obkroužen zdí. Opevněná byla i původně dřevěná, ve 14. století už zděná tvrz, správní centrum držitelů panství, která stála na okraji středověkého města. Ve 14. století se jejím majitelem stal arcibiskup Arnošt z Pardubic a jeho nástupce Jan z Jenštejna nechal tvrz koncem století obehnat zdí a hlubokým příkopem, který byl zasypán až v 19. století.⁶¹

O skutečnosti, že se na příbramských hradbách ve středověku bojovalo a tedy i střílelo z kuše či luku, vypovídají nejen archeologické nálezy fragmentů zbraní, ale i archivní prameny. Terčem útoku se Příbram stala hned několikrát na počátku husitských válek ale i později, za války třicetileté. Vděčila za to především své poloze při dálkové komunikaci ubírající se od jihu země ku Praze.⁶²

---

⁶¹ Srov. VELFL, J.: *Příbram v průběhu*, s. 12–19.

⁶² Srov. VELFL J.: *Příbram v průběhu ...*, s. 26.

Důvodů k vytvoření organizované skupiny obránců–střelců bylo proto jistě dost, nicméně o jejich existenci ve starších dobách nepřináší kronika sboru žádné zprávy. Karel Stiebitz v ní o nejstarší historii uvádí pouze to, že podle zápisků a poznámek v majetku sboru je jeho existence doložena od roku 1741. Tyto poznámky uvádějí: *„Podle výpovědi přes 40 let ustanoveného člena městské rady, v roce 1741 přišedšího vojenského felčara, Antona Schuberta, měla podle zpráv, které sesbíral přes svého starého vedoucího a městského chirurga Pokorného a dalších starých měšťanů od nepaměti existovat střelecká společnost; ...“*⁶³

Podle kronikářova tvrzení je toto datum zaznamenáno i v památné knize královského města Příbrami. V té je skutečně, nicméně až k roku 1838, kdy byla činnost sboru po přerušení znovu obnovena, uveden tento zápis: *„Pokračování zdejší střelecké společnosti, která existovala od roku 1741 se svolením mlčky daným městským magistrátem ...“*⁶⁴.

Přestože střelecká společnost existovala snad ještě dříve, „od nepaměti“, dá se rok 1741 považovat za první doloženou zmínku o fungování střelecké korporace. Stiebitzem citované poznámky a zápisky z majetku sboru dále mluví o slavnostním defilé

---

⁶³ „Nach Auslage des über vierzig Jahre als Magistratsrath angestellten, anno 1741 anher als Feldscherrgesell gekommenen, Anton Schubert, soll zu seiner Zeit und nach von ihm durch seinen alten Principal und Stadtchyrurgen Pokorný dann anderer alten Bürger erhobenen Nachrichten die Schützengesellschaft von undeknklichen Zeiten bestanden Sein; ...“. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 4.

⁶⁴ „Der Fortbestand den hiesigen Schützengesellschaft welche seit dem Jahr 1741 mit stillschweigenden Bewilligung des pribramers Magistrats bestanden ist, ...“. Státní okresní archiv Příbram, *Památná kniha královského stříbrohorního města Příbrami*, AMPB RM I. Č. 58., str. 5. (Dále pouze SOKA Příbram, *Památná kniha ...*)

měšťanských ostrostřelců při volbě nové městské rady 13. června 1767 a uvádí i jmenný seznam střelců.^{tab. 1}

Od té doby až do roku 1808 záznamy chybí, přestože, podle kronikářových slov, „... i v té době terčovní společnost střelecká v Příbrami stávala, maje svou vlastní střelnici, která se v místech nynější, ovšem v menším rozsahu nalézala a ač také uniformovaný sbor ostrostřelecký zde i po roce 1767 existoval, zastaviv později činnost svou z příčiny neznámé.“⁶⁵ Nepřímo je tak doložena i v dalších městech celkem běžná situace, kdy vedle sebe existují dvě střelecká uskupení - střelci do terče a uniformovaný střelecký sbor. Hranice, která by je oddělovala, se nedá ze sborové kroniky úplně přesně rozlišit. Je to i díky tomu, že podle souvislostí vyplývajících z dalších zápisků musela být existence obou skupin úzce propojena.

Od roku 1808 je pramenem, z kterého další historické údaje Karel Stiebitz čerpá, do dnešních dnů nedochovaná *Knihy střelců* měšťanského sboru ostrostřeleckého. Obsahovala pravidla střelců, seznam členů a památné poznámky, které zaznamenávaly významné události ze života sboru. Měla být údajně založena Antonínem Mauerem, přísežným zemským advokátem a tehdejším střeleckým mistrem. Z ní citovanými poznámkami dokazuje Stiebitz znovuzřízení, uniformování a veřejné vystupování měšťanské střelecké společnosti právě od roku 1808.

Přestože se společnost v roce 1812 zmohla dokonce na stavbu prkenné spolkové střelnice, její pravidelná činnost vzápětí pravděpodobně ustala. Tomu by nasvědčovala druhá část již zmiňovaného zápisu z roku 1838 v *Památné knize královského*

---

⁶⁵ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 6.

horního města Příbrami. „Pokračování zdejší střelecké společnosti, která existovala od roku 1741 se svolením mlčky daným městským magistrátem a jejíž činnost v roce 1812 v důsledku nepříznivých dobových poměrů přestala, bylo v důsledku výnosu z 22. 3. 1838 č. 14807 se zařazením do IV. třídy znovu povoleno, stejně jako zároveň vyžádané uniformování a dekorování střelců.“⁶⁶ Na druhou stranu, Stiebitzem přebrané poznámky z *Knihy střelců* uvádějí některé momenty ze života společnosti i po roce 1812.⁶⁷

Bud' jak bud', v roce 1837 se vytvořila společnost přátel střelby, která si vytkla za cíl vybudovat novou střelnici. Poté, co byla v roce 1838 kamenná střelnice^{obr. 2} dokončena, podala společnost žádost na C. a K. krajský úřad, aby jí povolil pokračování od nepaměti existující uniformované střelecké společnosti. Jak závěr výše uvedeného citátu napovídá, této žádosti bylo vyhověno výnosem z 22. března 1838. Takto ustanovená společnost, později *Měšťanský sbor ostrostřelecký*, fungovala po celý zbytek 19. a začátek 20. století a významnou měrou se podílela na společenském dění města.

První důležitá úloha střelcům připadla v revolučním roce 1848. Dne 18. března vyhlásil příbramský magistrát udělení konstituce a stejně jako v Praze a dalších městech, došlo i v Příbrami ke zřízení národní gardy. Spolu s praporem horníků a setninou dobrovolníků tvořily dvě setniny ostrostřelců dohromady *Příbramskou národní*

---

⁶⁶ „Der Fortbestand den hiesigen Schützengesellschaft welche seit dem Jahr 1741 mit stillschweigenden Bewilligung des pribramers Magistrats bestanden ist, ... im Jahre 1812 in Folge dem eingetretenen ungünstigen ..... (auflaste?), wurde in Folge H. ... von 22ten März 1838 Z. 14807 mit Einreihung in die 4te Klasse genehmigt, und ... die angesuchte Uniformirung und Dekorirung der Schutzen bewilligt“. SOKA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 5–6.

⁶⁷ Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 7–9.

obranu. Celá jednotka byla vyzbrojena ručnicemi s bodáky a za cvičiště si vybrala louku před Svatou Horou.⁶⁸

Nadšení nebralo konce a tak se 29. března konala v Příbrami *Slavnost svolání české konstituce*, která začala v 9. hodin nástupem veškerého mužstva *Příbramské národní obrany*, ozdobeného národními barvami⁶⁹. Po mši svaté, jejíž průběh byl oddělován slavnostními dešaršemi⁷⁰ ostrostřelců, hrála na náměstí po celé odpoledne hornická kapela. Ta od 19. hodin vedla slavnostně vyzdobeným městem i průvod s pochodněmi, které nesli právě ostrostřelci, a který celou slavnost zakončil.⁷¹

O velikonočních svátcích drželi ještě ostrostřelci spolu s příbramskými studenty čestnou stráž u Božího hrobu a při slavnosti vzkříšení Páně společně utvořili špalír.⁷² Pak ale události začaly nabírat rychlý spád. Červnové nepokoje v Praze měly v Příbrami silný ohlas, a když sem 14. června dorazil z Prahy Cyril Kampelík, doktor lékařství, začal verbovat dobrovolníky pro to, aby vytáhli Praze na pomoc. Dal dohromady nakonec asi 100 mužů, kteří se 16. června brzy ráno shromáždili na mši svaté v kostele sv. Jakuba. Poté, vyzbrojeni puškami, kosami a cepy s hřebíky vyrazili ku hlavnímu městu. Zastavili se u Zbraslavi, a když vyslaná hlídka hlásila, že Praha je už plně v rukou vojáků, obrátili a vrátili se zpět

---

⁶⁸ Srov. SOkA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 45–46.

⁶⁹ Můžeme předpokládat, že ústřížky červené a bílé stužky vložené do sborové kroniky pocházejí právě z této doby.

⁷⁰ Společný výstřel nastoupené jednotky.

⁷¹ Srov. SOkA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 46.

⁷² Tamtéž, s. 48.

domů. Zda mezi těmito dobrovolníky byli i nějací ostrostřelci *Památná kniha města Příbrami* nic neříká.⁷³

Rozhárané společenské klima po roce 1848 se odrazilo i ve fungování sboru, pro který se nadcházející roky měly stát dobou vnitřních nesvárů a rozbrojů. V dubnu 1852 odstoupil tehdejší velitel Jan Ecker kvůli tomu, že u důstojníků nenacházel požadovanou podporu. Velení tehdy předal Karlu Hailovi a odmítl ho vzít zpět i přesto, že k němu sbor vyslal deputaci s touto prosbou. Aby se situace vyřešila, byla ustanovena zvláštní komise pro zavedení lepšího pořádku a ta vydala i nové disciplinární stanovy⁷⁴. Několik členů se jim odmítlo podrobit a byli proto vyloučeni. Zároveň se střelci usnesli, že Karel Hail bude ponechán ve funkci prozatímního velitele sboru až do 2. června, termínu volby nového velitele. V té byl nakonec znovuzvolen Jan Ecker.

K roku 1852 se pojí i první ze dvou zmínek o probíhajících sporech nejen uvnitř sboru, ale i mezi ním, terčovní společností a městem. „*V roce 1852 vyjednávalo se však marně mezi terčovní společností a mezi obcí stran převzetí střelovny touto do vlastnictví a odepsání veškerých dluhů, přičemž obecní výbor uznal, že terčovní společnost a uniformovaný sbor střelecký na vystavění střelnice stejný podíl mají*“⁷⁵. Jak i z dalších záznamů vyplívá, jablkem sváru byla neutěšená finanční situace terčovní společnosti a nároky uplatňované oběma skupinami na střelnici.

---

⁷³ Tamtéž, s. 54–56.

⁷⁴ Státní Okresní Archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram, 1766–1909 (NAD 662), karton č. 1, list 706 a 707.

⁷⁵ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 23.

Spor byl uzavřen až v roce 1854, kdy došlo ke sloučení obou skupin do jedné⁷⁶. V únoru bylo na poradě uniformovaných střelců sepsáno 8 článků, podle kterých se měly obě společnosti spojit. Když na ně přistoupila i terčovní společnost, bylo zvoleno direktorium, které mělo za úkol sepsat nové stanovy. Rozmíšky však stále přetrvávaly, protože někteří členové sboru nechtěli platit příspěvky nutné pro spojení obou společností a tak po dvou měsících odstoupil z direktoria Jan Ecker. Velení připadlo Josefu Procházkovi a celý sbor se rozdělil do dvou skupin, z nichž jedna stála na straně předchozího a druhá na straně stávajícího velitele. Ze Stiebitzových zápisků vyplývá, že Procházkova strana byla nejen proti spojení obou společností do jedné, ale také proti placení příspěvků do společné pokladny bez toho, že by byly schváleny nové stanovy sboru. Proto protestovali i proti nové volbě velitele, ke které nakonec došlo až po intervenci podkrajského komisaře, příznivce Karla Haila. Přesto ji vyhrál Josef Procházka, který však podkrajským úřadem nebyl potvrzen.

V důsledku následující roztržky a nevěle, která ve sboru trvala už několik let, došla situace tak daleko, že vnější činnost sboru byla prozatím zastavena a správou sborových věcí byl pověřen Karel Hail. Proti tomu, že jeho vlastní volba nebyla potvrzena, Josef Procházka protestoval, za silné podpory poručíka a hostinského Přesličky, *„který proti těm členům, kteří protest podepsat nechtěli,*

---

⁷⁶ Špatná finanční situace teď už spojených skupin byla vyřešena tím, že město odepsalo všechny úroky ze střelcům zapůjčených obnosů a také částku dluženou za materiál a ošacení pro jejich chudé členy. Navíc byla schválena další půjčka 500 zlatých. Konečné řešení finančního zajištění sboru však přinesla až smlouva o prodeji střelnice městu v roce 1859, na jejímž základě město sboru vyplácelo ročně 210 zlatých.

*ve schůzi brojil, takže z toho urážky a velká nevěle povstaly.*⁷⁷ Procházka navíc odmítal vydat Hailovy sborové věci s pokladnou a učinil tak až pod pohrůžkou použití donucovacích prostředků. Předání správy sborových záležitostí do rukou Karla Haila bylo na konci léta potvrzeno c. k. místodržitelstvím, stejně jako zastavení veškeré vnější činnosti sboru.

Koncem září 1854 byly zaslány c. k. místodržitelství nové stanovy ke schválení, byly ale vráceny s odůvodněním, že se čeká úprava střeleckých sborů a tak až do vyjití nového zákona měla být činnost toho příbramského zastavena. Protože dlouho k žádným změnám nedocházelo, usnesli se ostrostřelci vyslat deputaci Karla Haila a Václava Kollera k místodržiteli baronu Mecerymu do Prahy, který jim přislíbil vyhovět žádosti ohledně znovupovolení činnosti sboru. To však přišlo až po další intervenci Karla Haila v Praze, spolu s rozhodnutím, že má vystupovat jako prozatímní velitel. Přesto, nebo snad právě proto se mezi důstojníky našli opět dva nespokojenci, kteří si přáli, aby „*Hail udělal místo a zapředli intriky proti němu*“.⁷⁸ Namítali, že Hail je pouze nadporučík, zatímco Maxmilián Bradáček kapitán. Na další schůzi důstojníků nabídl proto Hail velení Bradáčkovi, ale schůze znovu potvrdila Haila, přes protesty Josefa Procházky a Karla Přesličky.

Nehledě na vnitřní rozbroje, žil sbor i daleko radostnějšími událostmi. Roku 1855 vypravil deputaci ke hraběti Hanuši Kollowratovi, majiteli březnického panství, kterého ostrostřelci žádali, aby se stal protektorem sboru. Ten s radostí přijal a příbramský městský výbor mu jako poděkování udělil čestné

---

⁷⁷ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 27.

⁷⁸ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 30.

občanství města. Měšťanský diplom spolu se jmenováním protektorem příbramských ostrostřelců mu byl slavnostně předán v květnu roku 1856. Hrabě Kollowrat na oplátku věnoval sboru 300 zlatých jako příspěvek na zamýšlenou stavbu lázní a později navíc ještě stříbrný pohár, který se používal jako dekorace při sborových plesech. Lázně^{obr. 3} byly skutečně v krátkém čase dokončeny a při příležitosti narozenin císaře Františka Josefa I., 18. srpna, byly slavnostně vysvěceny a ještě týž den se začalo s jejich provozem.

Další významnou událost přinesl rok 1860, kdy v únoru bylo na valné schůzi sboru přijato usnesení o zhotovení nového praporu. Poslední užívaný byl totiž z roku 1838 a vedle toho, že nebyl dosud posvěcený, byl v roce 1860 už značně poškozený. Výroba nového praporu byla objednána v Praze u Josefa Tipprmana a na jeho pořízení proběhla sbírka mezi členy sboru. K jeho svěcení^{text. příl. 1} došlo opět u příležitosti oslav císařských narozenin 18. srpna 1860. Kmotrou praporu se stala Terezie Colloredo Mansfeld v zastoupení Anny Freuburkové, manželky okresního pána. Kmotrem byl protektor sboru hrabě Kolowrat, také v zastoupení, ministerským radou Lielem z Lillienbachu. Prapor světil Matěj Heinrich, farář z Týnského chrámu v Praze a rodilý Příbramák a slavnostní řeč⁷⁹ pronesl kaplan sboru Vincenc Horáček. Podobu praporu známe nejen díky detailnímu popisu ve sborové kronice, ale především díky dvěma kolorovaným fotografiím^{obr. 4} dochovaným pod čísly 244

---

⁷⁹ Přetisk slavnostní řeči se nachází i v SOkA Příbram. Státní okresní archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), *Svěcení praporu sboru ostrostřelců královského stříbrohorního města Příbrami dne 18. srpna 1860*, karton 3, č. 663–665. (dále pouze SOkA Příbram, karton č. 3).

a 245 ve třetím kartonu fondu⁸⁰. Není jistě bez zajímavosti, že fotografie jsou z rubu označeny razítkem atelieru Františka Drtikola v Příbrami.^{81, obr. 5}

Podle honosných oslav svěcení praporu, jejichž popisu sborová kronika věnuje značný prostor, by se mohlo zdát, že všechny nesrovnalosti uvnitř sboru byly zapomenuty. Poslední trpká událost v jeho dějinách však měla přijít v roce 1862. Tehdy byl odsouzen a uvězněn Julius Grégr za tiskové přečiny v *Národních listech*⁸² a na jeho podporu se v deníku objevila adresa soustrasti od 17 pražských ostrostřelců jménem celého sboru. Protože o ní kromě oněch 17 zbytek sboru neměl nejmenší tušení, byli tito okamžitě vyloučeni ze sborových řad. Snad inspirován touto adresou, poslal do *Národních listů* podobnou i Josef Procházka a připojil k ní nejen svoje jméno jako prozatímního velitele, ale navíc i jména dalších 109 členů sboru. Tato adresa^{text. příl. 2} byla uveřejněna 25. června 1862 a na jejím základě přijel do Příbrami ještě téhož dne hrabě Taafe, aby začal vyšetřování skutečného velitele sboru, Karla Haila, který o jejím vzniku nic nevěděl. Hrabě Taafe s okamžitou platností pozastavil činnost sboru a proti všem pod adresou podepsaným členům zahájil disciplinární řízení. Sbor sice vyslal do Prahy deputaci s žádostí o prominutí zákazu činnosti, ale byla mu

---

⁸⁰ SOKA Příbram, *Fotografie lícu a rubu sborového praporu*, karton č. 3, č. 244 a 245.

⁸¹ Fotografie s největší pravděpodobností vznikly za stejným účelem jako kronika sboru. V roce 1906 byly okresním hejtmanstvím požadovány pro přezkoumání všech privilegií sboru. I jejich původ v Drtikolově atelieru není náhodný. František Drtikol, fotografův otec, byl významným členem sboru. V roce 1906 měl hodnost poručíka a zároveň zastával funkci pokladníka sboru.

⁸² Julius Grégr vydával *Národní listy* spolu se svým bratrem od začátku roku 1861. Deník prosazoval český politický program, žádal národní rovnoprávnost, volal po uzákonění občanských svobod a rozšíření samosprávy.

povolena pouze výjimka na jeden den, císařské narozeniny 18. srpna. Následovala druhá deputace Příbramanů do Prahy s písemnou prosbou o odpuštění, kterou však 19 členů sboru odmítlo podepsat a proto byli ze sborových řad nadobro vyloučeni. Zda mezi nimi byl i Josef Procházka není známo. Buď jak buď, v říjnu byla činnost sboru opět povolena. Nicméně jistě i v důsledku těchto událostí ukončil definitivně svou činnost ve sboru jeho velitel Karel Hail, na jehož místo po řádné volbě nastoupil Josef Štekr.

Ve válečném roce 1866, u kterého by se dalo očekávat výraznější zapojení ostrostřeleckého sboru do chodu města, žila Příbram zcela odlišnou událostí. Na začátku roku bylo podle ostrostřelecké kroniky z březohorských dolů odcizeno stříbro a vina byla svalována na židovské obyvatelstvo. K zastavení vzniklých nepokojů rozpoutaných touto událostí muselo v Hořovicích a Hostomicích dokonce zasahovat vojsko. Podobné situace se obávali i příbramští občané a tak město požádalo v Praze o příslib preventivní vojenské ochrany. Když se to dozvěděl Josef Štekr, zavázal se, že ostrostřelecký sbor klid ve městě udrží a vojsko bylo odvoláno. Po devět týdnů pak procházely městem hlídky v plné zbroji s nasazenými bodáky a zamezovaly srocování lidí a vyklízeli po 22. hodině místní hospody. Válečné dění se tak ostrostřelců dotklo pouze v podobě jejich asistence u odvodu, na jehož hladký průběh v plné zbroji dohlíželi.

Nejen za tyto služby, ale za všechny dosavadní zásluhy se v roce 1868 dostalo sboru významného vyznamenání. Bylo mu uděleno

právo užívat na praporu a pečeti říšského orla a místo stříbrných nosit zlaté dekorace na uniformách⁸³.

I nadále plnil sbor všechny své povinnosti s největší svědomitostí, jak koneckonců dokládá nespočet zápisů ve sborové kronice. Vzrůstající vážnost sboru byla potvrzena ještě v roce 1906, kdy byl v Příbrami na vojenském cvičení 8. pěší pluk⁸⁴, se kterým měli ostrostřelci tu čest společně nastoupit na příbramském náměstí. Bylo to poprvé v historii sboru, kdy se mohl spolu s řádným vojenským útvarům zúčastnit vojenského výkonu.

Ve stejném roce přišla už zmíněná žádost pro dodání podkladů k plánované reorganizaci sboru, a tudíž jde o předposlední rok, který Karel Stiebitz, autor *Historie měšťánského sboru ostrostřeleckého v Příbrami*, zmiňuje. Jeho rukopis končí zápisem z 6. května 1907. Jak ale další vlepené listy s pokračujícími anonymními záznamy dokazují, sborová činnost utichla v období 1. světové války. V roce 1918 slavili ostrostřelci ještě 28. říjen, ale v následujícím roce se jejich sbor už přeměnil na *Národní milice*, ta pak na *Ozbrojenou jednotu*, *Národní gardu* a nakonec *Svaz brannosti*. Ten však během 2. světové války němečtí okupanti rozpustili a zabavili jeho veškerý majetek. Ke krátkému obnovení jeho činnosti došlo ještě po druhé

---

⁸³ Jak dokládá ostrostřelecká legitimace Jana Noska z roku 1913 označená i razítkem sboru, práva užívat říšského orla na pečeti ostrostřelci využili. Dosud jim však sloužil prapor svěcený v roce 1866. Stanovy, které jsou také součástí legitimace, pouze zmiňují, že: „Nový prapor nésti bude na jedné straně ve žlutém poli s černožlutým zoubkovaným okrajem říšského orla a jméno sboru. Na opačné straně však v červeném poli s červeno-bílým zoubkovaným okrajem zemský znak český.“ Státní okresní archiv Příbram, *Legitimace Jana Noska, člena měšť. sboru ostrostřeleckého v Příbrami*, příruční knihovna, oddělení IX/1, pododdělení E, číslo 21, s. 14. (Dále pouze SOKA Příbram, *Legitimace ...*)

⁸⁴ Jeden z nejstarších pluků rakousko-uherské armády, jehož zřízení se pokládá do roku 1642.

světové válce, ale v důsledku nepříznivého chodu dějin jeho činnost záhy ustala a střelecká tradice nebyla v Příbrami dosud obnovena.

3.2 Činnost sboru

Mimo výše zmíněné dějotvorné události žil sbor běžným životem, jehož spád udávalo především několik každoročně se opakujících příležitostí a povinností. Obecně se dá účel sboru vymezit podle stanov schválených roku 1913. Šlo v první řadě o povzbuzování lásky a věrnosti k císaři a králi a vlasti, o pěstování a povznášení smyslu pro počestnost, obecný pořádek a dobro, stejně jako vlídné soužití. Vedle toho bylo účelem sboru uspořádat svým členům důstojný pohřeb a jejich vdovám a dalším potřebným poskytovat podporu. Dále se měli jeho členové cvičit a zdokonalovat ve střelbě do terče a být k dispozici ke zvýšení lesku vlasteneckých a církevních slavností, ke kterým měli přispívat parádním vyukováním.^{obr. 6, 7} Navíc bylo povinností ostrostřelců přispět na vyzvání úřadů k zachování pořádku a pokoje a v případě potřeby plnit domobraneckou povinnost.⁸⁵ Jak sborová kronika dokládá, pokud odhlédneme od v předchozí kapitole zmiňovaných vnitřních rozkolů, zdají se být příbramští ostrostřelci ve všech bodech více než příkladným sborem.

Pravidelně se objevovali především na všech významnějších církevních slavnostech roku. Stanovami byla jejich přítomnost zajištěna pro svátky Velikonoční, svátky Vzkříšení a Božího těla a na májové slavnosti. Jejich čestné stráže nebo slavnostní nástupy s dešaršemi se navíc v případě těchto slavností odbyvaly zároveň na obou příbramských svatostáncích, Svaté Hoře a kostele sv. Jakuba. V případě obou kostelů se k tomu navíc přidával jeden

---

⁸⁵ Srov. SOkA Příbram, *Legitimace ...*, s. 3–4.

svátek navíc. Svátek sv. Jakuba a v případě Svaté Hory slavnost korunovace⁸⁶ panny Marie. Zvláště mohutné oslavy tohoto svátku proběhly v roce 1882, kdy se slavilo 150. výročí konání tohoto aktu. Účastnil se ho nejen papežský nuncius, ale i značné zástupy poutníků, sborová kronika udává 50 000 lidí. Při tak masových, osm dní trvajících oslavách, byli ostrostřelci povoláni nejen ke zvýšení lesku církevních obřadů, ale i k udržení pořádku mezi návštěvníky.⁸⁷

Další podobné oslavy zažila Svatá Hora ještě jednou, v roce 1905, u příležitosti jejího povýšení na baziliku. Tentokrát čtyřdenní slavnosti začaly uvítáním hlavního hosta, kardinála Schubenského a každý den slavnostním průvodem z centra města na Svatou Horu. Ostrostřelci pokaždé průvod vedli v čele s jejich velitelem jedoucím na koni.⁸⁸

Pravidelně se opakující oslavou s přítomností slavnostně nastoupeného ostrostřeleckého sboru s jeho praporem a hudbou byl den narozenin císaře Františka Josefa I., 18. srpna. V roce 1899 připadlo na tento den, kdy císař slavil jubilejní 70. narozeniny i 40. výročí svěcení sborového praporu. Ostrostřelci tento den oslavili vskutku velkolepě přítomností na sváteční bohoslužbě a pak soukromou slavností na střelnici, kdy předali veliteli Stiebitzovi a setníkovi Kavkovi pamětní alba s portrétními fotografiemi všech členů sboru. Přítomnost ostrostřelců si vyžádaly i další události spojené s císařskou rodinou. Na sborovém harmonogramu se

---

⁸⁶ Slaví se třetí neděli po slavnosti Seslání ducha svatého

⁸⁷ Srov. SOkA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 80–81.

⁸⁸ Srov. SOkA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 147–149.

pravidelně objevovaly nejen sňatky a výročí, ale i zádušní mše za zemřelé příslušníky Habsburského rodu.

Výsadní právo na slavnostní čestný doprovod ke hrobu měl i každý člen sboru. Tato tradice trvala už od roku 1812, kdy, jak uvádí kronika⁸⁹, bylo založeno pohřební bratrstvo s pokladnou, z jejichž prostředků se měly hradit pohřební výlohy. Stanovy z roku 1913⁹⁰ upřesňují, že v případě činných členů se vytáhlo s praporem a hudbou, k pohřbu přispívajících a čestných členů pouze v uniformách bez praporu a hudby. V případě důstojníků a těch členů, kteří sloužili v řádném vojsku, se navíc vypálil výstřel na jejich počest. Právo na účast střelců při jejich pohřbu měly i manželky nebo vdovy po činných a od služby zproštěných členů. V jejich případě se střelci zúčastnili bez vojenského vedení, jen s poboční zbraní jako truchlící.

V zastoupení alespoň několika svých členů se ostrostřelci objevovali při dnech významných pro spřátelené ostrostřelecké sbory nebo ostatní spolky ve městě. Například v roce 1878 vyslali četnou deputaci k oslavám 300-letého trvání střeleckého sboru v Českých Budějovicích, v létě 1886 se sbor s praporem a hudbou zúčastnil oslav 25. jubilea zpěváckého spolku *Lumír* v Příbrami.

Ostrostřelci jsou spjati i s jednou z největších událostí města na konci léta. Tehdy se totiž nedaleko za městem konalo každoroční polní cvičení, manévr. Jak ostrostřelecká kronika zmiňuje⁹¹, ten úplně první se uskutečnil v roce 1847 blízko Žežic, aby se potom s železnou pravidelností opakoval, většinou v září, na různých

---

⁸⁹ Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 7.

⁹⁰ Srov. SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 22.

⁹¹ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 16.

místech v okolí Příbrami až do roku 1913. I jeho průběh, o kterém se zprostředkovaně dozvídáme z pozdějších zdrojů,^{text. příl. 3, 4} byl každoročně týž. Po ranní polní mši vytáhl sbor na bojiště, kde se rozdělil na dvě skupiny, které odpovídaly jeho setninám. Ty za účasti hojného počtu diváků svedly ukázkovou bitvu, o jejímž vítězi bylo předem rozhodnuto. Jeden rok zvítězila setnina první, v dalším zase druhá. Bitva trvala až do oběda, který byl připraven pro všechny členy sboru v polních stanech. První obsadili důstojníci a hosté z řad městské honorace, druhý členové první setniny, třetí stan příslušel druhé setnině. Zábava pak trvala až do časných ranních hodin.

Vedle polního cvičení se značné oblibě těšil i ostrostřelecký ples, konaný na vrcholu sezóny, uprostřed ledna. Tradičně se odehrával v hlavním sále střelnice, který se pro tento účel oděl do slavnostního hávu.

Nedílnou součástí sborových povinností bylo i cvičení ve střelbě, ke kterému neodmyslitelně patřili střelecké soutěže. O jejich průběhu a pravidlech vypovídá kniha označená jako *Stanovy spolku a seznam členů*⁹², na titulním listě pak německy *Schutzenbuch*, z roku 1837. V jejím oddílu V., článcích 17–32 těchto stanov se uvádí, že střílení do terče začínalo každý rok na 1. máje a probíhalo každou neděli a svátek. Tzv. „roční dostřelení“ se slavilo 28. září, na svátek sv. Václava. Čas střílení se pokaždé ohlašoval třemi ranami z hmoždířů, po kterých střelci za dohledu střelmistrů a po zaplacení příslušných poplatků za jednotlivé rány, přistupovali postupně ke střelbám na dva terče, hlavní a postranní. Střelec, jehož součet

---

⁹² Státní Okresní Archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram, 1766–1909 (NAD 662), *Stanovy spolku a seznam členů/Schutzenbuch*, Č. I. 4 Č. K. 4. (Dále pouze SOKA Příbram, *Stanovy spolku ...*)

nastřílených ran byl na konci roku nejvyšší, se stal střeleckým králem⁹³ a na svou vlastní oslavu si mohl nechat namalovat pamětní terč.

3.3 Organizace sboru, jeho výstroj a výzbroj

Struktura sboru^{obr.8} se přirozeně postupem času měnila, nejen díky tomu, že řady ostrostřelců se neustále rozrůstaly. Zatímco v roce 1767 uvádí kronika 15 členů,^{tab. 1} v roce 1840 je jich 75.^{tab. 2} V průběhu následujících osmi let došlo k výraznému navýšení jejich počtu, protože v roce 1848 sbor čítal už 123 mužů, kteří byli rozděleni do dvou samostatných kumpanií. Zda byl tento nárůst plynulý, nebo souvisel s rokem 1848, kronika sboru neuvádí. V průběhu dalších let,^{tab. 3, 4} víceméně až do závěru fungování sboru za 1. světové války se už celkový počet členů měnil pouze minimálně, vždy se však pohyboval nad celkovým číslem 100 střelců a tak zůstalo i jeho rozdělení do dvou setnin, kterým veleli dva setníci, z nichž jeden byl i velitelem celého sboru.

Stanovy z roku 1913 zmiňují i pozici protektora sboru, kterým byl na rozdíl od starších dob⁹⁴ dočasný starosta města. Jako takový

---

⁹³ Díky sborové kronice některá jména střeleckých králů známe. V roce 1821 se jím stal Johann Auer, v roce 1855 Alexandr Schiner. Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 31. Z dalšího zdroje víme, že nástupcem Alexandra Schinera na střeleckém trůnu byl v roce 1856 Josef Procházka. Srov. SOKA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 155–156. Jediný střelecký terč, který se dochoval ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami nese jméno Bohumila Šalanského a pochází z roku 1865. Jeho vítězství navíc dokládá i fond ostrostřelců zápisem v knize *Stanovy spolku a seznam členů*. Srov. SOKA Příbram, *Stanovy spolku ...*, folio 13.

⁹⁴ Dříve bylo běžné volit za protektora sboru příslušníka místní šlechty, jako tomu koneckonců bylo i v případě příbramského sboru. V roce 1860 se jeho protektorem stal hrabě Hanuš Kolovrat Krakovský z panství v Březnici. Kdy došlo ke změně ve stanovách a toto privilegium si začali nárokovat starostové města se kronika sboru nezmiňuje.

měl přednost před všemi členy sboru a náleželo mu čestné předsednictví ve všech shromážděních a sezeních, ve kterých, pokud nebyl zároveň činným členem, měl pouze poradní hlas.⁹⁵

Dále stanovy uvádějí, že sbor se skládal z členů činných⁹⁶, služby zproštěných⁹⁷, přispívajících⁹⁸ a čestných⁹⁹. Ve služebním a administrativním směru řídil sbor velitel, který mohl být zastoupen v pořadí dalším nejstarším důstojníkem. Pro vykonávání administrativních prací byl nadto veliteli přidělen výbor, který ze svého středu volil zapisovatele, účetního, střelmistra¹⁰⁰ a hospodáře¹⁰¹. Každý rok v lednu byla navíc svolávána valná

---

⁹⁵ Srov. SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 6.

⁹⁶ „Za činné členy přijme výbor k jich písemnému ohlášení se u velitele občany v kr. hor. městě Příbrami usedlé, jich syny, jakož i samostatné živnostníky, předpokládaje, že mají rakouské státní občanství, jsou tělesně i duševně způsobilí, dosáhli 20 roků věku a nedopustili se žádného činu, který by je vylučoval z volitelnosti do obecního zastupitelstva.“ SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 15.

⁹⁷ „Nárok na zproštění od služby mají činní členové, kteří ve sboru ostrostřeleckém 25 let nepřetržitě sloužili, neb nemocí tělesnou, vadou neb jiným prokázaným důvodem nejsou s to, svoji službu zastávají.“ SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 16.

⁹⁸ „Členem přispívajícím státi se může každý zachovalý samostatný občan rakouský, který při svém přijetí výborem do sborové pokladny splatí obnos 200 K a zaváže se stanovené příspěvky ročně platiti.“ SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 16.

⁹⁹ „Čestným členem může jmenovati valná hromada většinou hlasů přítomných rakouské státní občany, kteří o střelecký sbor, o střelbu, město a stát zvláštních zásluh si získali.“ SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 16.

¹⁰⁰ „Střelmistrovi přináleží péče a udržování střelnice, o jejímž zařízení vésti úplný inventář. Řídí dle nařízení velitele výcvik členů ve střelbě a obstarává na střelnici dodržování pravidel při střelení.“ SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 29.

¹⁰¹ „Hospodář převezme při svém zvolení inventárně veškeren majetek sborový, na sborové střelnici se nalézající, stará se o udržování téhož v dobrém stavu, jakož i o řádné uschování. K občasnému vyčištění výzbroje, která jest majetkem sboru a v upotřebení není, může požádati členstvo sboru, které jest povinno výzvě jeho ochotně a bezplatně vyhověti. Hospodáři přináleží právo, ve sborových schůzích o převzatém majetku referovati a v tomto smyslu též své

hromada, která jmenovala čestné členy, volila velitele, důstojníky a členy výboru. Navíc řešila i spory, stanovovala výši ročního příspěvku a pohřební řád, povolovala mimořádné výlohy, schvalovala výroční zprávy a účty a usnášela se o všech záležitostech, které se týkaly jmění a právních změn stanov nebo rozpuštění sboru.

Příjmy sboru pocházely z několika zdrojů. Předně to bylo zápisné nově přistoupivších členů, pak roční příspěvky všech členů a příspěvky města, které byly uplatňovány na základě smlouvy ze dne 28. května 1859¹⁰². Dalším zdrojem příjmů byly případné výnosy terčovní střelby a zisky z plesů. Jak i ostrostřelecká kronika na několika místech dokládá, ostrostřelci se jistě nebránili ani peněžitým darům.

Zvláštní nezávislou pozici měla pohřební pokladna¹⁰³ sboru, která zajišťovala důstojný pohřeb pro jeho činné a od služby zproštěné členy. Spravoval ji odděleně od ostatního jmění sboru výbor, který také odpovídal za správné provedení pohřbu podle ustanovení, na kterých se shodla valná hromada. Ta udávala i výši příspěvků do pohřební pokladny pro nově přistoupivší členy, jejichž povinností bylo tuto částku uhradit najednou nebo ve třech po sobě jdoucích splátkách.

---

návrhy činiti. Klíč od sborové střelnice nalézá se v uschování u hospodáře." SOKA Příbram, *Legitimace ...*, s. 29.

¹⁰² Tato smlouva připisovala ostrostřelcům roční částku ve výši 210 zlatých, z toho 105 zlatých na vydržování sborové hudby. Srov. SOKA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 36–37.

¹⁰³ Jmění v pohřební pokladně mělo být v každé době takové, aby se z něj daly uhradit pohřby všech činných a od služby zproštěných členů sboru v dané době. Přestoupilo-li tuto výši, mohl výbor z úroků tohoto přebytku dle vlastního uvážení podporovat chudé nemocné a jinak nešťěstím stížené činné a od služby zproštěné členy, stejně jako jejich nemocné a chudé vdovy.

Součástí sboru se někdy před rokem 1859 stala i hudební kapela.^{obr. 9} První zmínka o vlastním hudebním doprovodu střelců se váže k roku 1840, od kterého u sboru působil trubač. Jeho úkolem ale bylo účinkovat spíše při pořadových výkonech. Jako doklad o skutečném a samostatném hudebním tělese nám může sloužit teprve až záznam z roku 1851, který říká, že: „*Hudebníci sboru byli nově uniformováni*“¹⁰⁴. Dále v kronice najdeme několik dalších zmínek o vystoupení hudby spolu s ostrostřelci. Vedle 2 trubačů jsou hudebníci uvedeni i na seznamu střelců z roku 1860 v celkovém počtu 12 osob. Tento stav byl v roce 1864 navýšen na 24, aby vzápětí opět klesl, neboť záznam v kronice z roku 1884 znovu mluví o rozšíření jejich řad na 24 členů. Stejný počet pak udává i seznam členů sboru z roku 1888. V roce 1891 byli hudebníci opatřeni šavlemi, nicméně se museli v následujících letech rozejít, protože v roce 1895 „*bylo přijato usnesení novou hudbu zřídit*“¹⁰⁵. Poslední údaj o počtu hudebníků přináší soupis členů sboru z roku 1907, který uvádí 23 členů hudby.

Od jejich úplných počátků patřily k ostrostřelcům pochopitelně zbraně; v období, o kterém mluvíme, už samozřejmě pušky. Informací o výzbroji není ve sborové kronice mnoho, a pokud se nějaké objevují, jsou navíc strohé a obecné. Například Vincenc Horáček pouze zmiňuje, že celá *Národní obrana*, do které patřili i ostrostřelci, byla v roce 1848 vyzbrojena na účet města novými puškami. Určitě se to týkalo oddílu horníků a dobrovolníků, zda to

---

¹⁰⁴ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 22.

¹⁰⁵ Kapelníkem byl ustanoven Josef Málek a za svou práci dostával ročně 10 zlatých. Stejnou částkou přispívala sborová pokladna i na noty. Za každou produkci při sborových parádách byla odměna pro hudbu stanovena na 25 zlatých a za pohřby 16 zlatých. Srov. SOKA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 123-124.

byl i případ střelců Horáček neuvádí. Ti koneckonců měli v té době jistě pušky své a tak se jich nedotklo ani nařízení z roku 1851, aby *Národní obrana* všechny pušky zase vrátila. Jiná, konkrétnější zmínka ve sborové kronice uvádí, že v roce 1882 bylo, zřejmě k příležitosti oslav 150. výročí korunování sochy P. Marie Svatohorské, zakoupeno pro sbor 150 vojenských pušek zadovek i s bodáky a černě lakovanými řemeny¹⁰⁶.

Jediná zmínka o šavlích je z roku 1899, kdy jimi byli opatřeni hudebníci. Dá se předpokládat, že k výzbroji střelců patřily už mnohem dříve.

Ve výzbroji sboru se navíc nejpozději od roku 1812 nacházela i děla, moždíře¹⁰⁷. V onom roce je, stejně jako uniformy pro střelce, obstaral Josef Keller. O moždířích dále mluví zápis až z roku 1851, který zmiňuje jejich použití při výročním polním cvičení, manévru. Kolik jich ostrostřelci v tomto roce měli, neuvádí, nicméně podle dalšího zápisu v kronice z roku 1886 k nim přibyly nebo je nahradily dva nové. Dva moždíře můžeme vidět i na fotografii interiéru střelnice^{obr. 10} s nadživotním portrétem císaře Františka Josefa I., pod kterým jsou do pyramidy vyskládány kule s oběma kusy po stranách. Vedle nich jsou vyskládané i pušky opatřené bodáky. Jak vypadaly šavle, nám přibližuje skupinová fotografie střelců, která především dokládá, spolu se skupinovou fotografií sborové hudby a portréty střelců z Kavkova alba¹⁰⁸, podobu sborových uniforem.

---

¹⁰⁶ Obec tehdy na tento nákup věnovala 1000 zlatých.

¹⁰⁷ Moždíř je krátké dělo velké ráže, které střílí horní skupinou úhlů. Uplatnění našlo především při obléhání nebo bránění měst a pevností.

¹⁰⁸ O tomto albu více kapitola 3.5.

S jistotou víme, že příbramští střelci nastupovali v parádních uniformách už v roce 1767. Teprve až zápis k roku 1841 přináší konkrétnější údaje o jejich vzhledu, když říká, že střelcům bylo 1. února uděleno „*povolení používat u uniforem místo černého sametového červený soukenný kabát a místo světle šedých pantalonů¹⁰⁹ tmavě modré s červenými pruhy*“¹¹⁰. Podoba uniforem se v průběhu doby měnila, a tak v roce 1848: „*Celý sbor odložil fraky a opatřil si kabáty, jinačí šňůry a důstojníci nosili místo epulet¹¹¹ polní pásky*“¹¹². Vylepšení uniforem přinesl i rok 1868, kdy se za dosavadní zásluhy dostalo střelcům vyznamenání nejen v podobě možnosti zobrazit na praporu říšského orla, ale také místo stříbrných nosit zlaté dekorace na uniformách. A protože ostrostřelecká kronika už dále o výstroji střelců mlčí, nalezneme nejdetailnější popis střeleckého stejnokroje^{text. příl. 5} až ve stanovách z roku 1913.

Ty přináší i popis stejnokroje hudebníků,^{text. příl. 5} jejichž odění se od toho střeleckého lišilo pouze v drobnostech. V jejich případě je navíc bohatší na zmínky i kronika sboru. V roce 1851 obdrželi hudebníci nové uniformy v podobě zelených kabátů a modrých pantalonů, v roce 1866 už měly jejich uniformy chrpově modrou barvu a byly opatřené bílými portami a šňůrami. K tomu jim na hlavách seděly čáky s bílými šňůrami a chocholy. Kapelník se navíc

---

¹⁰⁹ Pantalóny jsou dlouhé kalhoty

¹¹⁰ „... die Bewilligung sich bei seiner Uniformierung statt der schwarz samtenen der roth tuchenen Egalisierung und statt des lichtgrauen Pantalons dunkelblauer mit rothen Streifen zu bediene.“ SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 16.

¹¹¹ Myšleno epolety, což jsou nárameníky na vojenském stejnokroji s odznaky hodnosti.

¹¹² SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 19.

pyšnil stříbrem vyšitým bandalírem, ke kterému dostal od velitele darem hůl se stříbrným knoflíkem.

3.4 Střelnice

Aby příbramští střelci mohli dostat svému nejbytotnějšimu účelu, potřebovali prostor k nácviiku střelby. I v jejich případě to asi z počátku bylo otevřené prostranství za městem a teprve později došlo na stavbu střelnice-budovy, která, především v druhé polovině 19. století hrála důležitou roli ve společenském životě města.

Nejstarší poznámky převzaté do kroniky sboru říkají, že před rokem 1808 někteří střelci zplanýrovali půdu na střelnici a nechali zde postavit dřevěnou budovu. Tu o rok později Anton Plumerth na vlastní náklady obehnal prkenným plotem a v prostoru střelnice vysadil ovocné stromy a květiny. V roce 1812 dostali střelci i oficiální povolení ke zřízení střelnice^{obr. 11, obr. 12} a tak pravděpodobně došlo i k dalším terénním a stavebním úpravám. Jediný záznam ve sborové kronice, který by tomu mohl napovídat, se vztahuje až k roku 1837, v kterém se začala připravovat stavba střelnice nové. Ten uvádí, že „v roce 1837 se utvořila společnost přátel střelby, která si předsevzala nově vybudovat střelnici, která byla zřízena s povolením z 11. června 1812, ...“¹¹³. Ať už se v roce 1812 střelnice upravovala nebo ne, sborová kronika o tom nepřináší žádné další zprávy. Bohatší na informace je až v případě stavby nové střelnice v roce 1837. Za účelem jejího vybudování byla uspořádána sbírka s tím, že kdo věnuje nejméně 2 zlaté, bude nadále veden jako člen střelců. Ve sbírce se nakonec sešel dostatek

---

¹¹³ „Im Jahre 1837 hat sich hier eine Gesellschaft von Schiesliebhabern gebildet, die sich vorgenommen hat die Gub. Bewilligung vom 11. Juni 1812 errichtete Schiesstatt neu zu erbauen ...“. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 10.

peněžních i materiálních darů a tak, když střelci obdrželi navíc požadovaný stavební pozemek, ihned si ho nechali zapsat a vyznačit, aby mohla stavba neprodleně započít. Přestože nedílnou součástí nové dvoupodlažní budovy^{obr. 13} v empírovém slohu byly i dva střelecké posty s navazující střeleckou linií, nacházel se zde i taneční sál, kuřácký salon, herna, jídelna a kuchyně.^{obr. 14} Tyto prostory sloužily nejen potřebám ostrostřelců, ale i dalším příbramským spolkům a vůbec veškerému obyvatelstvu. Střelnice, která byla navíc v roce 1842 rozšířena o jedno křídlo a i v dalších letech různě upravována, se tak záhy stala jedním z výrazných kulturních center Příbrami.

S trochou nadsázky to dokládá příbramský děkan Prokop Ondrák ve svém článku *Věrný obraz Příbrami*, který v roce 1842 v jedenácti pokračováních přinesl obrozenecký časopis *Česká Včela*¹¹⁴. Prohlašuje v něm, že se na střelnici, „Střelovně“, usídlilo všech devět antických Múz a jako první staví Kaliopé, múzu básnictví, opěvující hrdinské činy. *„Kde může býti více řeč o hrdinách, leč v naší Střelovně, kde se mladí mužové cvičí, by v čas nepřátelského vpádu smrtelné zasazovali rány? Krom hostů střelení milovných má naše Střelovna svůj vlastní střelecký spolek ,.... Tento spolek jest onen pěkný pluk, kterýž hned vloni v Berauně pochvaly došel a kterýž každou dobu hotov jest, pro vlast a krále poslední krůpěj krve vycediti“*¹¹⁵.

---

¹¹⁴ Časopis *Česká včela* (původně psáno *Česká Wčela*) vycházel jako příloha *Pražských novin* od roku 1837 do roku 1848, kdy ho nahradil časopis *Včela* (*Wčela*). Přispívalo do něj mnoho významných osobností, včetně Karla Havlíčka Borovského, Boženy Němcové a Františka Ladislava Čelakovského.

¹¹⁵ ONDRÁK, Prokop. *Věrný obraz Příbrami*. *Česká Wčela*. [online]. Praha: Synové Bohumila Háze, 22. února, roč. 9, č. 15, 57–60, 2 str., [cit. 4. srpna

Další múzou je Klió, patronka dějepisu a historie, které: „*I krásná pleť skládá často ve Střelovně oběti, neboť se zde držívají kasina a reuniony, na nichž pohlaví ženské také pro okrasu účastenství béře. Naše paničky svou přirozenou výmluvností suché, tištěné noviny daleko předčí*“¹¹⁶.

Někdy Střelovnu navštíví i smutná Melpomené, ochránkyně zpěvu a tragédie a zábavná Thálie, bohyně komedie. „*V naší Střelovně provozují se také divadelní kusy vážného, častěji ale veselého obsahu. Jednou se hraje česky a podruhé německy. Divadlo jest od přednějších osob zřízeno, dekorace dosti hezké a opona slušná, Příbram představující. Kdykoli se ta opona vyhrne, vždycky se potěšíme buďto zdařilým představením, anebo svorností hrajících, aneb schopností pana napovědy*“¹¹⁷.

Divadelním představením byla vyhrazena doba Adventu a půstu, po zbytek roku Thálie a Melpomené musely ustoupit skočné múze Terpsichoré. „*Ostatně se u nás trojí bály drží: jsou zde panské, měšťanské a obecné: tak jako v Olympu celí bohové, polobohové a konečně i komonstvo jeho. A jako v Olympu často Jupiter na Juno a kulhavý Bulfan na Benuffi mrkal, tak i na naší Střelovně, když se dávají bály a taneční veselky, mladí lidé na sebe mrkávají: já nevím co to znamená, ale to jisto, že i múza mimiky, slečna Polyhymnia*“¹¹⁸, něco u nás platí.“¹¹⁹

2012]. ISSN 1801-3449. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/5029807>.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 59.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 59.

¹¹⁸ Jak Prokop Ondrák sám uvádí, Polyhymnia podle jména ukazuje spíš na zpěv, ale protože podle něj „... jí staří ale také mimiku a pantomii za její úřad vystavili...“, uvádí ji zde pouze za múzu mimiky. Tamtéž, s. 59.

Také následovníci dvou zbylých múz, Erato a Euterpé, patronky milostné poezie a hudby, na střelovnu často zavítají. „*Můj Bože! Kolik virtuosů již sem přišlo s velkým nadáním a odešlo s malým podělením. Někdy se i to přihodilo virtuosovi, že právě, když sluch posluchačů kouzliti počínal, struna i dvě praskly, on popadl jiný nástroj, aby uši naše polechtal, ale nastojte! Struny zase praskaly – co dělat? – muselo se za odpuštění a milosrdenství prosit*“¹²⁰.

Jistě ne zřídka se také mohlo stát, že: „*volným krokem kráčíte tou novou alejí, co vede na střelovnu ... a najednou trkne někdo do Vás: ... jest to starý, zachovalý, poctivý muž, který se rád s Uranií obírá; střelovna jest jeho hvězdárna, tam činí svá astronomická pozorování a právě týž večer spatřil tam mezi menší a větší medvědicí opici ...*“¹²¹.

Novou alej ke střelnici, trasu Uranií omámených hvězdopravců, založil baron Schönau začátkem 40. let 19. století a pokračovala až k dnešnímu urnovému háji. Když v roce 1852 dala navíc obec srovnat okolní pole a osázet je dalšími keři a stromy, vznikly v okolí střelnice nové sady, nabízející jedinou příjemnou procházku v okolí města. Tento park byl dále rozšířen o čtyři roky později, v roce 1856, kdy byla zvelebena obecní pole okolo nově postavených *Mariánských lázní*.

Jak už bylo dříve v textu zmíněno, lázně vznikly v podivuhodně krátké době za finančního přispění tehdejšího protektora sboru

---

¹¹⁹ ONDRÁK, Prokop. Věrný obraz Příbrami. *Česká Včela*. [online]. Praha: Synové Bohumila Háze, 1. března 1842, roč. 9, č. 17, 65–68, 2 str., [cit. 4. srpna 2012]. ISSN 1801-3449. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/5029829>

¹²⁰ Tamtéž, s. 67.

¹²¹ Tamtéž, s. 67.

hraběte Hanuše Kolowrata a jejich budova na rozdíl od střelnice stojí po mnoha přestavbách na tomto místě dosud. Stejně je tomu i v případě dřevěného pavilonu, který byl před budovu lázní umístěn jako památka na živnostenskou výstavu z roku 1884.^{obr. 15}

Střelnice sloužila svému účelu až do první světové války. Koncem 19. století fungovala navíc jako kolej Báňské akademie, po roce 1919 jako akademická menza.

V roce 1937 byly ještě schváleny plány na stavbu malorážkové střelnice^{obr. 16} jedné z nástupnických organizací ostrostřelců, *Národní gardy*, která měla stát v zahradě restaurace *Sebastopol*. Zda k jejich uskutečnění došlo, nevíme, ale pokud ano, veškerá střelecká činnost se zde dozajista zastavila s příchodem 2. světové války.

V jejím závěru byli ve staré střelnici v květnu roku 1945 vězněni Němci a příbramští kolaboranti. Osud této budovy, v té době už zchátralé^{obr. 17}, se nakonec zcela uzavřel v roce 1955, kdy došlo k její asanaci.

3.5 Ostrostřelecké artefakty ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami

Dílčím cílem této práce bylo pokusit se dohledat další artefakty, které byly prokazatelně v majetku sboru, nebo s ním jakkoliv souvisely. Přitom nemuselo jít o souvislost přímou, jasně patrnou. Proto jsme se zaměřili i na předměty, o kterých se dá z dochovaných pramenů zjistit, že v majetku sboru nebo jeho členů skutečně byly. Podle poznámek v závěru střelecké kroniky vyplývá, že se veškerý sborový majetek ztratil ve vřavě 2. světové války, přesto se přirozeně nabízelo regionální *Hornické muzeum* v Příbrami jako instituce kde by se snad některé z předmětů mohly nalézat.

Jako první se nabízely uniformy střelců a hudebníků, případně jejich jednotlivé doplňky nebo vyznamenání. K tomu by se přidávaly hudební nástroje a zbraně; šavle, pušky a děla. Sborová kronika navíc přímo zmiňuje několik artefaktů, které sbor nebo jednotliví členové používali, či byly prokazatelně v jejich vlastnictví.

Poté, co byl zvolen za protektora sboru, daroval v roce 1856 hrabě Kolowrat nejen 300 zlatých na stavbu nových lázní, ale o rok později i stříbrný pohár, který ostrostřelcům sloužil jako ozdoba nebo z něj přímo přijeli při významných společenských událostech na střelnici, především plesech¹²². Jeho podobu¹²³ nám alespoň nepatrně přibližuje Vincenc Horáček, ve své době kronikář města a

---

¹²² Jeho použití kronika dokládá ještě při plese v roce 1913 s poznámkou, že pohár je v úschově u Prokopa důchodce v Příbrami. Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 172.

¹²³ Pohár je s největší pravděpodobností zachycen na fotografii interiéru střelnice, kde ho najdeme pod obrazem císaře Františka Josefa I.^{obr. 10}

zároveň duchovní sboru. V *Památné knize stříbrohorního města Příbrami* uvádí: „... skvostný, drahocenný stříbrný „čestný pohár“, překrásné ciselírované práce s nápisem „Hanuš, hrabě Kolovrat = Krakovský, svobodný pán z Újezda, královskému privilegovanému sboru ostrostřelců v Příbrami, 1857.“¹²⁴

V majetku sboru se muselo nacházet i mnoho předmětů spojených s působením sborového pohřebního bratrstva. Kronika uvádí, že v roce 1867 velitel sboru Josef Štekr spolu s poručíkem Josefem Kafkou zařídili pro sbor stříbrný pohřební kříž s postříbřenou rukojetí, který se stále používal i v čase vzniku sborové kroniky, tedy v roce 1906. V roce 1870, opět zásluhou Josefa Kafky, byl pro sbor zakoupen nový pohřební příkrov z černého sametu a bílého hedvábí.

Na střelnici muselo viset i několik obrazů. Největším byl olejový portrét císaře Františka Josefa I.^{obr. 10} v nadživotní velikosti a v honosném pozlaceném rámu, který sám namaloval a ostrostřelcům v roce 1880 daroval také Josef Kafka. Kronika ostrostřelců mluví i o podobiznách dvou velitelů sboru, Antonína Mauera¹²⁵ a Josefa Štekra¹²⁶.

Z pravidelných střeleckých cvičení a soutěží na střelnici se mohly dochovat terče, či další pomůcky pro střelbu jako takovou. Nesmíme zapomenout na malované terče pro střelecké krále, o

---

¹²⁴ SOKA Příbram, *Památná kniha ...*, s. 159.

¹²⁵ Jeho portrét darovala sboru vnučka Antonína Mauera, Adéla Villikusová v roce 1890 na popud velitele sboru, Karla Stiebitze, shodou okolností jejího švagra. Hlavní sál střelnice zdobil už při sborovém plesu 25. ledna 1891. Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 114.

¹²⁶ Podle kroniky za jeho podobizny, olejomalbu v pozlaceném rámu, ostrostřelci písemně poděkovali samotnému Šteckrovi na konci roku 1891. Srov. *Historie sboru ...*, s. 116.

kterých však kronika ostrostřelců vůbec nemluví. Výjimkou je pouze jediná, navíc nepřímá zmínka související s prodejem střelnice městu, kdy smlouva zahrnovala, že ostrostřelci mají: „... právo služebnosti používání na věčné časy oněch dvou nad sklepem se nalézajících pokojů, které obec v jeden velký pokoj přestavěti, dobrými a pevnými okenicemi a kamny opatřiti, patřičně čistiti a zde v předsíni latěmi k pověšení terčů pobýti má, ...“¹²⁷

Nedocenitelným zdrojem podoby dalších předmětů, stejně jako života, či přímo portrétů samotných střelců jsou fotografie. Díky nim známe detailně podobu již zmiňovaného nadživotního portrétu Františka Josefa I., ale můžeme si udělat představu i o praporech, pod kterými obě setniny sboru táhly každý rok k dějišti manévru¹²⁸. Přesně také víme, jak vypadal sborový prapor z rozmezí let 1860-1913. Další dochovaný snímek nám přiblíží interiér sálu na střelnici,^{obr. 18} jehož součástí byla i sádrová busta, s největší pravděpodobností Františka Josefa I. Na snímku je patrná i část z velkého plynového kovového lustru.

I samotní střelci se jistě rádi fotografovali, především ve svých uniformách. Vedle jejich skupinové fotografie ^{obr. 8} a fotografie střelecké kapely,^{obr. 9} které se dochovaly jako součást fondu, víme z ostrostřelecké kroniky ještě o dvou příležitostech, kdy se před objektiv fotoaparátu postavili. Tou první bylo v roce 1888 25. výročí Josefa Štekra jako velitele sboru¹²⁹. Střelci se k této příležitosti nechali vyfotografovat na společné tablo¹³⁰, které pak

---

¹²⁷ SOkA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 36–37.

¹²⁸ Prapory stojí po stranách obrazu císaře Františka Josefa I.

¹²⁹ Srov. SOkA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 89–91.

¹³⁰ Fotografie zhotovil příbramský fotograf Noss a rám řezbářská firma J. Prochášky.

na střelnici při malé soukromé slavnosti svému veliteli předali. Druhé hromadné fotografování proběhlo v roce 1900¹³¹, na který připadla hned dvě významná výročí. Byly to 70. narozeniny císaře Františka Josefa I. a zároveň také 40. výročí svěcení sborového praporu. Této příležitosti využili členové sboru k překvapení svého tehdejšího velitele, Karla Stiebitze, kterému darovali honosné album s fotografiemi všech činných a několika čestných či bývalých členů sboru. Stejně zároveň věnovali i nejstaršímu důstojníkovi, Josefu Kavkovi.

Právě s jeho jménem byly spojeny víceméně všechny předměty, které mají spojitost i s ostrostřelci a nacházejí se ve sbírkách *Hornického muzea*. Asi nejpřekvapivější bylo zjištění jednoho ze dvou výše zmiňovaných alb,^{obr. 19} které *Hornickému muzeu* věnovala Kavkova neteř. Díky 108 portrétním želatinovým fotografiím, které album obsahuje, tak můžeme k některým jménům, o kterých vypovídá tato práce, přiřadit i konkrétní tváře.

Josef Kavka, malíř-samouk, byl navíc autorem několika olejových podobizen ostrostřeleckých důstojníků.^{obr. 20} Jde celkem o osm větších a jedno menší plátno, která jsou v současnosti¹³² všechna vyjmuta z rámu.

Jeho jméno najdeme i na dvou z řady ostrostřeleckých diplomů,^{obr. 21} které se v muzeu nalézají. Jedná se výhradně o litografické tisky¹³³, z nichž pouze jeden se objevuje i ve fondu

---

¹³¹ Srov. SOKA Příbram, *Historie sboru ...*, s. 136–138.

¹³² Původně tyto obrazy visely v hlavním sále střelnice, jak dokládá fotografie jeho interiéru.^{obr. 10}

¹³³ Až na dva pocházejí tisky z příbramského litografického ústavu Eugena Petersona. Ten, který se nachází jak v muzeu, tak v archivu a je z nich nejstarší, byl tištěn u M. A. Vítka v Praze. Diplom v soukromých rukách, stejně jako ten samý z muzea vytiskl závod F. Pelze v Příbrami.

ostrostřelců v SOkA Příbram. Další diplom se navíc podařilo dohledat u soukromého sběratele. Jde sice o jeden z těch, které má ve sbírkách i muzeum, tento je však navíc uložen v dvoudílném lepenkovém tubusu pokrytém „bordó“ sametem.

Jedinou památkou na střelecké soutěže je střelecký terč z roku 1865,^{obr. 22} který si za nejlepší střelby v tomto roce vysloužil Bohumil Šalanský. Malba je signovaná J. Valliš a přestože byl terč původně prostřílen, byl po tomto aktu doplněn dřevěnými zátkami, které jsou jasně patrné na zadní straně terče. Námět odkazuje na zaměstnání střelce, který, jak se později ukázalo, byl kancelistou hejtmanství v Praze.

Přestože se příjmení Šalanský v seznamu střelců z roku 1860^{tab. 3} objevuje hned dvakrát, jedno z nich patří Josefovi a druhé Sylvestrovi. Václav Šalanský byl i jedním ze dvou důstojníků, kteří se vydali do Prahy žádat za odpuštění pro ty členy sboru, kteří podepsali sboru téměř osudnou adresu uveřejněnou v *Národních listech* 25. června 1862. Jediná a s terčem přímo související zmínka o Bohumilu Šalanském se nachází v knize označené jako *Stanovy spolku a seznam členů*, kde, naprosto nečekaně, objevíme za rukopisným textem stanov zápis ze střeleb roku 1885.^{text. příl. 6}

Vedle honosného alba se v muzeu nachází ještě několik fotografií spojených s ostrostřelci. Jde o fotografii Josefa Kavky v ozdobném rámu z kombinace kovu, textilu a květinových ozdob z různobarevných skleněných korálků^{obr. 23} a portrét sborového kapelníka, Františka Vendry, v kovovém rámu s řetízkem na zavěšení.^{obr. 24} Další fotografie zachycují ostrostřelce při oslavách výročí svěcení praporu. První je z roku 1910, kdy ostrostřelci slavili 50. výročí této události, druhá pak z roku 1913.

Ostrostřelcům je připisována i drobná lidová kolorovaná kresba, vedená v muzeu jako zobrazení ostrostřelce s korouhví.^{obr. 25}

4 Restaurování fondu

4.1 Složení fondu

Přestože fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662) uložený v SOkA Příbram jistě nepatří k rozsáhlým, co do počtu dochovaných archiválií, dá se o něm v tomto směru hovořit z hlediska zastoupení široké škály materiálů, záznamových prostředků, typů knižních vazeb, ale také druhů poškození všech těchto uvedených.

Fond zahrnuje 3 kartony spisového materiálu^{obr. 26, 27, 28} o celkovém počtu 2193 listů a 11 knižních, respektive sešitových vazeb.^{134, obr. 29} V případě kartonů jde o dokumenty na ručním, v drtivé většině však na strojovém papíru. Vedle černobílých, ale i barevných tiskopisů jde převážně o rukopisné materiály, na kterých je zastoupena celá škála záznamových prostředků.^{obr. 30} V největší míře se zde vyskytuje železagalový inkoust, méně často grafitová, inkoustová a další barevné tužky a novodobé různobarevné inkousty. Na několika z dokumentů můžeme najít pečeti. Ty jsou buď ze španělského vosku¹³⁵, pod krytem papírové clony (přitištěné na pečtní lak či moučnou oplátku), nebo slepé.^{obr. 31} Časté je i značení pomocí starších a novodobých razítek různých barev.^{obr. 32} Navíc se zde vyskytuje i několik druhů kolků.^{obr. 33} Ve třetím kartonu najdeme vedle spisového materiálu také kolorované architektonické návrhy na stavbu střelnice a zákresy jejího umístění v dané části města.^{obr. 34, 35} Kolorované jsou i dvě želatinové fotografie zachycující rub a líc sborového praporu.

---

¹³⁴ Dále v textu je budeme označovat pouze slovem „knihy“.

¹³⁵ Španělský Vosk je směs šelaku, kalafuny, terpentýnu, plnidla a pigmentu.

Fotografie jsou nalepeny na podpůrném kartonu, který je na zadní straně označen razítkem ateliéru Františka Drtikola v Příbrami.

Vedle spisového materiálu obsahuje fond 11 knih, z nichž u jedné se dochovaly pouze desky bez bloku. Liší se jak materiálem, tak typem vazby, která je u každé knihy odlišná. Jsou zde zastoupeny jak vazby nasazované, tak zavěšované, celopapírové, poloplátěné, ale i jedna polousňová.

4.2 Fyzický stav fondu

Přestože by se na první pohled mohlo zdát, že fyzický stav archiválií ve všech třech kartonech není uspokojivý, počáteční průzkum ukázal, že se toto tvrzení dá vztáhnout pouze na v poměru k celku malý počet objektů. Jde především o v minulosti výrazněji mechanicky poškozené nebo mikrobiálně napadené¹³⁶ archiválie.

Díky vizuálnímu průzkumu spisového materiálu jsme zjistili nezanedbatelné mechanické znečištění všech listů. Jejich zanesení prachem a dalšími nečistotami se dá rozdělit do dvou skupin,^{obr. 36} přičemž většina objektů by se dala zařadit do první, tedy mírného až středního znečištění. Lokálně nebo celoplošně silně povrchově znečištěné objekty se v celém souboru vyskytují pouze výjimečně.

Podobné rozdělení můžeme aplikovat i v případě mechanického poškození papírové podložky dokumentů.^{obr. 37} Na jeho stav mělo dozajista nepříznivý vliv i předchozí uložení archiválií v obálkách, spisových deskách a krabicích, které rozměrově neodpovídaly uloženým dokumentům. Většina z nich má proto různě ohnuté a

---

¹³⁶ Podle výsledků kultivace odebraných vzorků není už toto napadení aktivní a proto jsme do restaurátorského postupu nezařadili dezinfekci fondu.

poškozené rohy, případně více či méně potrhané a roztřepené okraje. V menší míře se vyskytují i silně mechanicky poškozené dokumenty, které jsou několikrát zohýbané, silně potrhané a u kterých navíc došlo k částečným ztrátám papírové podložky. Do této skupiny se dají zařadit i ty poškozené plísni. Jde výhradně o listy z ručního papíru, jejichž horní nebo dolní okraj vykazuje charakteristické barevné stopy po aktivním mikrobiálním napadení. To mělo především vliv na strukturální soudržnost papírové podložky, která, pokud nedošlo k její úplné ztrátě, zůstala zvatovatělá a při sebenepatrnější manipulaci náchylná k dalšímu poškozování a odpadávaní fragmentů.

Dále se průzkum zaměřil na zmapování stupně degradace papírové podložky železogatlovým inkoustem. Na jeho základě jsme porovnali celý fond s obecně přijímaným systémem čtyř skupin degradace železogatlového inkoustu a jeho podložky, podle kterého by se v současnosti daly všechny archiválie z fondu zařadit do prvních dvou. U první nejsou linie písma vůbec nebo pouze nepatrně viditelné na opačné straně dokumentu, v případě druhé je hnědavé zabarvení na rubové straně patrné už výrazněji, nicméně k mechanickému poškození podložky v liniích písma ještě nedochází.

Nejen pro určení závažnosti vlivu železogatlového inkoustu na papírovou podložku dokumentů bylo nutné vzít v úvahu i její pH. To, jak měření ukázala,^{tab. 6} se celkově pohybuje relativně nízko, v rozmezí 4,2–6,3 jednotek, s průměrnou hodnotou 5,5.

Další poškození, na které jsme zaměřili náš průzkum, se týkalo pečeti.^{obr. 31} Ty, jelikož v mnoha případech sloužili k uzavření dokumentů, ve velké míře korespondence, jsou poškozené mechanicky v důsledku přirozené nutnosti jejich rozlomení. To platí pro většinu pečeti ze španělského vosku, jejichž zbývající

rozlomené části, přestože popraskané, jsou však pevně spojené s podložkou a nehrozí tak jejich ztráta. Papírové clony jsou ve větší či menší míře mechanicky poškozené díky jejich umístění při okrajích dokumentů s přesahující clonou. Tyto části jsou zohýbané a potrhané, někde došlo i k drobným ztrátám materiálu, výjimečně v důsledku působení hmyzu, jehož prvotním cílem byla těstová oplatka clonou překrytá. V případě tohoto druhu pečeti se navíc objevuje i jejich zbarvení a povrchové zanesení pozůstatky po mikrobiálním napadení. Jde však pouze o povrchové znečištění, bez jakékoliv známky ztráty mechanických vlastností clony nebo těstové oplatky a jejich soudržnosti s dokumentem.

V druhém kartonu se k již uvedené problematice přidávalo znečištění omezeného rozsahu dokumentů olejovými zateklinami.^{obr. 38} Šlo o levý dolní roh dvou složek archiválií, kde bylo patrné nejen výrazně hnědé zbarvení zateklin, ale i jejich lepkavý povrch.

Třetí karton přidal do škály a rozsahu^{obr. 39} poškození i barevnou vrstvu na situačním plánu se zakreslením umístění sborové střelnice na území města.^{obr. 35} Jako důsledek použití měďnatého pigmentu se zde objevuje charakteristické hnědavé zbarvení rubu papírové podložky v místech použití zelené barvy. To se navíc nevyskytuje pouze v místě použití této barvy, ale zrcadlově se opakuje i v dalších místech, podle toho, jak byl plán přeložen, a kde docházelo ke kontaktu těchto ploch.

Poškození knih bylo takového rozsahu,^{tab. 8} že se s žádnou z nich nedalo zacházet aniž by nedocházelo k jejich dalšímu poškozování. To i přesto, že u některých nebyly na první pohled patrné závažnější nedostatky. V případě jejich dalšího využívání a studia nutně muselo velmi záhy dojít k úplnému rozpadnutí vazební struktury. Někde tento stav již nastal, u některých svazků to bylo

otázkou způsobu dalšího zacházení. Vedle těchto základních strukturálních nedostatků nesou všechny vazby stopy častého používání a tudíž i přirozeného opotřebení. Pokryvy desek jsou potřhané, odřené, v některých případech došlo k jejich částečné ztrátě. Desky mají odřené a zohýbané rohy, u některých z nich se od sebe oddělují vrstvy lepenky. Knižní bloky jsou v různé míře poškozené mechanicky, v případě strojového papíru v daleko větší míře. Výjimku zde tvoří pouze *Seznam zavedených protokolů*, kde byl blok z ručního papíru mikrobiálně napaden na spodní ořízce při pravém rohu bloku, takže kniha v celé své tloušťce včetně obou desek je v tomto místě silně mechanicky poškozena a i při opatrné manipulaci hrozí odpadávání fragmentů.

Ve srovnání se spisovým materiálem z kartonů mají knihy vyšší pH, pohybující se v rozmezí 5,5–6,5, s průměrem na 6 jednotkách.^{tab. 7}

4.3 Cíle zákroku, výběr archiválií k restaurování a návrh postupu

Cílem zákroku bylo zajistit u archiválií takový stav, který by v budoucnu dovoľoval neomezené a bezproblémové badatelské využití fondu.

Na základě výsledků provedeného průzkumu to v první řadě znamenalo základní mechanické očištění celého fondu od všech hrubších nečistot a prachových depositů, případně pozůstatků mikrobiálního napadení.

Dále bylo nutné zvýšit hodnotu pH, s jejímž postupujícím poklesem hlouběji do kyselé oblasti vzrůstá závažnost chemické degradace celulózy. V rámci této práce jsme proto navrhli odkyselení celého fondu roztokem MMMK v methanolu.

Díky všem okolnostem byla značná část listů spisového materiálu nějak mechanicky poškozena. I z toho důvodu, že celý fond je

z drtivé většiny složen z dokumentů na tenkém strojovém papíru, pocházejícím z 2. pol. 19. století, hrozilo při dalším zacházení nebezpečí prohloubení závažnosti tohoto poškození. Proto jsme se snažili o zajištění všech takto poškozených archiválií záplatami z japonského papíru.

U dokumentů, které byly silně mikrobiálně poškozené, jsme se rozhodli pro jejich vodné čištění s následným doklícením a dolitím papírovou suspenzí. Nezamýšleli jsme proto u nich ani odkyselování roztokem MMMK, protože na konec vodného čištění bude zařazena lázeň v obohacené vodě.

Pokud šlo o dokumenty silně zmačkané a zohýbané, uvažovali jsme o jejich vlhčení a rovnání.

Naším záměrem bylo také potlačit olejové zatekliny, které vykazovaly nižší pH, mezi 5–5,5 jednotkami, a jejichž povrch se díky své lepivosti mohl snáze zanášet dalšími nečistotami.

I v případě knih jsme jako základní kroky zařadili mechanické čištění a odkyselování roztokem MMMK v metanolu. Dále šlo o dosažení takového stavu, který by umožňoval bezproblémové badatelské využití jednotlivých svazků způsobem, jaký měly původně dovolovat jejich vazební struktury. Znamenalo to v první řadě kroky, které by zajistily dostatečnou soudržnost a fungování vazebních struktur a dále zachovaly současnou podobu objektů a zamezily jejich dalšímu poškození.

4.4 Postup prací

Všechny dokumenty spisového materiálu a knihy jsme nejprve mechanicky očistili od volně ulpěných nečistot, především zaneseného prachu. Už tento základní zákrok měl výrazně pozitivní vliv na stav fondu,^{obr. 40} protože před ním bylo při každé manipulaci s archiváliemi z pouhého dotyku zřejmé znečištění fondu.

Pro čištění dokumentů s olejovými zateklinami jsme ještě před odkyselováním vyzkoušeli několik látek, které měly víceméně totožné účinky. Proto jsme z nich nakonec vybrali etanol a tím na odsávacím stole na podložce z filtračního papíru zatekliny vymývali.^{obr. 41}

Jako další krok následovalo odkyselování roztokem MMMK v metanolu, kterému předcházely zkoušky rozpustnosti. Ty jsme se rozhodli neprovádět na novodobých razítkách, u kterých jsme automaticky očekávali jejich reakci na metanol. Protože každá zkouška rozpustnosti znamená v takovém případě poškození obrazu razítka, raději jsme se rozhodli všechna tato razítka při odkyselování vykrývat. Pro vysokou schopnost metanolu rozpouštět nejen záznamové prostředky a tiskové barvy, ale i lepidla a pojiva, jsme vykrývali i všechny pečetě a kolky.

Důležité bylo provést zkoušky reakce barevných vrstev na architektonických nákresech a plánech umístění střelnice na změnu pH, kterou s sebou odkyselování přirozeně přináší. V tomto směru však v našem případě k žádným změnám barevné vrstvy nedocházelo. Po zkouškách rozpustnosti následovalo odkyselování, které jsme prováděli 0,6 % roztokem MMMK v metanolu. Tento roztok jsme zvolili pro spisový materiál, jehož pH se pohybovalo kolem 5,5 jednotek. Koncentrace byla vybrána tak, abychom se po zákroku dostali na hodnoty kolem neutrální hranice. Postup odkyselování^{obr. 42} byl složen z oboustranného postřiku odkyselovací látkou a následného dosušení horkovzdušným vysoušečem vlasů. V případě, že dokument nesl na metanol reagující přípisčky, byl odkyselovací roztok aplikován nátěrem štětce s vynecháním daného místa. Pokud se objevilo razítko, kolek nebo pečeť, vykryli jsme ho před nástřikem petriho miskou odpovídajícího průměru.

Roztokem MMMK jsme neodkyselovali ty dokumenty, u nichž jsme pro jejich výrazné poškození v důsledku mikrobiálního napadení zamýšleli jejich mokré čištění, zakončené navíc odkyselovací lázní v obohacené vodě. U těchto objektů jsme zároveň provedli všechny doplňky dolitím dobarvené papírové suspenze na odsávacím stole, kde jsme listy navíc doklízili 0,5 % MH 300. Dolitá místa jsme ještě pro lepší soudržnost s originálem přelepili vrstvou japonského papíru o 3,5 g/m².

V případech, kdy to bylo nutné, jsme ostatní odkyselené dokumenty nejdříve vlhčili v klimatizační komoře a pod zátěží nechali vyrovnat. Posléze, stejně jako u ostatních dokumentů jsme jejich mechanické poškození zajišťovali záplatami nebo doplňky z tónovaného japonského papíru lepeného 3 % Tylose MH 6000.

Vedle několika nejpoškozenějších dokumentů jsme vlhčili a vyrovnávali především architektonické plány ze třetího kartonu, u kterých ohyby vznikly složením a uložením plánů spolu s dalšími archiváliemi.^{obr. 35}

Ačkoliv pH papíru knih se pohybovalo v průměru kolem 6 jednotek, zařadili jsme odkyselování kvůli přítomnosti železogatového inkoustu a známkám počáteční fáze degradace papírové podložky jeho vlivem ve všech svazcích. Zvolili jsme proto 0,5 % koncentraci MMMK v metanolu a zákrok omezili pouze na stránky s tímto záznamovým prostředkem.

Jinak se u knih restaurátorský zákrok odvíjel od poškození jednotlivých svazků. Škála prací sahala od jednoduchých lokálních oprav papírové podložky, přes její rozsáhlejší doplňování a zajišťování až po více či méně rozsáhlé zásahy zajišťující funkčnost vazeb. V případě jednoho sešitu šlo o celkovou převazbu svazku. Výčet prací provedených na jednotlivých knihách^{tab. 8} je uveden

v příloze této práce, stejně jako srovnání stavu před a po restaurátorském zásahu.^{obr. 46–56}

4.5 Způsob dalšího uložení fondu v SOkA Příbram

Ačkoliv šlo o poslední fázi restaurátorského zákroku, podoba dalšího uložení fondu ostrostřelců ve sbírkách SOkA Příbram byla nedílnou součástí už prvotních úvah nad restaurátorským záměrem. Bylo evidentní, že současný stav zcela nevyhovuje požadavkům fondu. Naopak, uložení v obálkách, spisových deskách a krabicích nerespektujících rozměry dokumentů, výrazně přispělo k dalšímu poškození archiválií. Knihy nebyly dosud opatřeny žádným ochranným obalem a byly uloženy volně na policích v depozitáři. Vzhledem ke stavu většiny z nich byl i tento způsob nevyhovující.

Spisový materiál by se ideálně mohl uložit způsobem, který jeho zahraniční autoři¹³⁷ nazvali „fascicule system“.^{obr. 57} Tento způsob předpokládá minimální zásah restaurátora, který dokumenty pouze mechanicky očistí a provede nejnnutnější opravy japonským papírem. Podstatnou část zákroku tak tvoří výroba ochranných složek, do kterých jsou následně na křídélko z japonského papíru vleповány jednotlivé dokumenty. Složky jsou pak po pěti uloženy do ochranných krabic. Takový systém se v zahraničí používá pro často studované materiály, které jsou díky němu dostatečně chráněny před vnějšími vlivy a zároveň je umožněna snadná manipulace a přístup k jednotlivým dokumentům. Za jedinou nevýhodu by se dala považovat skutečnost, že díky podpůrným,

---

¹³⁷ LINDSAY, Helen, CLARKSON, Ch. Housing single-sheet material: The development of the fascicule system at the Bodleian Library. *Paper Conservator Vol 18*. London: Institute of Paper Conservation, 1994, 64, 40–48. ISSN: 0309-4227

jednotlivé archiválie oddělujícím volným listům, dochází k nabytí fondu.

U knih by se dalo uvažovat o jejich uložení v jedné z mnoha variant ochranných krabic.

Při rozhodování o uložení fondu ostrostřelců ze SOkA Příbram jsme však museli vzít v úvahu i některé další skutečnosti. Archiválie fondu jsou rozřazeny po jednotlivých rocích, tedy způsobem, který se v dnešní době už nepoužívá. Jeho uspořádání podle aktuálního schématu, které by logicky mělo předcházet uložení fondu, není v současné době v možnostech archivu a časově by zároveň přesahovalo dobu vymezenou pro dokončení této práce. Protože v případě fondu ostrostřelců jde navíc o badatelsky minimálně využívané archiválie, rozhodli jsme se opustit myšlenku použití výše popsaného systému.

Vrátili jsme se tak k tomu, ve kterém byl fond uložen před restaurátorským zákrokem. Přitom jsme se snažili o takové jeho provedení, které by dostatečně chránilo celý fond a nebylo naopak původcem jeho dalšího poškození, jak tomu bylo u původních obálek, spisových desek a krabic. Protože dokumentů ze všech třech kartonů, které přesahovaly rozměry původních spisových desek, bylo v poměru k celku pouze nepatrné množství, navrhli jsme jejich vyjmutí a uložení do samostatné krabice větších rozměrů, za současného zachování původních krabic pro zbytek fondu. Vyjmutí z původní krabice a vložení do samostatných desek jsme navrhovali také pro architektonické plány střelnice, které byly původně uloženy ve třetím kartonu ve složeném stavu.

Přáním zadavatele však bylo zachovat původní řazení archiválií a tedy i celkový počet tří krabic. Souhlasil pouze s vyjmutím architektonických plánů a výrobou desek pro jejich samostatné uložení. Respektovali jsme proto stávající rozdělení do tří krabic a

původní obálky z balicího papíru nahradili novými z alkalického o plošné hmotnosti 150 g/m².^{obr. 58} Ty mají oproti původním stejné rozměry jako největší dokument ve složce a vznikly, ne jako dříve jednoduchým, ale dvojitým přehnutím pruhu papíru. Chrání tak nejenom jeden, ale oba svislé okraje složek dokumentů. Dokumenty větších rozměrů s výrazným přesahem přes ostatní jsme opatřili stejnou obálkou, vyrobenou však z alkalického kartonu o plošné hmotnosti 350 g/m². Díky použití těchto materiálů, ale i konstrukci obálek, nabyl obsah každého kartonu na svém objemu. Proto jsme, pro lepší manipulaci, v případě prvního a druhého rozdělili jejich obsah na dvě části. Pro obě jsme zhotovili spisové desky a uložili je do krabice vyrobené podle jejich rozměrů.^{obr. 26, 27}

Stejně jsme uložili i dokumenty ze třetí krabice, ze které jsme vyjmuli architektonické plány střelnice, protože se v rozloženém stavu do původní krabice nevešly. Pro ně jsme vyrobili jednoduché desky s plátěným hřbetem, chlopněmi a zavazováním na tkanice. Do nich jsme plány vložili v jednoduchých obálkách z dvojlistu alkalického papíru o 150 g/m².^{obr. 28} Zvláštní obálky jsme zhotovili i pro dvě fotografie sborového praporu, na které jsme použili papír splňující požadavky na ukládání fotografického materiálu.¹³⁸

Každou knihu jsme opatřili spisovými deskami zavazovanými na tkanice a uložili je do jedné společné krabice z alkalické lepenky.^{obr. 29}

Díky novým ochranným obalům je tak fond ostrostřelců dostatečně chráněn před vlivy okolního prostředí, za současného

---

¹³⁸ Po odevzdání fondu zpět do SOKA Příbram budou obě fotografie přemístěny do fotografické sbírky archivu, která respektuje požadavky uložení fotografických fondů.

zajištění snadné manipulace s jeho jednotlivými částmi. Protože fond bude pro badatele přístupný v SOkA Příbram a vzhledem k tomu, že jeho dosavadní využití v tomto směru bylo pouze minimální, nezvažovali jsme nakonec ani myšlenku digitalizace jeho obsahu. Pro případné zájemce je na vyžádání a při přiměřeném zacházení plně k dispozici v badatelně příbramského archivu.

5 Závěr

Důležitou součástí společenského života obyvatel českých zemí před 1. světovou válkou byla spolková činnost. Velké množství literárních, pěveckých, sportovních a jiných spolků, společností a jednot sdružovalo obyvatele nejrůznějších zájmů. Patřili mezi ně i měšťanské střelecké společnosti a později uniformované ostrostřelecké sbory, které svůj původ odvozovaly už od středověkých bratrstev střelců z luků a kuší.

Protože ve většině středověkých měst nebyla umístěna vojenská posádka, museli se měšťané postarat o obranu sami. Na základě cechovních zřízení se začala tvořit střelecká bratrstva, jejichž hlavním cílem bylo dosažení vysoké obranyschopnosti obyvatelstva. Vedle toho se jejich členové pravidelně účastnili všech církevních slavností, měli přesně stanovené povinnosti, své ochranné patrony, znaky, prapory, úmrtní pokladny, poháry, atd. Vrchní dozor nad střeleckými společnostmi měly městské rady, pro něž se střelci stali důležitým nástrojem k obraně a ostraze měst.

I po zavedení střelných zbraní existovaly na mnoha místech souběžně vedle sebe sbory střelců z pušek a bratrstva lučištníků a střelců z kuší. Střelbu z nich však měšťané provozovali už pouze pro zábavu.

Třicetiletá válka a zavedení žoldnéřského vojska v 17. století, stejně jako postupné zavádění pravidelných vojenských posádek do měst v 18. století, značně omezili význam městských střeleckých cechů. Přesto od konce 18. století existovaly vedle měšťanských střeleckých společností i polovojensky organizované uniformované ostrostřelecké sbory.

Jak tato práce dokládá, je podobná situace známa i z Příbrami, v jejímž případě můžeme existenci střeleckého uskupení doložit

k roku 1741. S největší pravděpodobností svojí činností však navazovalo na sice přerušenu, ale daleko starší tradici. I příbramský sbor měšťanských ostrostřelců opatroval, sice novodobý, zato památný slavnostní pohár, účinkoval při oslavách nejdůležitějších církevních svátků a v rámci sboru fungovalo pohřební bratrstvo s pohřební pokladnou. Navíc se pyšnil honosným praporem, pod kterým ostrostřelci nastupovali v slavnostních uniformách. Udržoval také kontinuitu soutěžní střelby do terče, v jejímž závěru vycházel každý rok ze sborových řad král střelců.

Nejen jako společnost s nejstarší historií ve městě, patřili v 19. století příbramští ostrostřelci k těm nejvýraznějším spolkům Příbrami. I proto bylo členství výsadou, které si každý vážil. Vždyť nejvyššími důstojníky sboru byli vždy přední mužové města, v pozdější době v čele se starostou jako protektorem sboru.

I v rámci této časově omezené práce se díky prostudovaným materiálům podařilo doložit bohatý život sboru, který v případě potřeby udržoval ve městě pořádek, ale především dodával lesk většině městských a církevních slavností. Sám pak svými vlastními aktivitami, manévry a slavnostními plesy, přitahoval každý rok pozornost širokého okruhu diváků a přispíval k jejich pobavení. K tomuto účelu navíc od roku 1837 sloužila nová střelnice s velkým sálem, kde se pak po dlouhou dobu odehrávala významná část kulturního života města. Do těchto míst si jeho obyvatelé později zvykli chodit i za kulturou těla, protože v sousedství střelnice byly přičiněním sboru vybudovány první městské lázně.

Právě jejich budova, spolu se *Střeleckou* ulicí, která k ní vede z centra města, nám zůstala jako poslední viditelná upomínka na dávno zašlou slávu příbramského *Měšťanského sboru ostrostřeleckého*. Život kdysi prosperujícího spolku už tak dokládá

pouze několik předmětů ve sbírkách Hornického muzea a především fond sborových archiválií ve Státním okresním archivu v Příbrami.

Zásluhou této práce snad bylo nejen oprášení jedné polozapomenuté ostrostřelecké historie, ale také oživení jednoho archivního fondu, na kterém se zub času podepsal nemenší měrou. Nezbyvá než doufat, že na kulturně historickou kapitolu této práce naváží další badatelé. Vyčerpat všechny dochované prameny nebylo ani zdaleka v možnostech tohoto příspěvku a tak spisový materiál a většina sborových knih zůstává nezpracovaná. Po restaurátorském zákroku, který byl náplní praktické části diplomové práce, už ale nic nebrání jejich dalšímu využití. K tomu by snad mohla vybízet i skutečnost, že v příbramském archivu se nalézá ještě jeden karton archiválií,¹³⁹ pokrývající činnost sboru v rozmezí let 1812–1847. O tom se autor předkládané práce dozvěděl až těsně před jejím odevzdáním a tudíž ho ani nemohl zahrnout do své studie.

---

¹³⁹ Jde o karton se signaturou AMPB, RM, inv. č. 169 (karton 5) 1812–1847.

6 Seznam použité literatury a pramenů

6.1 Seznam použité literatury

- ANTL, T. *Dějiny sboru c. k. privilegovaných ostrostřelců v Třeboni*. Třeboň: nákladem sboru, 1902.
- BEZDĚKA, J. V. Historické letopočty příbramské. In: *Město stříbra a slávy starých hornických tradic*. Příbram: Městský Národní výbor v Příbrami, 1966. 23–55.
- BURIAN, V. *Terče olomouckých ostrostřelců*. Olomouc: Krajské vlastivědné muzeum, 1987.
- ČÁKA, J. *Kráčím starou Příbramí*. Příbram: Knihkupectví, galerie a antikvariát Olšanská & Hyšpler, 1998.
- ĎUROVIČ, M. a kol. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2002.
- ERBEN, K., J. *Dějiny císař. král. výs. měšťanských ostrostřelců pražských*. Praha: nákladem sboru, 1860.
- KMOŠEK, P. *Chrudimští ostrostřelci a jejich malované terče: historie Sboru privilegovaných měšťanských ostrostřelců v Chrudimi a jeho malovaných terčů*. Chrudim: Okresní muzeum Chrudim, 2001.
- KMOŠEK, P. *Malované terče litomyšlské střelecké společnosti*. Litomyšl: Městské muzeum v Litomyšli, 1988.
- KMOŠEK, P. *Střelecké spolky východních Čech a jejich malované terče*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008.
- KONEČNÝ, S. *Poličští střelci a ostrostřelci*. Litomyšl: ve spolupráci se Státním okresním archivem Svitavy se sídlem v Litomyšli vydal Stanislav Konečný, 2008.
- KUTÍLKOVÁ, D. *Vojenské odívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- KREJČÍ, R. *Vysokomýtští střelci v průběhu dvou století*. Vysoké Mýto: nákladem autora, 2000.
- LÁBLER, K. *Dějiny sboru střeleckého v Brandýse nad Labem*. Praha: nákladem sboru, 1888.
- LETOŠNÍKOVÁ, L. *Lovecké zbraně v Čechách*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980.
- LUGS, J. *Střelci a čarostřelci*. Praha: Naše vojsko, 1973.

- MACEK, P., Uhlíř, L. *Dějiny policie a četnictva I*. Praha: Themis, 1997.
- MACKOVÁ, H. *Spolky ostrostřelců a jejich postavení ve venkovských městech druhé poloviny 19. století*. In LEDVINKA, V. a PEŠEK, J. (ed.) *Documenta Pragensia XVIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2000.
- ONDRÁK, P. Věrný obraz Příbrami. *Česká Wčela*. [online]. Praha: Synové Bohumila Háze, 22. února a 1. března 1842, roč. 9, č. 15 a 17, 57–68, 8 str., [cit. 4. srpna 2012]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1454286> ISSN 1801-3449
- OTTENFELD, R. von, *Rakouská armáda za napoleonských válek*. Ostrava: Montanex, 2005.
- PÁTKOVÁ, H. *Bratrstvie ke cti Božie, Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press a Ústav pro klasická studia AV ČR a Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, 2000.
- PERNES, J. et al. *Pod císařským praporem*. Praha: Elka Press, 2003.
- PEŠEK, J. *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*. In LEDVINKA, V. a PEŠEK, J. (ed.) *Documenta Pragensia XVIII*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, 2000.
- ŠÁRECKÁ-RADOŇOVÁ, M. *Pod Svatou Horou: obraz ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 297 s. ISBN 80-7192-812-7.
- SCHILDBERGER, V. (ed.) *Sborník k 200. výročí založení Brněnského měšťanského střeleckého sboru*. Brno: nákladem sboru, 2000.
- SCHILDBERGER, V. (ed.) *Sřelecké spolky Moravy, Slezka a města Brna na přelomu 19. a 20. století*. Brno: Brněnský městský střelecký sbor, 2004.
- SUCHÝ, F., *O studentech, ostrostřelcích a bavorácích*. Vlastivědný sborník Podbrdsko. Příbram: Oblastní muzeum Podbrdsko a Okresní archiv, 1968.
- UHLÍŘ, L. *Ozbrojené měšťanské sbory v první polovině 19. století*. Prima plana [online]. [cit. 2012-4-28]. Dostupný z WWW: <http://www.primaplana.cz/news/ozbrojene-mestanske-sbory-v-prvni-polovine-19-stoleti/>.
- VELFL, J. *Příbram v průběhu staletí*. Příbram: Městský úřad Příbram, 1988.

VOGELTANZ, J. *Stejnokroje 1848 – 1849*. České Budějovice: Karmášek, 2009.

6.2 Seznam použitých pramenů

Státní Okresní Archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton č. 1, 2, 3.

Státní Okresní Archiv Příbram, Sbírká obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433).

Státní Okresní Archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), *Historie měšťanského sboru ostrostřeleckého v Příbrami*, 1907, Č. I. 1 Č. K. 1.

Státní okresní archiv Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), *Stanovy spolku a seznam členů/Schutzenbuch*, Č. I. 4 Č. K. 4.

Státní okresní archiv Příbram, *Památná kniha královského stříbrohorního města Příbrami*, AMPB RM I. Č. 58.

Státní okresní archiv Příbram, *Legitimace Jana Noska, člena měšť. sboru ostrostřeleckého v Příbrami*, příruční knihovna, oddělení IX/1, pododdělení E, číslo 21.

7 Seznam tabulek

- Tab. 1** Řazení a seznam členů v roce 1746
- Tab. 2** Řazení a seznam členů v roce 1840
- Tab. 3** Řazení a seznam členů v roce 1860
- Tab. 4** Řazení a seznam členů v roce 1888
- Tab. 5** Řazení a seznam členů v roce 1907
- Tab. 6** Hodnoty pH spisového materiálu před a po odkyselování
- Tab. 7** Hodnoty pH u knih před a po odkyselování
- Tab. 8** Typologický popis knih, jejich poškození a postup restaurátorského zákroku na jednotlivých svazcích

Tab. 1 Řazení a seznam členů v roce 1746

Hauptmann: Prückner Franz

Oberlieutenant: Höchenberger Thomas

Unterlieutenant: Machini Lorenz

Schützen:	Anger Wenzel	Jaroschka Fridrich
	Havrlík Phillip	Kostka Johann
	Heinrich Franz	Lorenz Josef
	Herolt Franz	Poláčzek (dva bratři)
	Herolt Jakob	Prochazka
	Hlasiwetz Johann	

Tab. 2 Řazení a seznam členů v roce 1840

Hauptmann: Kaulfuhs Joh.

Oberleutnant: Pleticha Jos.
Čečatka Aug.

Leutnant: Dvořák
Čížek Joh.

Oberjäger: 3 muži

Unterjäger: 8 mužů

Schützen:

Schalansky Prok.	Opel Veit	Herold Fr.
Dwořáček Joh.	Čečatka Anton	Netter Fr.
Heinrich Fr.	Chroust Frant.	Herold Adb.
Wacha Ad.	Meduna Joh.	Jonke Joh.
Kukla Joh.	Pipich W.	Wottawa Joh.
Prochazka Jos.	Louňsky Woj.	Kafka M.
Ritter von Krozin	Milinowsky Joh.	Tion Tom.
Splichal Joh.	Auer Jos.	Pokony Fr.
Wimmer W.	Holy Aug.	Turek Franz
Willim Carl	Furch Franz	Kopkane Woj.
Kršně W.	Löfler W.	Swětlík Alois
Kolařz W.	Hanousek Carl	JUD. Fr. Carl Neubauer
Wintiška W.	Machaček Fr.	Pecziwal Ant.
Datlik Ant.	Smutny Jos.	Tion Fr.
Panek Alois	Svoboda Jos.	Bastl Joh.

Tab. 3 Řazení a seznam členů v roce 1860

Protektor:	Hanuš hrabě Kolovrat Krakovský
Čestní důstojníci:	
praporečnick:	Kaulfuss Jan, 1838 – 1850 první setník a velitel sboru
nadporučík:	Oppolecký Hynek, měšťanosta a městský a okresní fyzikus v Březnici Kolka František, bývalý měšťanosta, skutečný člen městského výboru
poručík:	Wimer Josef, městský radní Bezdička Antonín, městský radní Beitl Bohuš, městský tajemník Kulhánek Alois, městský pokladník Oppl Jan
Bývalí činní důstojníci:	
nadporučík:	Čečatka Augustin
poručík a pobočník:	Marinz Jiří, školdozorce
poručík:	Kandrt Antonín
praporečnick:	Oppl Jan
šikovatel:	Bastl Jan – obecní správce
Činní důstojníci:	
1. setník a velitel sboru:	Bradáček Maxmilian, měšťan a sládek, kvůli nemoci na dovolené
2. setník a prozatímní velitel:	Hail Karel, c. k. poštovní a městský radní
kaplan sboru:	Horáček Vincenc
lékař sboru:	Kristián z Allemanů, v hodnosti nadporučíka
nadporučík:	1 ^{ní} Prochaska Josef, soustružník a obecní radní 2 ^{hý} Čížek Leopold, řezník
poručík:	1 ^{ní} Přeslička Josef, hostinský 2 ^{hý} Hrdina Josef, održitel dostavníků a hostinský 3 ^{tí} Pleticha František, spolupobočník a městský kominický mistr 4 ^{tý} Hahner Karel,
praporečnick:	Mayer Ferdinand, knihař

šikovatelé:	Auer Josef Milinovský Jan	Dort Josef Turek František
desátníci:	Oudber Josef Kafka Josef Klauda Josef Hawlíček Josef Herold Vojtěch Verner František Macháček František	Šplíchal Jan Krippner Antonín Kafka František ml., pekař Dvořáček Antonín Wallenfels Dominik Pešek Ondřej Procháska Václav
poddesátníci:	Limport Jan Čížek Jan	Tion Tomáš Houska Václav

Ostrostřelci:

Vála Jakub Ehrlich Josef Šembera Emanuel Jančar Václav Šmahal Václav Lupač Leopold Havránek Josef Zoubek Hynek Pfeifer Josef Soukup Jan Maleček Josef Staněk Jakub Wojtech Josef Krippner Josef Mikulaš Jakub Werner Adsef Dittrich Jan Šalanský Josef Turek Tomáš Šembera Jan Bartunek Antonín Komenda Josef Dvořáček Jan Kohlman Jan Fořt Václav Kratochvíl Kaspar	Karnet Matěj Ehrlich Karel Svetlik Alois Pachole Emanuel Kotrbatý Vojtěch Sykora František Tesařík Jindřich Kopáček Josef Hlawaček Linhart Machaček Josef Hlasivec Josef Wintiška Václav Šalanský Sylvestr Dvořáček Josef (st.) Vlass Václav Čížek Hynek Soukup Matěj Janoušek Jan Moleček Jan Tvrdý František Grafneter Josef Dvořáček Josef (ml.) Černý Jakub Kafka František Kalista František Rybak František	Krois Martin Meduna Jan Jančar František Prochaska František Bosaček Kašpar Turek František Petrášek Vincenc Herolt Petr Wršecký Adsef Wallenfels Václav Kohlman Václav Černý Josef Chmelíček Jan Kubat Prokop Machaček František Hrdina Josef Soukup Josef Bambas Josef Trnka Antonín Pilousek Josef Fuku František Dvořáček František Horsky Matěj Mrkvička Karel Salavec Karel Houska František
---	--	---

sluha sboru: Sirotek Josef

trubači: 2 muži

hudební kapela: 12 mužů

navíc 30 bývalých činných, nyní vysloužilých nebo vystouplých údů

Tab. 4 Řazení a seznam členů v roce 1888

Čestní důstojníci:

praporečník:	Kaulfuss Jan, c. k. berní na odpočinku
setník:	Hail Karel, rytíř řádu Sv. Řehoře, majitel stříbrné medaile, c. k. pošt mistr a měšťanosta Klička Šebestián, sládek, statkář Štekr Josef, řidící spořitelny, majitel domu, rytíř více řádů, majitel zlatého kříže záslužného
nadporučík:	Krocian Karel, rytíř z Drahobejle, soukromník
poručík:	Novák Václav, obchodník, majitel realit

Důstojníci mimo služby:

nadporučík:	Čížek Leopold, měšťan, majitel domu Sross Antonín, městský tajemník
-------------	--

Činní důstojníci:

1. setník a velitel sboru:	Štekr Josef Ant., rytíř řádu sv. Řehoře Vel., ryt. řád. sv. Sylvestra, sv. Salvatora, majitel zlatého kříže záslužného a stříbrné medaile, čestný setník, čestný člen c. k. pr. ozbrojených sborů Pražských, řidící spořitelny, amjitel domu a t. d.
2. setník	Kafka Josef, měšťan, majitel domu, čestný člen více spolků
duchovní rádce:	P. Vojáček Antonín, arcibisk. vikář, děkan Příbramský, čestný měšťan, čestný člen mnoha spolků
duchovní správce:	P. Havránek Josef, c. k. gymn. profesor
auditor sboru:	Stiebitz Karel JUD ^{or} , advokát, setník, měst. rada
lékař pluku:	Heinrich Bedřich MUD ^{or} , setník, městský fyzik, maj. domu
nadporučík:	Šembera Emanuel, měšťan, majitel domu
poručík:	Sochovský Čeněk, městský správce, zeměměřič, majitel domu Turek František, měšťan, majitel domu Vimer Martin, měšťan, majitel domu Bastl Antonín, stavitel, majitel domu
praporečník:	Oppl Josef, c. k. důlní, majitel domu

kapelník:	Čejka Jan, řid. hudby	
vodič hudby:	Klobása Jan, měšťan	
šikovatelé:	Sýkora František Lupač Leopold	Limport Jan Ehrlich Josef
četaři:	Čížek František Janoušek Jan Havrlík František Kubát Prokop	Čížek Jan Maleček Vojtěch Fořt Václav
desátníci:	Fröhlich Václav Maršík Josef Adam Čeněk Stiebor Augustin Vlas Václav Horský Matěj Drtikol František Sladovník Hynek	Smutný Jan Tesařík Jindřich Čížek Augustin Bastl Rupert Kotrbatý Vojtěch Mandinec Adolf Leitner Václav

Ostrostřelci:

Černý Jan	Láznička Karel	Leibert František.
Macháček Josef	Pfeifer Josef	Víkovec Bohumil
Jančar Klement	Salavec Ferdinand	Syka Augustin
Janda Matěj	Novák Stanislav	Burian Josef
Vevařil Emanuel	Karnet Ferdinand	Vild František
Novák Jan	Kohlman Václav	Švorcpek Jan
Ulbert Prokop	Skala Matěj	Ježek Josef
Novák Jakub	Stiebor Josef	Rainer Václav
Kubát Josef	Čížek Hynek	Turek Václav
Pokorný František	Švec Václav	Fára Václav
Pelčík Antonín	Šoller Jan	Chroust Čeněk
Turek Stanislav	Fořt Filip	Hofmann Karel
Chraust Vojtěch	Kohlmann Josef	Hrdlička Antonín
Kopáček František	Pfeifer Vojtěch	Jelínek Šimon
Šefl Šimon	Kafka Josef	Leibert Jan
Havrlík Josef	Žalud František	Harcer Josef
Linksfeiler Josef	Placatka Václav	Smutný Ludvík
Pecival Václav	Kříž František	Brandeis Antonín
Kazimour František	Zachucha Matěj	Haidl Josef
Kříž Josef	Syka Václav	štván Josef
Koudelka Josef	Bosáček František	Brandeis Josef
Dvořáček Josef	Jančar František	Turek Josef
Kršně Jan	Šefl Ferdinand	Chraust Augustin
Kinkor Josef	Kohlman Josef ml.	Zajíček Arnošt
Herold Theodor	Kratochvíl Josef	Vobrna Jan
Štokán Josef	Brandeis Emanuel	Fořt Augustin
Káš Václav	Chroust jakub	Krois Jiří

Kokeš Václav
Kubík Jakub

Fröhlich Eduard
Procházka František

Vilím Alois
Doubrava Jan

sluha sboru:

Pánek Bohumil

trubači (hornisté):

Telenský Leopold
Havelka Jan

hudební kapela:

24 mužů

Vysloužilí členové:

šikovatel:

Kafka František

četaři:

Vintiška Václav
Pešek Ondřej

desátníci:

Svoboda Josef
Vild Martin

střelci:

Holý Augustin
Černý Kašpar
Tvrdý František
Krois Martin
Kripner Josef
Barthuněk Antonín
Turek František
Macháček Prokop
Kalista Josef

Pokorný Antonín
Opl Vít
Pilousek Josef
Mikulášek Jakub
Pfeifer Josef
Macháček Josef
Vršecký Adolf
Foreit Emanuel

Smutný Josef
Verner Adolf
Havránek Josef
Pilous Martin
Dvořáček Josef
Komenda Josef
Ditrich Jan
Salavec Karel

Tab. 5 Řazení a seznam členů v roce 1907

Čestní důstojníci:

setník: Stiebitz Karel
Kafka Josef

Činní důstojníci:

setník a velitel sboru: Stiebitz Karel

setník Kafka Josef
Šembera Emanuel

duchovní správce: dp. Gutvirth František

lékař sboru: Heinrich Bedřich MUDr

nadporučík: Sochovský Čeněk
Drtikol František
Stiebor Augustin

poručík: Černý Jan
Šalanský Sylvestr

praporečník: Vohrna Jan

kapelník: Josef Málek
vodič hudby: František Vondra

šikovatelé: Vohrna Jan Maleček Vojtěch
Ehrlich Josef Havrlík František
Opl Josef Málek Josef
Smutný Jan Vondra František

četaři: Bastl Rupert Kopáček František
Maršík Josef Linksfeiler Josef

desátníci: Hrdlička Antonín Láznička Karel
Herolt Theodor Ježek Josef
Janda Matěj Turek Václav
Kříž Josef Turek Josef
Haidl Josef Chroust Jakub

svobodníci: Stiebor Josef Švec Václav
Fröhlich Eduard Placatka Václav

Kohlman Josef st.
Karnet Ferdinand
Pelčík Antonín
Salavec Ferdinand
Štorkán Václav

Schwarzpek Jan
Ficker František
Fořt Augustin
Brandejs Emanuel

Střelci:

Liebert František
Káš Karel
Salavec František
Kohlman Josef ml.
Vild František
Vošahlík Josef
Kubát Josef
Jančar Alois
Burian Jan
Vítkovec Bohumil
Burian Josef
Novák Jakub
Nedvěd Antonín
Hlušička Jan
Fára Václav
Pelikán Josef
Salavec Alois
Riedl Josef
Peták Josef
Doubrava Jan

Kokeš Václav
Frank Jan
Zajíček Matěj
Veselý Václav
Havrlík Karel
Kočí Matěj
Bárta Václav
Karnet Emanuel
Kohlman Čeněk
Šnajdr Václav
Jančar František
Pasáček Josef
Manda Václav
Štorkán Josef
Fuka Jan
Pilousek Josef
Havelka Vojtěch
Turek Stanislav
Jaroch František
Šoller Josef

Kříž František
Kafka Prokop
Lupač Leopold
Procházka Emanuel
Brůžek František
Bosáček Josef
Ptáček Jakub
Kajmour František
Hlavsa Karel
Turek Václav
Janda Matěj
Fousek Ferdinand
Kross Josef
Jarolímek Josef
Procházka Josef
Barsa Václav
Löfler Vendelín
Pelikán František

sluha sboru:

Šeffl Ferdinand

hudební kapela:

23 mužů

Tab. 6 Hodnoty pH spisového materiálu před a po odkyselování

RP - ruční papír **SP** - strojový papír **A** - měření v liniích písma **B** - měření mimo linie písma

Karton č. 1					
materiál podložky	číslo folia	místo měření	původní hodnota	hodnota po odkyselování	hodnota po devadesáti dnech po odkyselování
RP	12	A	5,5	7,6	7,2
		B	5,5	7,9	7,4
	96	A	4,3	7,8	7,2
		B	4,5	7,6	7,2
	139	A	4,3	7,5	7,0
		B	4,3	7,4	6,8
	147	A	4,5	7,2	6,7
		B	4,5	6,9	6,7
	160	A	5,0	7,1	6,6
		B	4,9	7,3	6,7
	172	A	5,6	6,8	6,8
		B	5,8	7,0	7,0
	202	A	5,3	8,1	7,3
		B	5,5	7,8	7,0
	371	A	4,9	8,4	8,4
		B	4,3	7,8	7,3
551	A	5,4	7,4	6,9	
	B	5,4	7,9	7,4	
555	A	5,2	8,0	7,0	
	B	5,0	7,6	6,9	
SP	30	A	6,0	8,0	7,2
		B	6,0	8,9	7,8
	73	A	6,3	7,8	7,6
		B	5,9	8,6	7,2
	118	A	5,6	8,9	8,5
		B	5,6	9,0	8,0
	142	A	5,2	7,4	7,0
		B	5,2	7,5	7,0
	225	A	5,6	8,0	7,8
		B	5,6	8,8	8,2
	414	A	6,0	8,6	7,5
		B	5,7	7,5	7,4
	508	A	5,5	7,4	7,0
		B	6,0	7,9	7,3
	581	A	6,0	9,0	8,6
		B	5,9	9,0	8,5
682	A	5,3	8,5	8,2	
	B	5,7	8,4	7,8	
773	A	4,9	7,6	7,1	
	B	5,5	7,4	7,5	

Karton č. 2						
materiál podložky	číslo folia	místo měření	původní hodnota	hodnota po odkyselování	hodnota po devadesáti dnech po odkyselování	
RP	1	A	4,9	7,6	7,0	
		B	5,1	7,7	7,2	
	89	A	5,4	7,7	7,1	
		B	5,6	7,6	6,9	
	127	A	5,2	7,3	6,8	
		B	4,7	7,0	6,6	
	146	A	4,8	7,5	6,7	
		B	4,3	7,1	6,9	
	194	A	4,8	7,6	7,0	
		B	4,7	7,6	7,3	
	SP	2	A	5,6	8,5	7,8
			B	5,8	8,8	8,0
98		A	5,4	7,6	6,8	
		B	5,7	7,7	7,1	
130		A	5,6	7,3	6,9	
		B	5,5	7,2	6,8	
148		A	5,5	7,4	7,0	
		B	5,5	7,4	6,9	
210		A	6,0	7,9	7,3	
		B	6,0	7,8	7,3	
293		A	5,0	7,2	6,7	
		B	5,3	7,3	6,9	
353		A	5,4	7,5	6,9	
		B	5,4	7,8	7,5	
376		A	5,1	7,7	7,1	
		B	5,4	7,6	7,2	
390		A	5,4	7,4	6,8	
		B	5,4	7,4	6,8	
411		A	5,6	7,7	6,8	
		B	5,5	7,5	6,8	
487		A	5,0	7,1	6,6	
		B	5,0	7,1	6,7	
597		A	5,3	7,0	6,6	
		B	5,6	7,2	6,8	
757		A	5,0	7,3	6,6	
		B	5,3	7,3	6,7	
848		A	5,4	7,4	6,8	
		B	5,4	7,4	6,7	
1071		A	5,8	7,6	7,0	
		B	5,6	7,5	6,9	

Karton č. 3						
materiál podložky	číslo folia	místo měření	původní hodnota	hodnota po odkyselování	hodnota po devadesáti dnech po odkyselování	
RP	257	A	5,0	7,6	7,2	
		B	5,1	7,6	7,1	
	259	A	5,1	7,5	7,1	
		B	5,2	7,5	7,0	
	273a	A	4,7	8,0	7,6	
		B	4,6	8,0	7,5	
	282	A	4,7	7,4	6,7	
		B	5,0	7,0	6,6	
	300	A	4,3	7,0	6,7	
		B	4,2	7,0	6,6	
	SP	39	A	5,4	7,3	6,7
			B	5,6	7,3	6,8
56		A	4,7	7,1	6,8	
		B	4,8	7,2	6,8	
114		A	4,1	8,0	7,5	
		B	4,9	8,5	8,3	
147		A	4,8	7,6	7,0	
		B	4,8	7,4	6,7	
226		A	5,5	7,0	6,6	
		B	5,4	7,2	6,9	

Tab. 7 Hodnoty pH u knih před a po odkyselování

Kniha o historii sboru ostrošřeleckého v Příbrami Č. I. 1 Č. K. 1		původní hodnota	hodnota po odkyselování	hodnota po devadesáti dnech po odkyselování
tit. list	ve slově <i>horní</i>	5,9	7,2	6,8
	pravý dolní roh	6,2	7,3	7,0
folio 35	uprostřed	5,9	7,2	6,8
	pravý dolní roh	6,3	7,4	7,0
folio 53	uprostřed	6,2	7,1	6,8
	pravý dolní roh	6,5	7,2	6,8
Protokoly o schůzích 1848–1849 Č. I. 2; Č. K. 2				
folio 1	uprostřed	5,9	6,9	6,6
	pravý dolní roh	6,0	7,0	6,7
folio s 50 na indexu	uprostřed	5,9	6,9	6,6
	na foxingu	5,5	6,9	6,8
posl. folio	uprostřed	6,0	7,1	6,6
	pravý dolní roh	5,9	7,0	6,6
Seznam zavedených protokolů (Protokoly o schůzích 1855–1857) Č. I. 3; Č. K. 3				
folio 1	uprostřed	5,5	7,5	7,3
	nad plísní	5,4	7,5	6,9
první nepopsaný	v místě foxingu	5,4	7,2	6,7
	nad plísní	5,3	7,1	6,6
posl. folio	uprostřed	5,4	7,2	7,1
	nad plísní	5,1	7,6	7,4
Stanovy spolku a seznam členů Č. I. 4; Č. K. 4				
tit. list	ve slově <i>Jahre</i>	5,7	7,0	6,7
	u spod. okraje	5,5	7,2	7,0
posl. popsaný	ve slově <i>článek 52</i>	5,8	7,5	7,3
	u spod. okraje	5,5	7,3	7,1
posl. folio	uprostřed	5,7	8,9	8,5
	u spod. okraje	5,4	8,9	8,7
Anmeldungs Protokoll 1857–1867 Č. I. 5; Č. K. 5				
folio 1	uprostř. na skvrně	5,6	7,5	7,3
	u spod. okraje	5,9	7,1	6,6
folio 10	uprostřed	5,2	6,9	6,7
	u spod. okraje	5,5	7,2	7,0
posl. folio	uprostřed	5,6	7,6	7,3
	u spod. okraje	5,7	8,0	7,8
Protokol o střelbě do terče 1874–1877 Č. I. 6; Č. K. 6				
folio 2	uprostřed textu	6,1	7,7	7,2
	u spod. okraje	5,4	7,4	6,7
folio 6	uprostřed	5,5	7,3	6,7
	u spod. okraje	5,2	7,3	6,8
posl. folio	uprostřed	5,8	7,5	7,0
	u spod. okraje	5,7	7,5	6,9

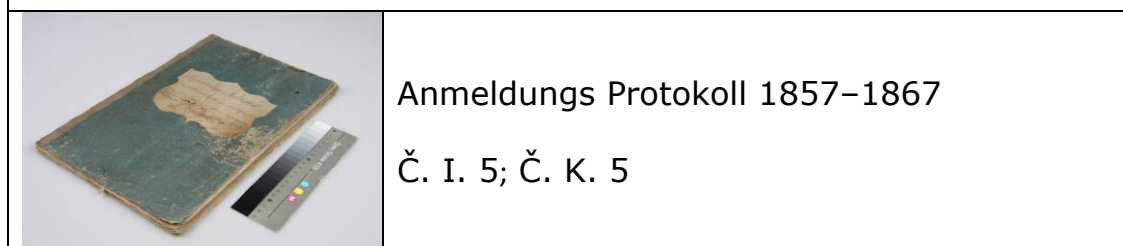
Podací protokol 1838–1850 Č. I. 7; Č. K. 7				
1. folio s textem	uprostřed	5,0	8,2	7,8
	vl. dole mimo text	5,0	8,3	7,9
1. list 2. složky	uprostřed textu	5,5	8,9	8,5
	vlevo pod č. 65	5,2	8,9	8,4
posl. folio	uprostřed	5,1	8,6	8,2
	u spod. okraje	4,8	8,4	8,0
Podací protokol sboru střeleckého 1872–1884 Č. I. 8; Č. K. 8				
str. 2	uprostřed	6,3	7,4	6,7
	u spod. okraje	6,0	7,3	6,6
str. 12	uprostřed v textu	5,9	7,1	6,6
	vpravo mimo text	5,9	7,2	6,6
posl. folio	uprostřed	6,0	7,2	6,8
	u spod. okraje	6,0	7,2	6,8
Hlavní kniha 1840–1851 Č. I. 10; Č. K. 9				
str. 1	pod linkou tužkou	6,1	7,5	6,8
	zateklina	5,4	7,1	6,6
str. 69	uprostřed	5,4	7,3	6,6
	zateklina	5,3	7,2	6,7
str. 81	uprostřed	5,7	7,5	6,9
	zateklina	5,1	7,0	6,6
Deník uniformovací pokladnice 1850–1863 Č. I. 11; Č. K. 10				
folio 3	uprostřed	6,0	8,1	7,7
	u spod. okraje	6,5	8,0	7,6
folio 21	uprostřed	6,5	7,9	7,3
	u spod. okraje	6,4	7,9	6,9
posl. folio	na součtu 11 z/	6,3	8,2	7,8
	u spod. okraje	6,4	8,2	7,7
Rejstřík členských příspěvků 1766 Č. I. 12; Č. K. 11				
přední přideščí		5,8	7,2	6,7
zadní přideščí		5,6	7,0	6,6

Tabulka 8 Typologický popis knih, jejich poškození a postup restaurátorského zákroku na jednotlivých svazcích

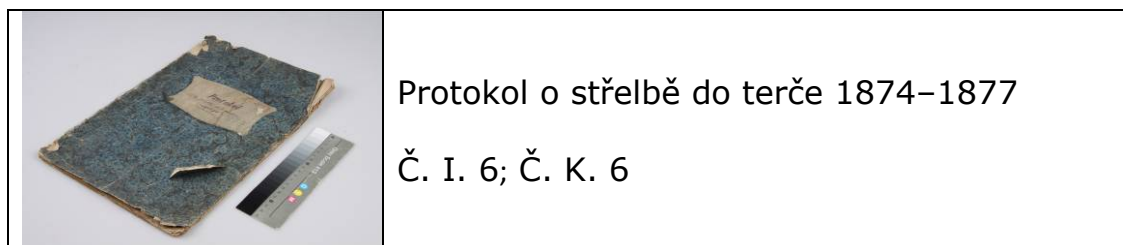
	<p>Knihy o historii sboru ostrostřeleckého v Příbrami Č. I. 1; Č. K. 1</p>
<p>Typologický popis</p>	<p>Poloplátěná zavěšovaná vazba s lepenkovými deskami o rozměrech 327 x 217 x 17 mm. Pokryv tvoří černé plátno a červenohnědý škrabový papír. Je šitá na tři proužky tmavě růžové textilní stuhy. Blok je složen z jednotlivců strojového papíru, které jsou vždy po dvou zavěšeny na papírový proužek a ten prošit. Blok je opatřen strojovými kapitálky. Pravý a spodní okraj titulního listu je opatřen historickým podlepem. Na konci bloku jsou kličovou lepicí páskou připevněny dva listy s dokončením kroniky. Na prvním foliu s textem jsou volně vloženy ústřížky bílé a červené stuhy o velikosti 40 x 40 mm. V úplném závěru bloku je na proužku papíru přilepen složený architektonický plán střelnice.</p>
<p>Popis poškození</p>	<p>Vazba má odřené okraje a zdeformované rohy desek. Přední i zadní drážky jsou téměř přetržené, přední včetně dvou spodních vazů. Několik prvních listů má v pravém dolním rohu roztřepené okraje. První tři listy včetně titulního jsou v důsledku původního přehnutí po svislé ose v místě ohybu výrazně oslabeny. Trhlina u spodního okraje titulního listu, zajištěná podlepením z rubové strany je zdeformovaná v důsledku nesprávné aplikace záplaty. Ta má navíc neadekvátní plošnou hmotnost a sama je uprostřed po svislé ose v důsledku ohýbání výrazně oslabená. Zaklížení hřbetu není soudržné.</p>
<p>Restaurátorský zákrok</p>	<p>Sejmuli jsme obě přidešty, uvolnili vazy a původní dutinku. Tu jsme odstranili ze hřbetu, ze kterého jsme očistili zbytky původního lepidla a znovu ho zaklížili (Tylose MH). Poté jsme ho opatřili přelepy z japonského papíru. Vazy, které byly všechny přetržené v drážce, jsme podložili proužky leteckého plátna. Hřbet desek jsme ve vnější drážce, u hlavic a rohů zpevnili japonským papírem. Rohy desek jsme předtím ještě zpevnili injektováním Tylose MH. Blok jsme do desek pak zavěsili a aplikovali původní přidešty, které jsme předtím vyčistili ve vodní lázni. Vnitřní drážky jsme zajistili japonským papírem. Z rubu titulního listu jsme sejmuli papírový podlep u spodního okraje a nahradili ho japonským papírem. První tři listy jsme uprostřed po svislé ose zpevnili pásky japonského papíru. Tím jsme provedli i případné správký v bloku, stejně jako na architektonickém plánu střelnice na jeho konci. Kličovou pásku ze závěru bloku jsme odstranili a dvojlist, který byl díky ní připojen k bloku, jsme zavěsili na křídélko z japonského papíru. Ústřížky stuh jsme vložili do melinexové obálky a vrátili na původní místo.</p>
	<p>Protokoly o schůzích 1848–1849 Č. I. 2; Č. K. 2</p>
<p>Typologický popis</p>	<p>Poloplátěná zavěšovaná vazba o rozměrech 350 x 220 x 5 mm s lepenkovými deskami pokrytými škrabovým papírem. Je vázaná na tři konopné vazy. Blok je tvořen dvojlisty strojového papíru.</p>
<p>Popis poškození</p>	<p>Vazba je soudržná a funkční, má poškozené pouze vnitřní drážky v místech vazů. Plátno na hřbetu je na několika místech prodřené až na samotný hřbet bloku. Plátno je poškozené i na obou hlavicích, kde došlo navíc k jeho ztrátám.</p>

	Také plátěné rohy jsou mechanicky poškozené a desky v těchto místech zdeformované. Podél okraje desek je pokryvový papír odřený a desky na několika místech rozvrstvené. V bloku došlo na několika místech k rozklížení hřbetů dvou sousedních složek. Několik prvních listů má zohýbané a odřené spodní přední rohy.
Restaurátorský zákrok	Rozvrstvené okraje desek jsme zpevnili injektováním Tylose MH a kde to bylo nutné, přilepili zpět pokryvový papír. Poškozený plátěný pokryv hřbetu a rohů desek jsme spravili japonským papírem. Ten jsme aplikovali i na místa poškození vnitřních drážek. Uvnitř bloku jsme japonským papírem spáskovali rozklížené hřbety složek.
	Seznam zavedených protokolů (Protokoly o schůzích 1855–1857) Č. I. 3; Č. K. 3
Typologický popis	Poloplátěná nasazovaná vazba o rozměrech 383 x 260 x 9 mm s papírovými deskami vzniklými slepením prvního a posledního listu bloku s pokryvovým škrobovým papírem. Blok z ručního papíru je šitý na dva konopné motouzy.
Popis poškození	Vazba je kompaktní a funkční. Mechanicky poškozené jsou obě hlavice, plátno navíc i na hřbetě, kde došlo navíc k menším ztrátám. Výrazně zohýbané jsou horní rohy většiny dvoulistů, roh obálky se navíc v tomto místě nedochoval. V bloku došlo na několika místech k rozklížení hřbetů dvou sousedních složek. Nejvýraznější poškození můžeme najít u spodního okraje bloku, který je v těchto místech silně mechanicky poškozen v důsledku mikrobiálního napadení. Blok je v těchto místech v celé své tloušťce silně zvatovatělý a velice náchylný k dalšímu poškozování.
Restaurátorský zákrok	Nejdříve jsme zajistili soudržnost vazby spáskováním rozklížených hřbetů složek uvnitř bloku japonským papírem. Tím jsme zpevnili i plátěný pokryv. Následně jsme vyrovnali ohnuté pravé horní rohy listů. Jejich ohyby jsme navíc zpevnili japonským papírem. Plísni poškozené spodní okraje listů a obou obálek jsme doplnili na odsávacím klínu dolitím papírovou suspenzí. Tato místa jsme pro lepší soudržnost zajistili z obou stran každého listu přelepem japonského papíru o nízké plošné hmotnosti. Stejným způsobem jsme doplnili i horní pravý roh přední obálky.
	Stanovy spolku a seznam členů Č. I. 4; Č. K. 4
Typologický popis	Polousňová nasazovaná vazba o rozměrech 385 x 250 x 22 mm s lepenkovými deskami a škrobovým pokryvovým papírem. Blok z ručního papíru je ušit ob složku na čtyři konopné motouzy.
Popis poškození	Vazba je nesoudržná, organismus šití se však dochoval a je stále funkční. Pokryvový papír je silně mechanicky poškozen, na několika místech došlo k jeho ztrátě. Desky jsou rozvrstvené téměř v celé své ploše, jejich rohy jsou zdeformované s prodřeným usňovým pokryvem. Usňový pokryv hřbetu je odřený a od hřbetu úplně odlepený. Na jednom místě se v něm nalézá malý otvor. Vazy drží na deskách pouze nepatrně, šití bloku je uvolněné a hřbet rozklížený. V důsledku toho složky tvoří kompaktní blok, ale jsou posunuté buď ke hlavě či patě knihy. Zadní vnitřní drážka je přetržená, přední částečně. Titulní list bloku je v důsledku vytržení z bloku a následného mechanického

	poškození u spodního okraje přibližně o 5 mm kratší. To je i případ dvoulistu se seznamem členů dále v bloku. Spodní přední rohy takřka všech listů jsou mechanicky poškozené. V bloku se nachází dvoulist, který je u hlavy a paty natržený přibližně do ¼ výšky.
Restaurátorský zákrok	Jako první jsme provedli všechny doplňky a správký japonským papírem v bloku. Následně jsme slepili jednotlivé vrstvy desek a nechali pod zátěží dokonale proschnout. Dále jsme suchou cestou uvolnili zadní vazy a odkryli tak hřbet. Očistili jsme ho od zbytků původního lepidla, srovnali posunuté složky a vyrovnali celý blok. Hřbet jsme poté znovu zaklížili (Tylose MH) a opatřili přelepy z japonského papíru. Po uschnutí jsme je přilepili na přední desku a na hřbet jsme za pomoci škrubu aplikovali usňový hřbet, neustále spojený s oběma deskami. Hřbet jsme vyvázali a nechali zaschnout. Poté jsme zalepili vazy a mezivazní přelepy na zadní desce. Drážky jsem spáskovali japonským papírem. V místě ztrát jsme pokrýv desek podložili japonským papírem, který jsme aplikovali i na odřený usňový pokryv rohů.

Typologický popis	Poloplátěná nasazovaná vazba o rozměrech 356 x 225 x 6 mm s papírovými deskami vzniklými slepením prvního a posledního listu bloku s pokryvovým škrubovým papírem. Blok z ručního papíru je šitý na dva konopné motouzy.
Popis poškození	Obálka je celoplošně odřená, pomačkaná a má potřhané okraje. Plátno je uvolněné a mechanicky poškozené u obou hlavic a v místech vazů, kde došlo k jeho ztrátám. Blok je rozklížený, organismus šití nekompaktní. Některé z vnějších dvoulistů jsou ve hřbetě přetržené po celé své délce. Listy bloku mají potřhané a odřené okraje, především spodní roh. Desky jsou u spodního okraje natolik odřené, že jsou o 4 mm kratší než blok.
Restaurátorský zákrok	Na začátku jsme uvolnili část obou přídeští, abychom od desek mohli odlepit vazy. Hřbet uvolněného knižního bloku jsme očistili od původního lepidla a blok rozebrali. Dvojlisty přerušené v ohybu u hřbetu jsme spáskovali japonským papírem, kterým jsme provedli i další opravy v bloku. Dvě fólia, jejichž protilehlým listem byla obě přídeští, jsme prodloužili o pruhy japonského papíru-křídélka, na která, vedle vazů, ušitý blok zavěsíme do desek. Takto připravený knižní blok jsme ušili novou nití na původní vazy, zaklížili (Tylose MH) a jeho hřbet opatřili přelepem z japonského papíru. Kde to bylo nutné, vyztužili jsme okraje desek japonským papírem. Spodní okraj jsme japonským papírem prodloužili na výšku bloku a i plátěný hřbet jsme japonským papírem podlepili. Do desek jsme pak zavěsili blok a vazy s přelepy překryli uvolněnými částmi přídeští.

Typologický popis	Jednosložková celopapírová vazba o rozměrech 390 x 250 x 3 mm s pokryvem z mramorovaného papíru. Složka je šitá na 8 pouze u středu hřbetu, pokryvový papír byl přilepen na poslední a přes hřbet i na první list složky. Materiálem jak obálky, tak bloku, je strojový papír.
Popis poškození	Vazba i blok jsou v důsledku nekvalitního papíru značně mechanicky

	poškozené. Jsou potřhané a zohýbané na všech okrajích, výrazně v jejich rozích. Místy došlo k lokálním ztrátám papírové podložky. Potřhaný je také pokryvový papír na hřbetu a podél svých okrajů. Části obálky chybí u obou hlavic a v pravém horním rohu přední desky.
Restaurátorský zákrok	Rozvázáním nitě šité na 8 jsme uvolnili blok od obálky a provedli na něm všechny potřebné správký a doplňky japonským papírem. Stejně jsme doplnili a spravili také obálku, kterou jsme s blokem spojili novou nití, šitou na 8, ovšem po celé délce hřbetu. Vrátili jsme také původní nit, kterou jsme šili původními otvory.
 <p>Podací protokol 1838–1850 Č. I. 7; Č. K. 7</p>	
Typologický popis	Dvousložková celopapírová vazba o rozměrech 390 x 250 x 3 mm s pokryvem z mramorovaného papíru. Složka je šitá nití neurčitým stehem, pokryvový papír byl přilepen na poslední a přes hřbet i na první list složky. Materiálem bloku je ruční, v případě obálky strojový papír.
Popis poškození	Obálka je mechanicky poškozena u obou hlavic a podél celého hřbetu, místy došlo i k menším ztrátám materiálu. Horní i dolní rohy bloku jsou zohýbané. Přední okraj horního listu obálky je odřený.
Restaurátorský zákrok	Japonským papírem jsme doplnili a zpevnili všechna mechanicky poškozená místa u hřbetu vazby, stejně jako u předního okraje obou desek obálky.
 <p>Podací protokol sboru střeleckého 1872–1884 Č. I. 8; Č. K. 8</p>	
Typologický popis	Jednosložková poloplátěná zavěšovaná vazba o rozměrech 350 x 215 x 4 mm s deskami z kartonu pokrytého stříkaným papírem a plátěným hřbetem. Složka byla původně šitá na tři plátěné proužky železnými sponkami, které jsou však dnes už z plátna vytržené. Spojení bloku s deskami zajišťuje nit, která prochází blokem a pod plátěnými proužky. Začátek složky je tvořen samostatným listem, který je nalepen na následující dvoulíst. Na konci bloku je přidána složka o dvou dvoulístech, které je přišita k vazbě nití procházející plátěným hřbetem. Složka je tvořena dvoulísty ze strojového papíru.
Popis poškození	Spodní roh zadní desky se nedochoval, ostatní jsou odřené. Přední deska má u spodního rohu trhlinu přibližně 60 mm dlouhou. Obě hlavice jsou mechanicky poškozené. Plátěné proužky jsou poškozené korozí železných sponek do té míry, že nezajišťují spojení složky s deskami. Složka bloku má v důsledku papíru nízké kvality roztržené okraje a po okrajích dvoulístů nespočet trhlín. Spodní roh prvního listu je utržený a nedochoval se.
Restaurátorský zákrok	Nejdříve jsme rozdělili desky a blok uvolněním kovových sponek. Všechny trhliny v bloku jsme scelili a ztráty doplnili japonským papírem. Složku přišitou odděleně na konci bloku jsme zavěsili a přišili na proužek japonského papíru, který nám sloužil k jejímu spojení s prvním listem bloku. Ten byl původně u hřbetu nalepen na dalším listě. Blok jsme sešili stehem tzv. na osmičku na proužek 35 g/m ² japonského papíru. Korozi poškozená místa na textilních proužcích, původních vazech, jsme ošetřili 5 % Chelatonem III, který jsme následně vymyli destilovanou vodou. Odřené rohy desek jsme doplnili

	navrstvením japonského papíru, kterým jsme také scelili trhlinu na přední desce. Na zadní desce jsme zpevnili desku v místě ohybu u spodního rohu. Blok jsme s deskami spojili jeho zavěšením na proužek japonského papíru, který jsme do hřbetu desek přilepili.
	Hlavní kniha 1840–1851 Č. I. 10; Č. K. 9
Typologický popis	Celopapírová zavěšovaná vazba o rozměrech 362 x 242 x 32 mm s lepenkovými deskami pokrytými mramorovaným papírem. Je vázaná na tři proužky tříslučiněné usně. Blok je tvořen dvoulisty ručního papíru, na přední ořízce je opatřen indexem.
Popis poškození	Hřbet vazby je zdeformovaný s popraskaným pokryvem. Je navíc rozklížený a tak jeho soudržnost zajišťují pouze vazy, které jsou však v obou drážkách přetržené. Desky, které jsou k bloku připojeny pouze dodatečnými přelepky klihové pásky přes hřbet, jsou u přední ořízky výrazně mechanicky poškozené. Jejich dvě vrstvy jsou od sebe navíc téměř odděleny. Na všech složkách najdeme u hřbetu hnědou olejovou zateklinu, jejíž intenzita a plocha, kterou na každé složce zabírá, se zvětšují směrem od přední do zadní části bloku. Olejové zatekliny vykazují oproti bloku i nižší pH, pohybující se v rozmezí 5–5,5 jednotek.
Restaurátorský zákrok	Odlepením klihových pásek z hřbetu a uvolněním vazů jsme od bloku oddělili obě desky. Dokončili jsme jejich rozvrstvení, abychom mohli mezi jejich obě části aplikovat skeletizační vrstvu japonského papíru 80 g/m ² . Po vyschnutí jsme doplnili jejich okraje do původního formátu vrstvením japonského papíru. Japonským papírem jsme nakonec podložili i původní pokryv. Ze hřbetu bloku jsme za pomoci horké páry sejmuli fragmenty pokryvu a očistili je od zbytků lepidel. Od původního lepidla jsme očistili i samotný hřbet a vyztužili vazy proužky leteckého plátna. Následně jsme hřbet znovu zaklížili (Tylose MH) a opatřili mezivazními přelepky z japonského papíru. V bloku jsme provedli opravy japonským papírem a vyrovnali ohnuté rohy stran a indexu. Blok jsme s deskami spojili zalepením mezivazních přelepů a vazů na vnitřní stranu desek pod v těch místech uvolněná přideští. Obě vnitřní drážky jsme zpevnili japonským papírem. Na hřbet jsme nalepili japonský papír stejného odstínu jako na deskách a na něj ještě fragmenty původního pokryvu. Olejovou zateklinu jsme nečistili, protože aby byl takový zákrok proveditelný, musely bychom blok rozešít. Původní šití je dosud kompaktní a funkční. Problém nižšího pH jsme vyřešili při odkyselování bloku roztokem MMMK a tak olejové skvrny u hřbetu vazby jsou pouze vizuálně rušivé, aniž by měly zásadnější vliv na fyzický stav objektu.
	Deník uniformovací pokladnice 1850–1863 Č. I. 11; Č. K. 10
Typologický popis	Poloplátěná zavěšovaná vazba o rozměrech 398 x 220 x 14 mm s lepenkovými deskami pokrytými škrabovým papírem. Je vázaná na tři konopné vazy. Blok je tvořen dvoulisty strojového papíru. U horního okraje bloku desky přesahují o 30 mm a nachází se zde rukopisně provedená tabulka sloužící tak k rozdělení všech listů bloku.

Popis poškození	Vazba je soudržná a funkční, má pouze uvolněné a natržené vnitřní drážky. Plátno na hřbetu je na několika místech prodřené až na samotný hřbet bloku. Plátno je potrhané i na obou hlavicích, kde došlo i k jeho ztrátám. Také plátěné rohy jsou mechanicky poškozené a zdeformované. Podél okraje desek je pokryvový papír odřený a desky na několika místech rozvrstvené. V bloku došlo na několika místech k rozklížení hřbetů dvou sousedních složek. U horního okraje volného listu předsádky došlo k menší ztrátě materiálu, několik prvních listů má zohýbané a odřené spodní přední rohy.
Restaurátorský zákrok	Obě drážky jsme zpevnili japonským papírem, stejně jako jsme na několika místech v bloku spáskovali rozklížené hřbety složek. Japonským papírem jsme provedli všechny opravy v bloku a vyrovnali a zpevnili i spodní rohy několika předních listů. Na plátěný hřbet, u obou hlavic a na rohy desek jsme aplikovali záplaty z japonského papíru, kterým jsme navíc u horní hlavice využili hřbet i z vnitřní strany. Ještě před tím jsme pro jejich zpevnění injektovali rohy a okraje desek Tylose MH.
	<p style="text-align: center;">Rejstřík členských příspěvků 1766</p> <p style="text-align: center;">Č. I. 12; Č. K. 11</p>
Typologický popis	Z původní poloplátěné vazby se dochovaly pouze desky o velikosti 300 x 220 x 5 mm. Jsou pokryté tmavě modrým plátnem a původně fialovým papírem. V deskách je v obálce z dvojlistu strojového papíru vložen sešitek s obálkou ze škrobového papíru a blokem z ručního.
Popis poškození	Vnější drážka desek je nesoudržná, na několika místech se trhá plátno. Desky mají odřené okraje a zdeformované a odřené rohy. Vložený sešitek je bez poškození.
Restaurátorský zákrok	Obě drážky, hlavice a rohy jsme zpevnili japonským papírem.

8 Seznam obrazových příloh

Obr. 1 Portréty důstojníku z alba Josefa Kavky

Album ostrostřelců z roku 1900. [černobílé fotografie, papír samet, kov]. Hornické muzeum Příbram. 25/90 Uf 1689.

Obr. 2 Střelnice asi kolem roku 1920

Střelnice asi kolem roku 1920. In FRYŠ, J., PODLAHA, J. Příbram přítomná minulost. Příbram: nákladem autorů, 2004, s. 83. ISBN 80-239-2180-0

Obr. 3 Mariánské lázně asi kolem roku 1920

Mariánské lázně asi kolem roku 1920. In Fryš, J., Podlaha, J. Příbram přítomná minulost. Příbram: nákladem autorů, 2004, s. 82. ISBN 80-239-2180-0

Obr. 4 Prapor z let 1860–1914

Fotografie sborového praporu. [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton 3, č. 244 a 245.

Obr. 5 Razítko ateliéru Františka Drtikola na fotografiích praporu

Fotografie sborového praporu. [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton 3, č. 245.

Obr. 6 Slavnostní nástup ostrostřelců (asi 1895)

BRUNER-DVOŘÁK. *Ostrostřelecká paráda.* [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 7 Slavnostní pochod ostrostřelců (asi 1895)

BRUNER-DVOŘÁK. *Ostrostřelecká paráda.* [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 8 Skupinová fotografie sboru

Skupinová fotografie ostrostřelců. [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 9 Skupinová fotografie sborové kapely

Skupinová fotografie ostrostřelců. [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 10 Interiér střelnice s portrétem císaře Františka Josefa I.

Ostrostřelecká slavnost na střelnici. [černobílá fotografie]. SOKA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 11 Srovnání umístění střelnice ze situačního plánu z roku 1838 se současným stavem

Situations Plan der Pribramer Schiefsstatte. [papír, kolorovaná kresba]. SOkA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton č. 3, č. 309–310.

Obr. 12 Detail situačního plánu střelnice z roku 1838: bhki-plocha střelnice z roku 1812, A–budova střelnice z roku 1837, B–lapač kulí, C–budka cílného, D–ochranné palisády, E–střelecké posty

Situations Plan der Pribramer Schiefsstatte. [papír, kolorovaná kresba]. SOkA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton č. 3, č. 309–310.

Obr. 13 Plán na výstavbu střelnice z roku 1837

Plan der Erbauung einer Schiefsstatt in der könig Bergftadt Příbram. [papír, kolorovaná kresba]. SOkA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton č. 3, č. 250–255.

Obr. 14 Detaily plánu střelnice z roku 1837–přízemí a 1. patro

Plan der Erbauung einer Schiefsstatt in der könig Bergftadt Příbram. [papír, kolorovaná kresba]. SOkA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), karton č. 3, č. 250–255.

Obr. 15 Mariánské lázně–dnešní stav

Mariánské lázně–dnešní stav. In FRYŠ, J., PODLAHA, J. Příbram přítomná minulost. Příbram: nákladem autorů, 2004, s. 83. ISBN 80-239-2180-0

Obr. 16 Plán malorážkové střelnice z roku 1937

Návrh malorážkové střelnice Jednoty střelecké 9. [papír, tisk]. In: *Historie měšťanského sboru ostrostřeleckého v Příbrami*, SOkA Příbram, fond Sbor měšťanských ostrostřelců Příbram 1766–1909 (NAD 662), Č. I. 1 Č. K. 1.

Obr. 17 Střelnice z roku 1838 pravděpodobně před asanací

Střelnice. [černobílá fotografie]. SOkA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 18 Interiér střelnice s bustou císaře Františka Josefa I.

Ostrostřelecká slavnost na střelnici. [černobílá fotografie]. SOkA Příbram, Sběrka obrazového materiálu okresu Příbram (NAD 1433), Fond ostrostřelců.

Obr. 19 Album Josefa Kavky se 108 vizitkami členů sboru

Album ostrostřelců se 108 vizitkami členů sboru. [černobílé fotografie, papír, samet kov]. Hornické muzeum Příbram. 25/90 Uf 1689.

Obr. 20 Portréty důstojníku od Josefa Kavky

a) KAVKA Josef. Portrét asi starosty příbramského Haila. [olej na plátně]. 74 x 104 cm. Hornické muzeum Příbram. 1600 Um 1270.

- b) KAVKA Josef. Portrét ostrořelce. [olej na plátně]. 75 x 105 cm. Hornické muzeum Příbram. 1662 Um 1267.
- c) KAVKA Josef. Autoportrét Josefa Kavky. [olej na plátně]. 75 x 105 cm. Hornické muzeum Příbram. 1661 Um 1271.
- d) KAVKA Josef. Portrét příbramského ostrořelce a městského rady ve stejnokroji. [olej na plátně]. 72 x 105 cm. Hornické muzeum Příbram. 1657 Um 1272.
- e) KAVKA Josef. Portrét ostrořelce. [olej na plátně]. 74 x 104 cm. Hornické muzeum Příbram. 1659 Um 1268.
- f) KAVKA Josef. Portrét ostrořelce. [olej na plátně]. 75 x 105 cm. Hornické muzeum Příbram. 1658 Um 1269.
- g) KAVKA Josef. Portrét důstojníka: Údajně nadporučík Šalanský. [olej na plátně]. 39 x 51 cm. Hornické muzeum Příbram. 1604 Um 1028.

Obr. 21 Ukázka diplomů sboru: a–e ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami, f v soukromých rukách (tisk totožný s e, ale s tubusem)

- a) *Diplom Jos. Kavkovi od Sboru ostrořelců v Příbrami r. 1886.* [papír, rukopis, tisk-litografie]. 63 x 47 cm. Hornické muzeum Příbram. 738/81 Ug 120.
- b) *Diplom Sboru ostrořelců v Příbrami.* [papír, tisk-litografie]. 50 x 40,5 cm. Hornické muzeum Příbram. 738/81 Ug 121.
- c) *Diplom Josefu Kavkovi od Sboru ostrořelců v Příbrami r. 1872.* [papír, rukopis, tisk-litografie]. 53,5 x 42 cm. Hornické muzeum Příbram. 737/81 Ug 454.
- d) *Diplom Sboru ostrořelců v Příbrami.* [papír, tisk-litografie]. 64,7 x 47,7 cm. Hornické muzeum Příbram. 737/81 Ug 473.
- e) *Diplom Blažeje Mixy, starosty Příbramě, od C. k. měšťanského sboru ostrořeleckého v Příbrami r. 1910.* [papír, rukopis, kolorovaný tisk-litografie]. 46,5 x 59 cm. Hornické muzeum Příbram. 23/73 Ug 282.
- f) *Diplom Emanuelu Hrdličkovi od C. k. měšťanského sboru ostrořeleckého v Příbrami r. 1908.* [papír, rukopis, kolorovaný tisk-litografie, kartón, samet]. Sbírka MUD^r. Štěpána Šedivého, Příbram.

Obr. 22 Střelecký terč z roku 1885–zadní strana

VALLIŠ, J.: *Střelecký terč Bohumila Šalanského.* [olej na dřevě]. 64 x 63 cm. Hornické muzeum Příbram. 27/77 Hd 1926

Obr. 23 Portrét Josefa Kavky v ozdobném rámu

Fotografie Josefa Kavky v uniformě v ozdobném rámu. [černobílá fotografie, kov, textil, skleněné korálky]. 24,5 x 20 cm. Hornické muzeum Příbram. 1297/80 Hr 2039.

Obr. 24 Portrét kapelníka Františka Vendry

Fotografie kapelníka Sboru ostrořelců Františka Vendry. [černobílá fotografie, papír, kov]. 22,5 x 22,5. Hornické muzeum Příbram. 1509/80 Hd 1947.

- Obr. 25 Ostrostřelec s korouhví**
Ostrostřelec stojící s korouhví. [papír, kolorovaná kresba]. 5,8 x 12,1. Hornické muzeum Příbram. 92/72 Uk 1294.
- Obr. 26 Karton č. 1 před a po restaurování**
- Obr. 27 Karton č. 2 před a po restaurování**
- Obr. 28 Karton č. 3 před a po restaurování**
- Obr. 29 Knižní a sešitové vazby před a po restaurování**
- Obr. 30 Ukázka zastoupení podložek a záznamových prostředků**
- Obr. 31 Ukázka zastoupení pečetí a jejich poškození**
- Obr. 32 Ukázka zastoupení razítek**
- Obr. 33 Ukázka zastoupení kolků**
- Obr. 34 Přední strana architektonického plán střelnice z roku 1837 před a po restaurování**
- Obr. 35 Situační plán střelnice z roku 1838 před a po restaurování (boční světlo) – patrné je poškození vzniklé přehnutím plánu, které mělo za následek i degradaci papírové podložky v místě použití měďnatého pigmentu**
- Obr. 36 Rozdělení závažnosti mechanického znečištění**
- Obr. 37 Rozdělení závažnosti mechanického poškození**
- Obr. 38 Olejové zatekliny**
- Obr. 39 Rozsah mechanického poškození spisového materiálu**
- Obr. 40 Mechanické čištění**
- Obr. 41 Čištění olejových zateklin a ukázka jeho účinku na ručním a strojovém papíru**
- Obr. 42 Odkyselování postřikem MMMK v metanolu**
- Obr. 43 Vodné čištění a doplňování ztrát dolitím papírovou suspenzí s následným zpevněním těchto míst 3,5 g/m² japonským papírem**
- Obr. 44 Vlhčení a rovnání dokumentů (boční světlo)**
- Obr. 45 Spravování papírové podložky japonským papírem**
- Obr. 46 Kniha Č. I. 1 Č. K. 1 - před a po restaurování**
- Obr. 47 Kniha Č. I. 2 Č. K. 2 - před a po restaurování**
- Obr. 48 Kniha Č. I. 3 Č. K. 3 - před a po restaurování**
- Obr. 49 Kniha Č. I. 4 Č. K. 4 - před a po restaurování**
- Obr. 50 Kniha Č. I. 5 Č. K. 5 - před a po restaurování**
- Obr. 51 Kniha Č. I. 6 Č. K. 6 - před a po restaurování**
- Obr. 52 Kniha Č. I. 7 Č. K. 7 - před a po restaurování**
- Obr. 53 Kniha Č. I. 8 Č. K. 8 - před a po restaurování**
- Obr. 54 Kniha Č. I. 10 Č. K. 9 - před a po restaurování**
- Obr. 55 Kniha Č. I. 11 Č. K. 10 - před a po restaurování**
- Obr. 56 Kniha Č. I. 12 Č. K. 11 - před a po restaurování**

Obr. 57 „Fascicule system“

Obr. 58 Původní a současné uložení složek spisového materiálu
v ochranných obálkách

Karel Stiebitz

Josef Kavka

Josef Štekr

Šebestián Klička

Augustin Stiebor

František Drtikol

Emanuel Šembera

Obr. 1 Portréty důstojníků z alba Josefa Kavky

Obr. 2 Střelnice asi kolem roku 1920

Obr. 3 Mariánské lázně asi kolem roku 1920

Obr. 4 Prapor z let 1860–1914

Obr. 5 Razítko ateliéru Františka Drtikola na fotografiích praporu

Obr. 6 Slavnostní nástup ostrostřelců (asi 1895)

Obr. 7 Slavnostní pochod ostrostřelců (asi 1895)

Obr. 8 Skupinová fotografie sboru

Obr. 9 Skupinová fotografie sborové kapely

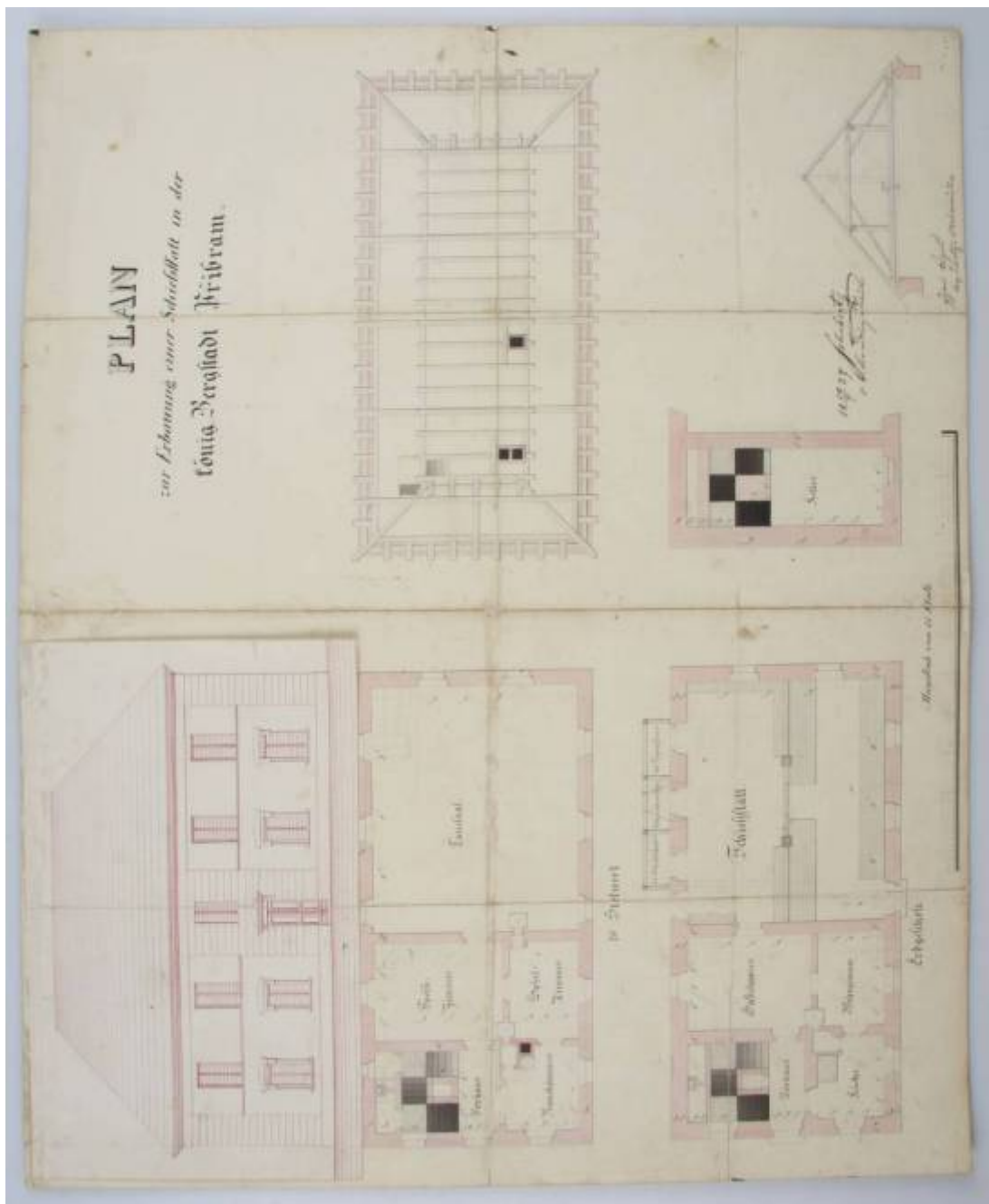
Obr. 10 Interiér střelnice s portrétem císaře Františka Josefa I.

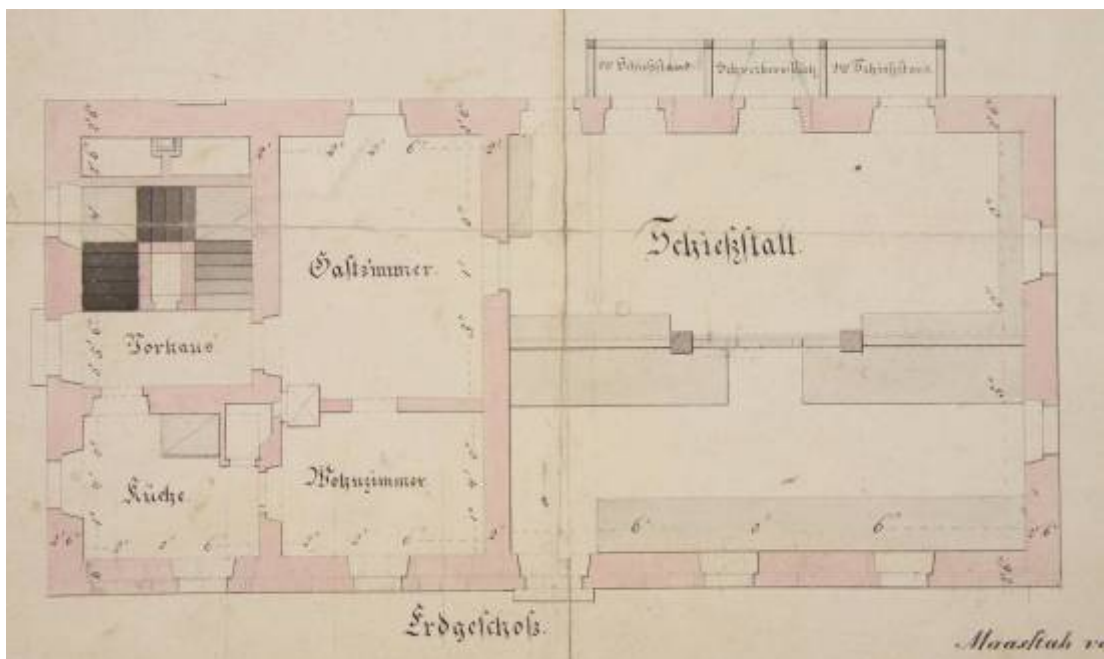
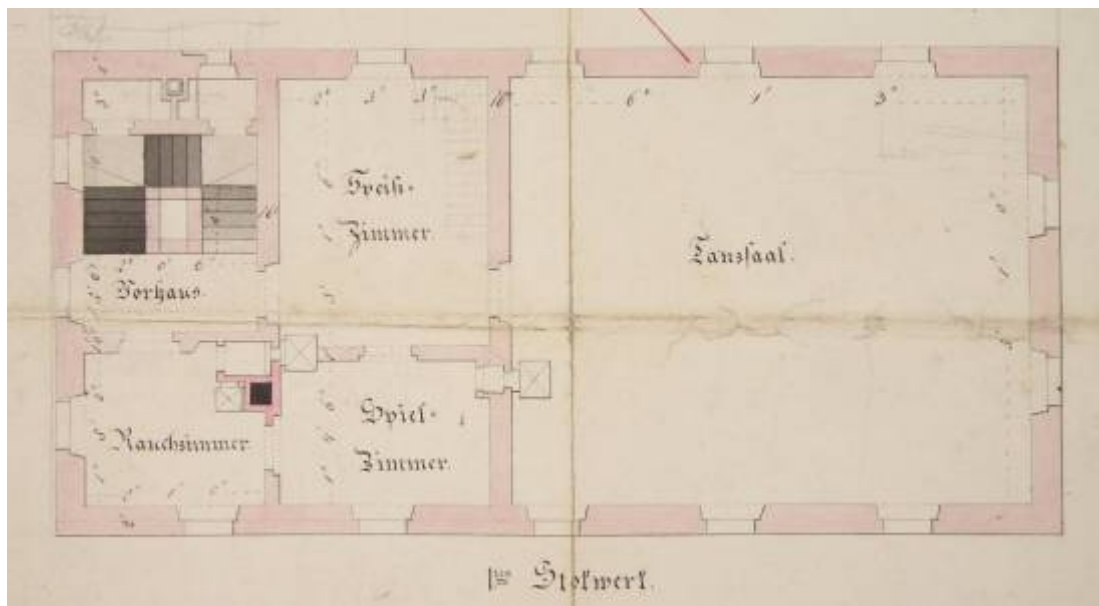
Obr. 11 Srovnání umístění střelnice ze situačního plánu z roku 1838 se současným stavem

Obr. 12 Detail situačního plánu střelnice z roku 1838: *bhki*–plocha střelnice z roku 1812, *A*–budova střelnice z roku 1837, *B*–lapač kulí, *C*–budka cílného, *D*–ochranné palisády, *E*–střelecké posty

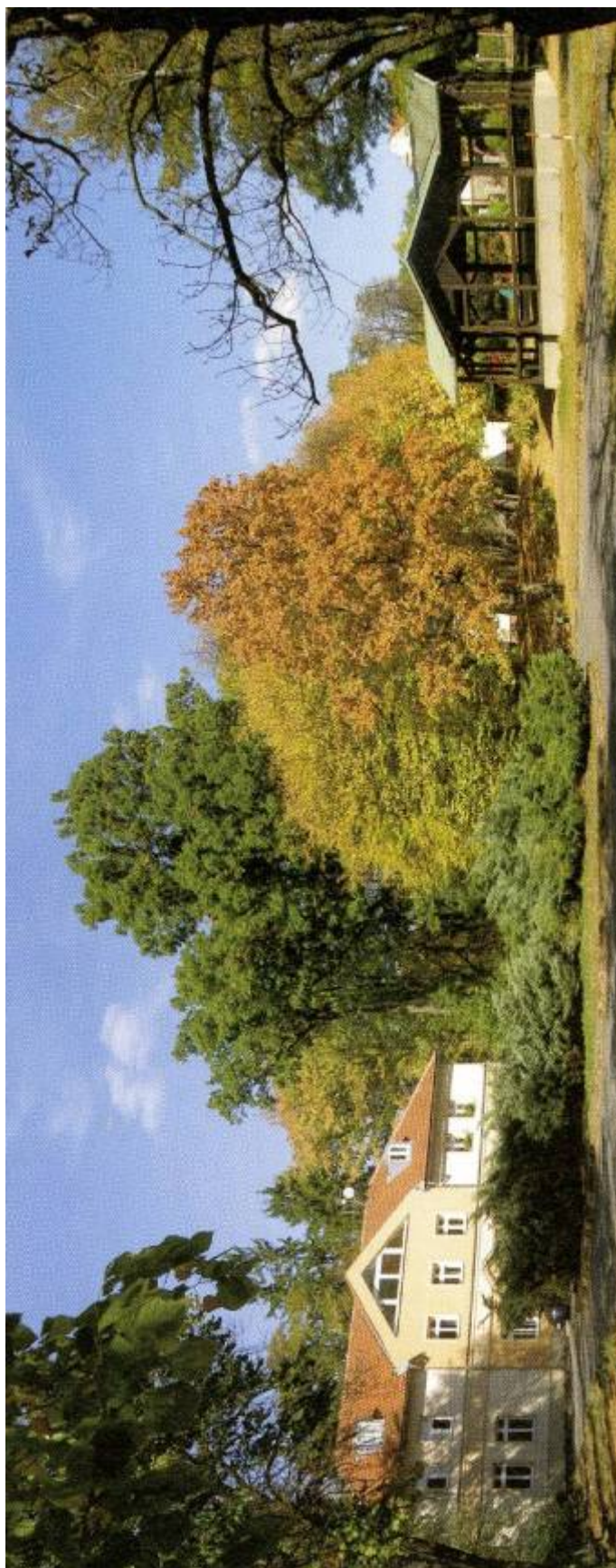

Obr. 13 Plán na výstavbu střelnice z roku 1837

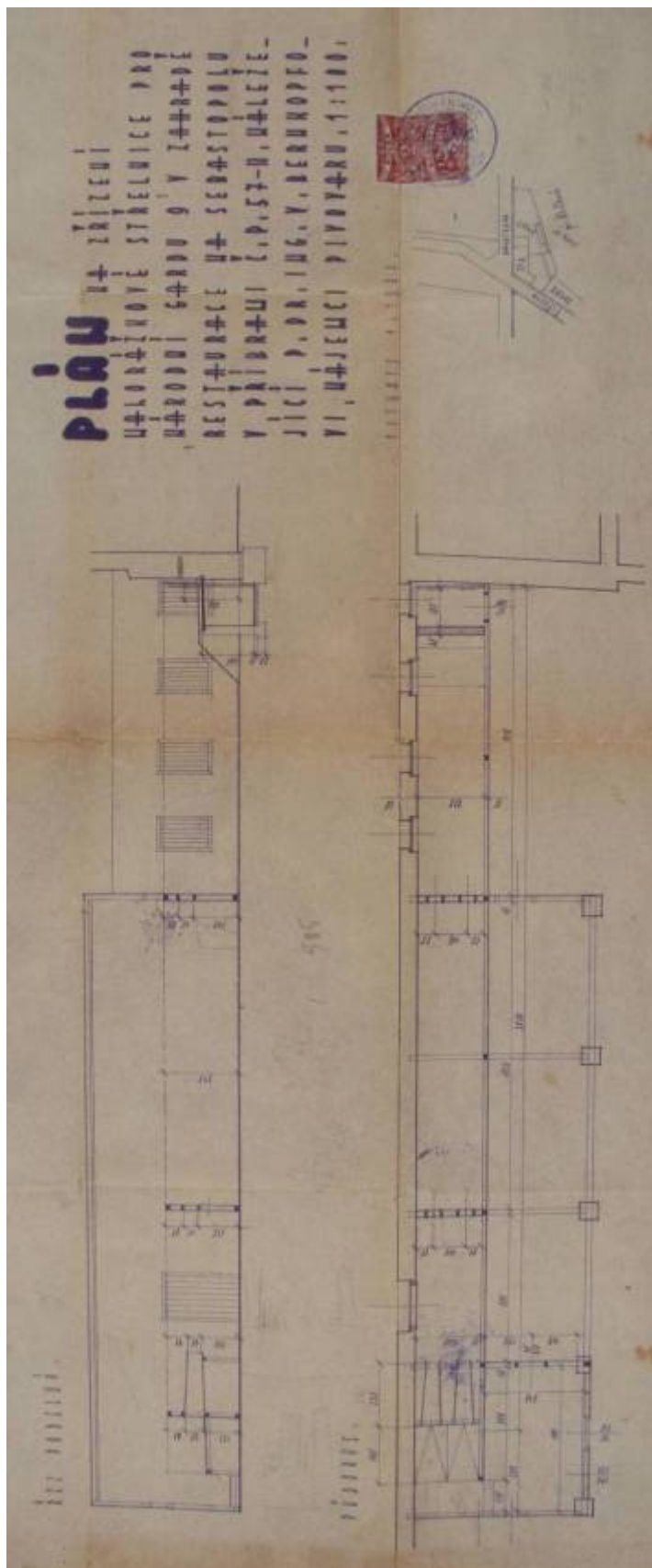

Obr. 14 Details plánu střelnice z roku 1837–přízemí a 1. patro

Obr. 15 Mariánské lázně–dnešní stav

Obr. 16 Plán malorážkové střelnice z roku 1937

Obr. 17 Střelnice z roku 1838 pravděpodobně před asanací

Obr. 18 Interiér střelnice s bustou císaře Františka Josefa I.

Obr. 19 Album Josefa Kavky se 108 vizitkami členů sboru

a) Karel Hail

b) Antonín Cross

c) neznámý

d) neznámý

e) Karel Stiebitz

f) Josef Štekr

g) Šalanský (?)

Obr. 20 Portréty důstojníků od Josefa Kavky

a)

b)

c)

d)

e)

f)

Obr. 21 Ukázka diplomů sboru: a–e ve sbírkách Hornického muzea v Příbrami, f v soukromých rukách (tisk totožný s e, ale s tubusem)

Obr. 22 Střelecký terč z roku 1885

Obr. 23 Portrét Josefa Kavky v ozdobném rámu

Obr. 24 Portrét kapelníka Františka Vendry

Obr. 25 Ostrostřelec s korouhví

Obr. 26 Karton č. 1 před a po restaurování

Obr. 27 Karton č. 2 před a po restaurování

Obr. 28 Karton č. 3 před a po restaurování

Obr. 29 Knižní a sešitové vazby před a po restaurování

38	"	90	Alf. zaplatil 90
96	"	74	Alf. zaplatil 74
99	1	28	H. Jelinek 191
"	1	20	W. Koudelka 1/50
42	"	86	Alf. zaplatil 86
"	"	75	W. Koudelka 75
10	10	21	W. Koudelka 21

ad. 1
 Jan hostinský Machuček osvít,
 by schody a ubořiti
 Almo se osvítly sábi sbor
 westeri mistrnosti sámi.
 . . . . . VI.
 straxi přiblásiti se dobro,
 Grant. Kranda, p. Tomáš Turek,
 651

ist ist bindend.
 ando-des prim. Scharfschützen
 ibram am 1ten September 859.
 Carl Haid
 262

1854
 106
 103

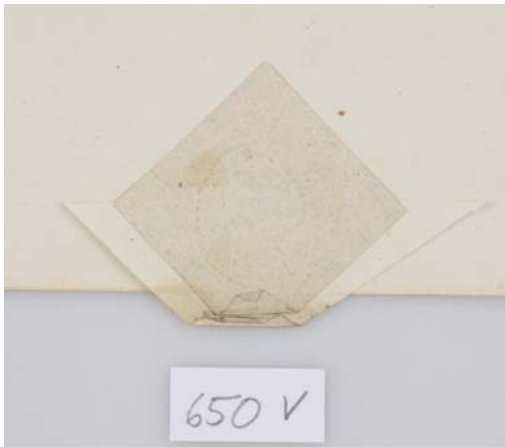
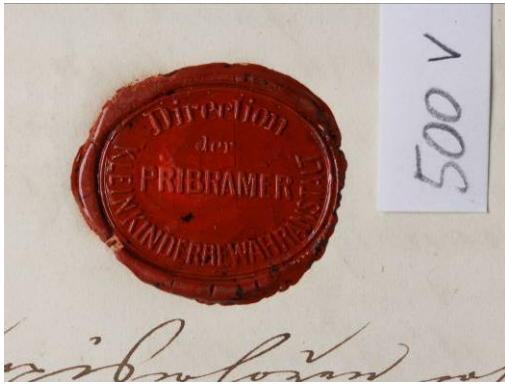
Handwritten text in German, possibly a legal document or contract, with some underlined sections.

1854
 Loose auf
 Handwritten text in German, possibly a receipt or invoice.

mij, sbor eis. král. priv. ostravského král.
 města Příbrami?
 Václavský listi nízpodpsaný dovoluje si
 napsati a častěji písmu, že sbor
 eis. král. priv. ostravského král. města Příbrami

Handwritten text in German, possibly a receipt or invoice, with some red markings.

Obr. 30 Ukázka zastoupení podložek a záznamových prostředků

Obr. 31 Ukázka zastoupení pečetí a jejich poškození

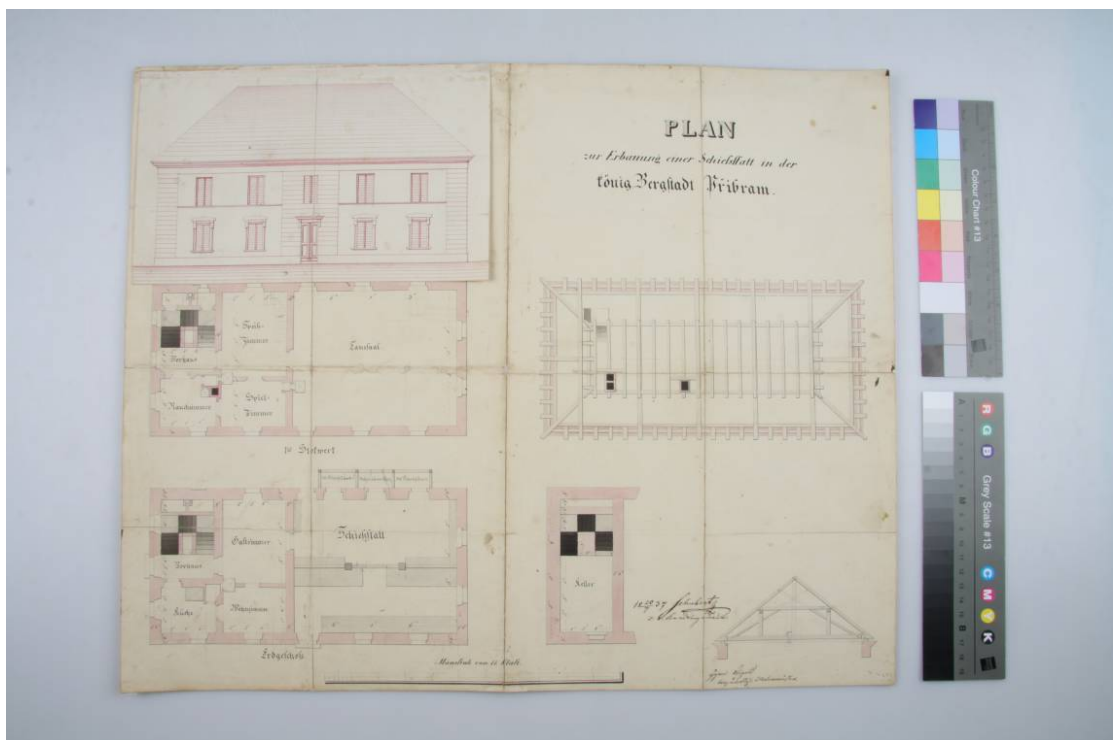
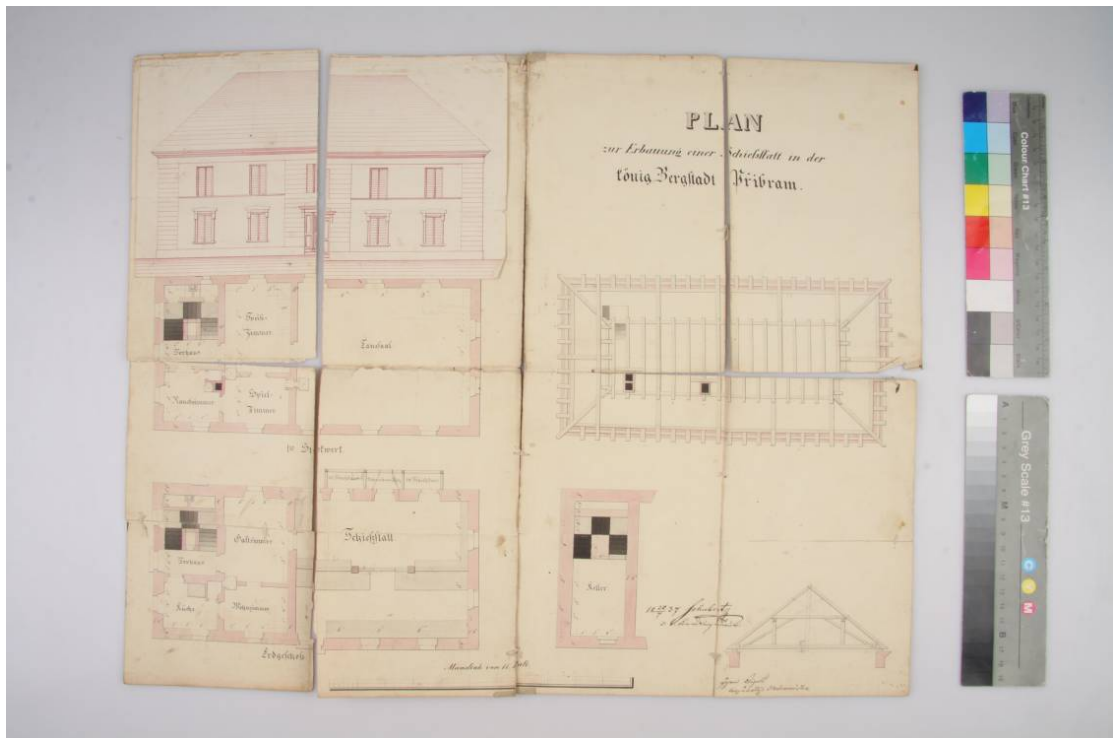

Obr. 32 Ukázka zastoupení razítek

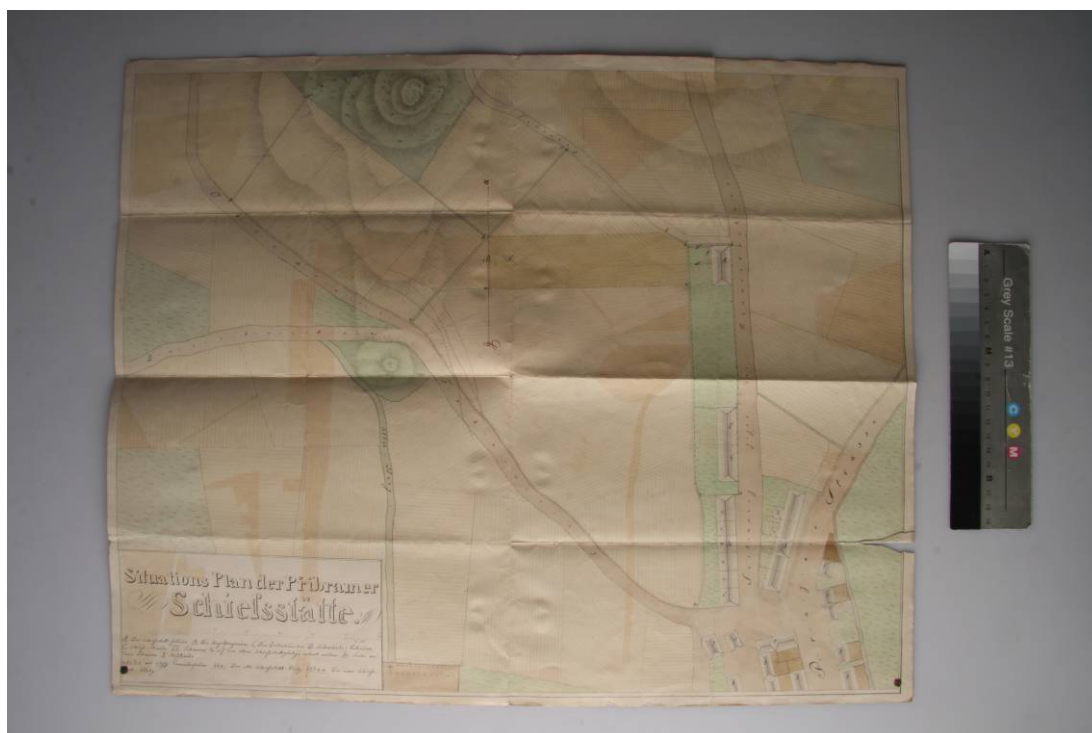

Obr. 33 Ukázka zastoupení kolků

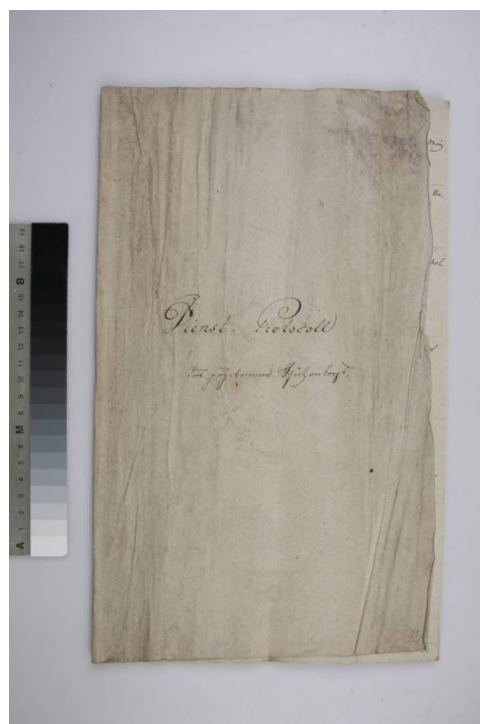
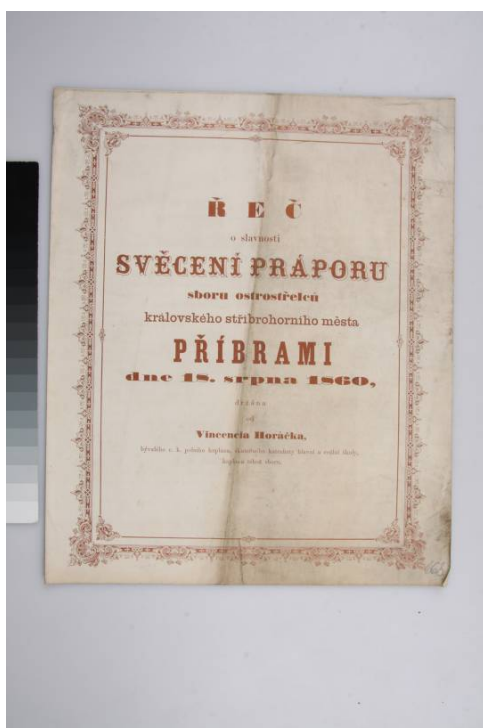
Obr. 34 Přední strana architektonického plán střelnice z roku 1837 před a po restaurování

Obr. 35 Situační plán střelnice z roku 1838 před a po restaurování (boční světlo) – patrné je poškození vzniklé přehnutím plánu, které mělo za následek i degradaci papírové podložky v místě použití měďnatého pigmentu

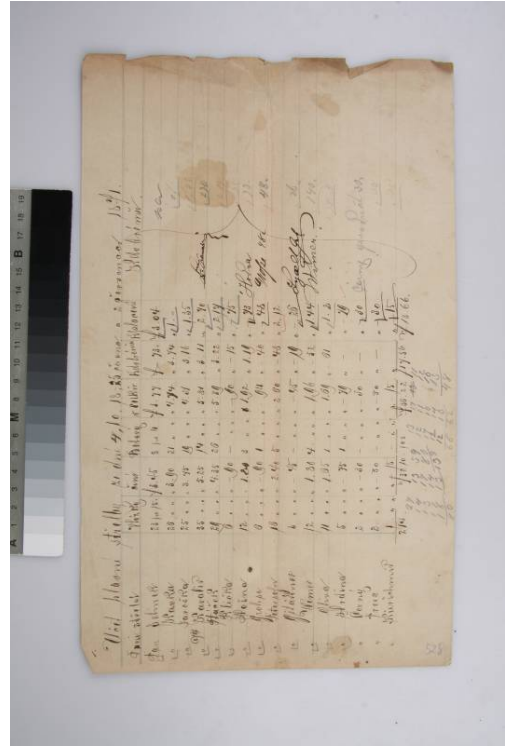
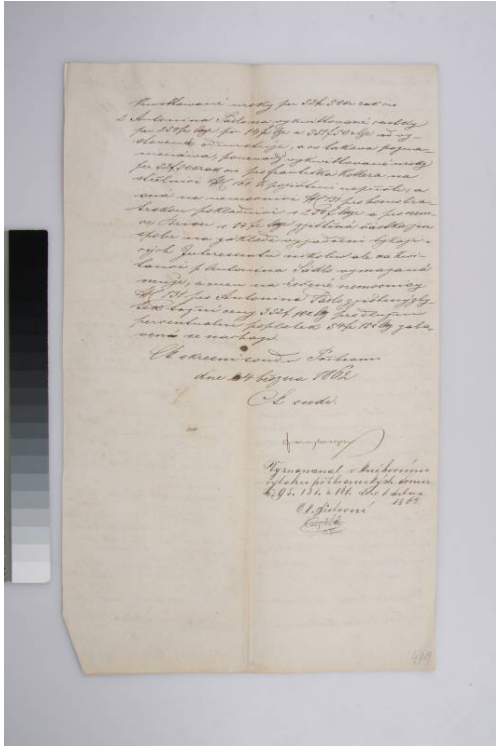

I. skupina – lehké až středně závažné celoplošné znečištění

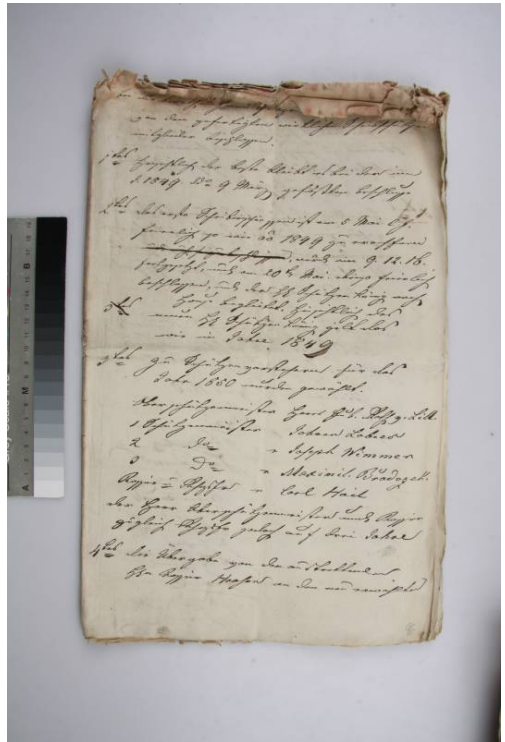
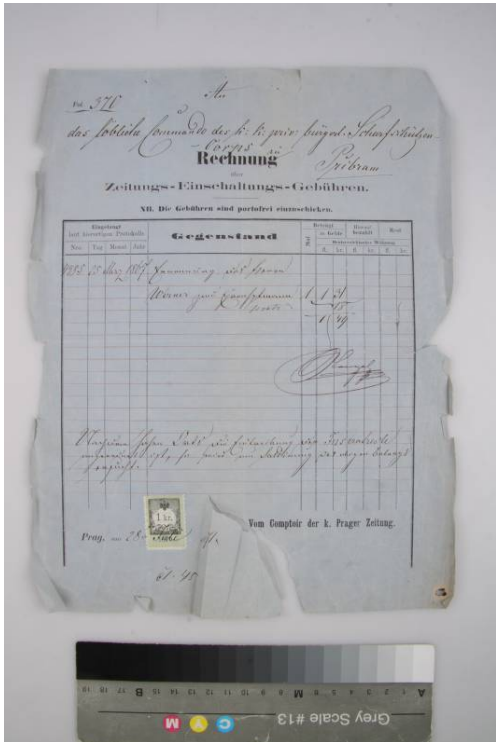

II. skupina – silné lokální nebo celoplošné znečištění

Obr. 36 Rozdělení závažnosti mechanického znečištění

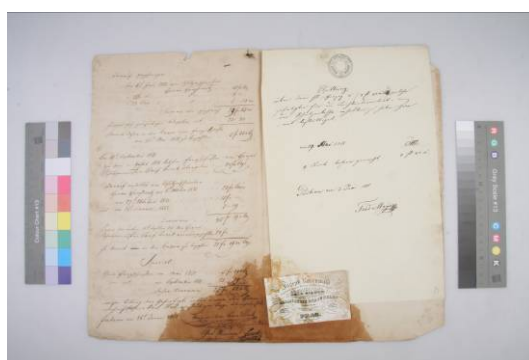
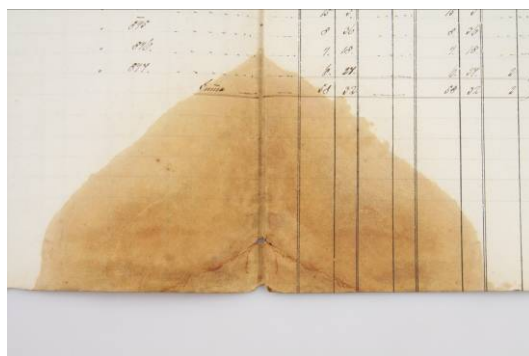

I. skupina – lehké až středně závažné poškození

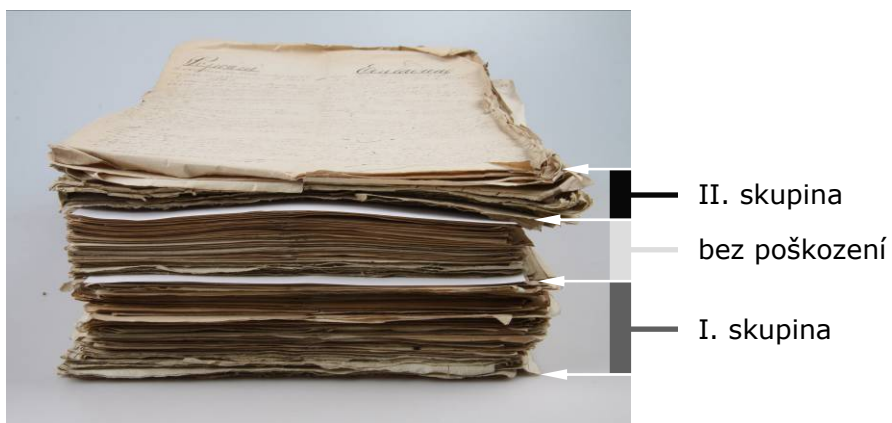

II. skupina – silné poškození

Obr. 37 Rozdělení závažnosti mechanického poškození

Obr. 38 Olejové zatekliny

Karton č. 1

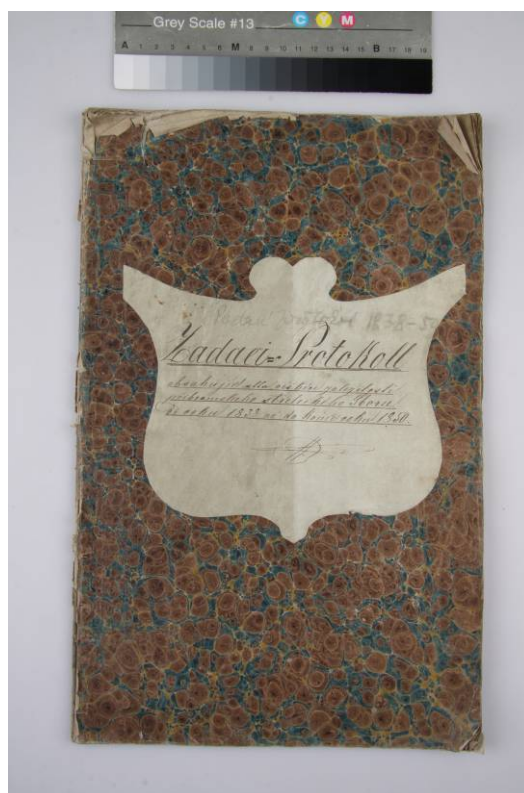

Karton č. 2

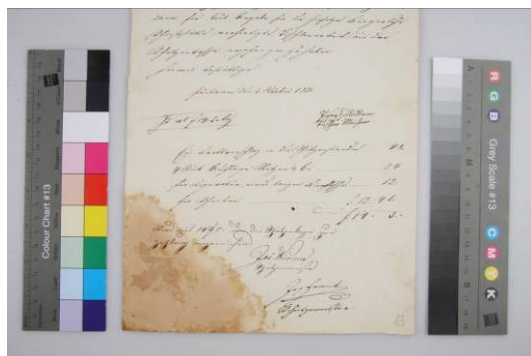
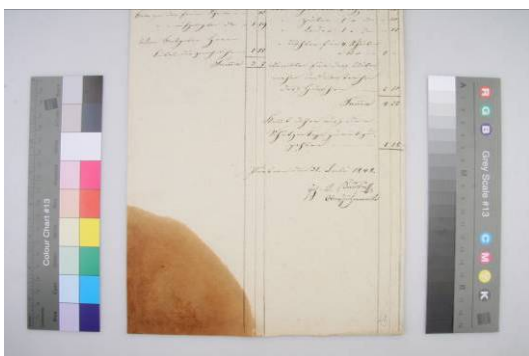
Karton č. 3

Obr. 39 Rozsah mechanického poškození spisového materiálu

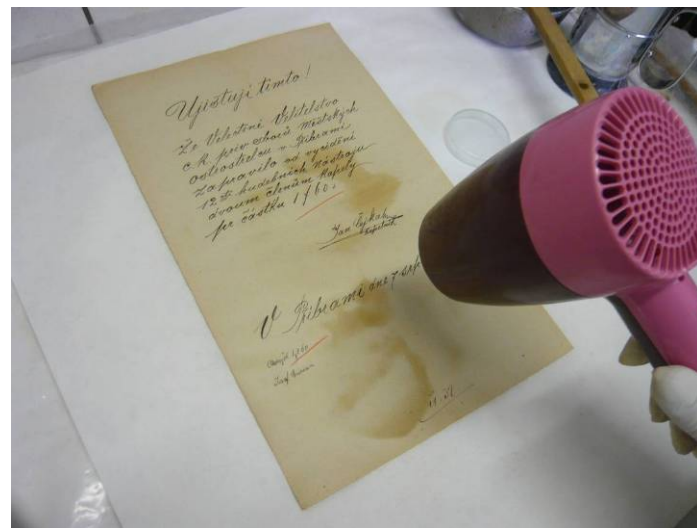
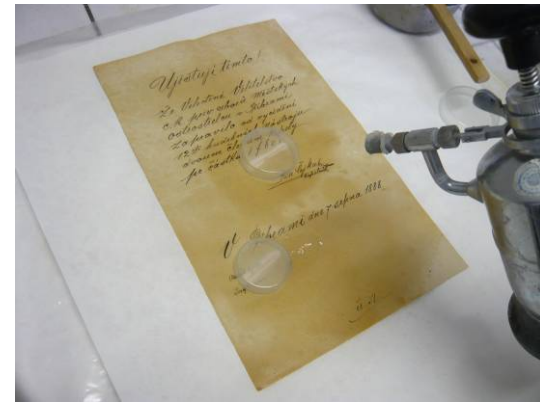
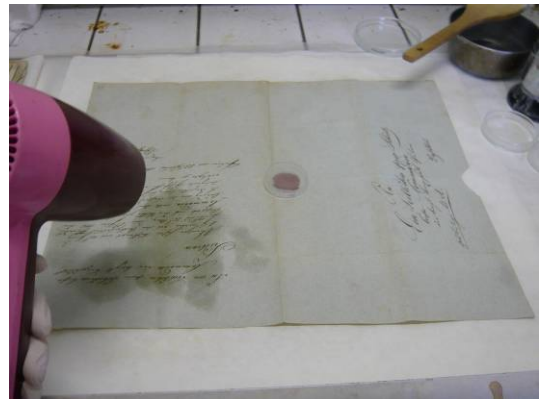

Obr. 40 Mechanické čištění

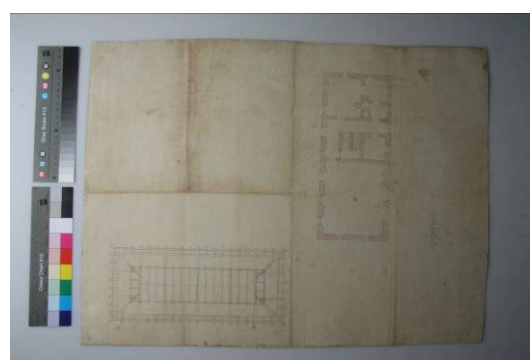
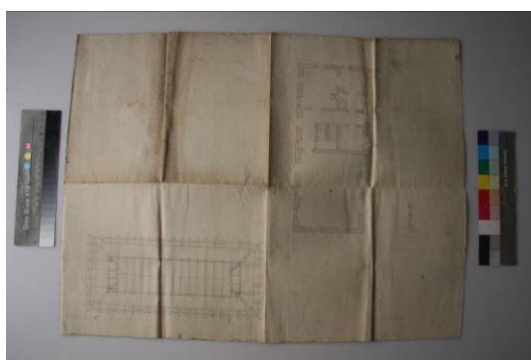
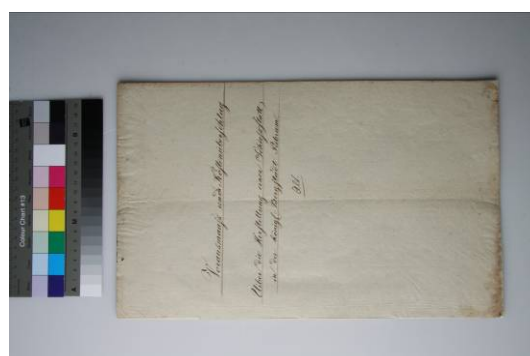
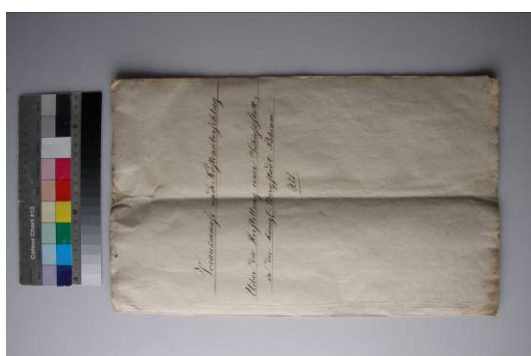
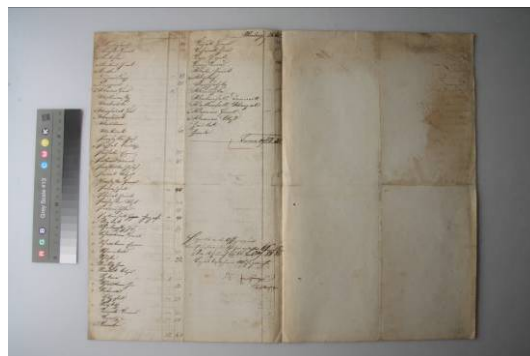
Obr. 41 Čištění olejových zateklin a ukázka jeho účinku na ručním a strojovém papíru

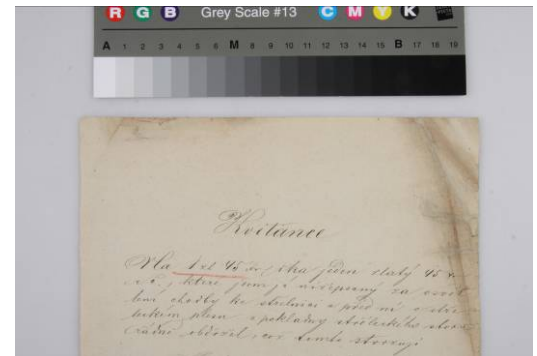
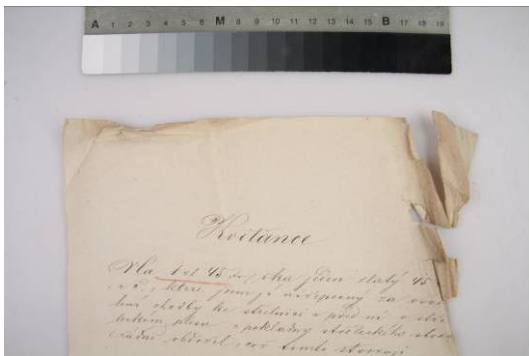
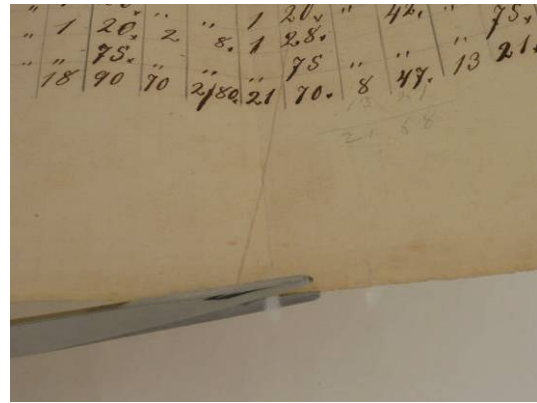
Obr. 42 Odkyselování postříkem MMMK v metanolu

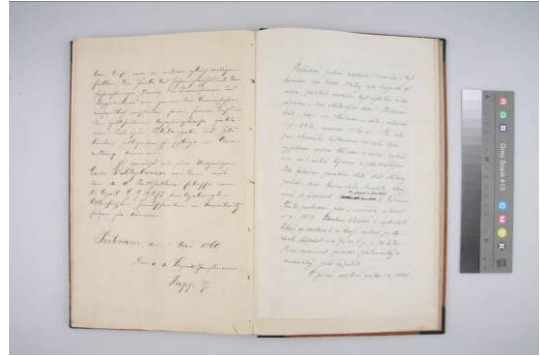
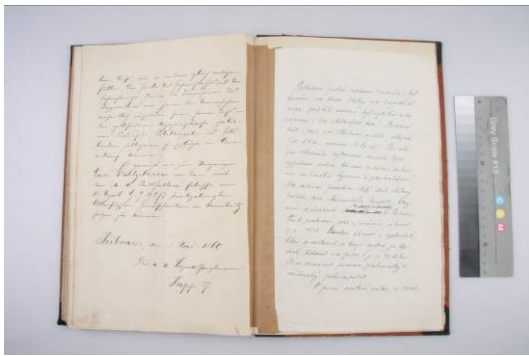
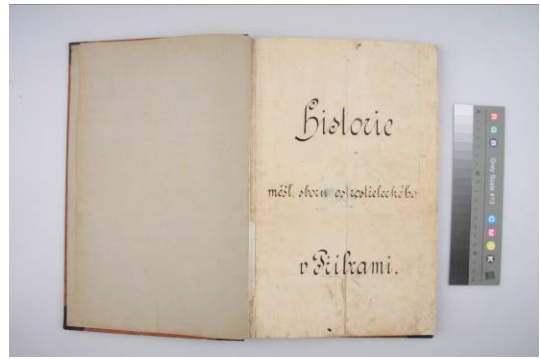
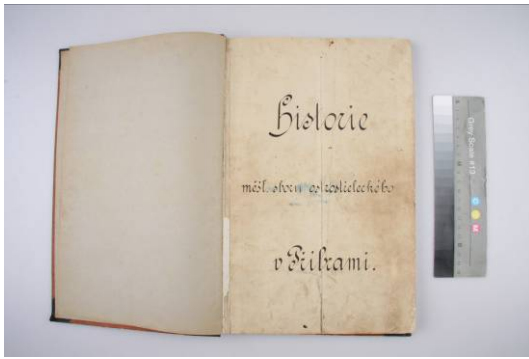
Obr. 43 Vodné čištění a doplňování ztrát dolitím papírovou suspenzí s následným zpevněním těchto míst 3,5 g/m² japonským papírem

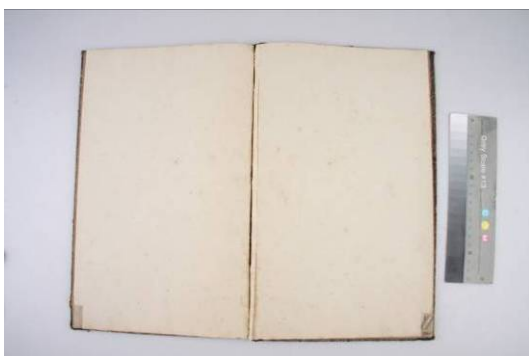
Obr. 44 Vlhčení a rovnání dokumentů (boční světlo)

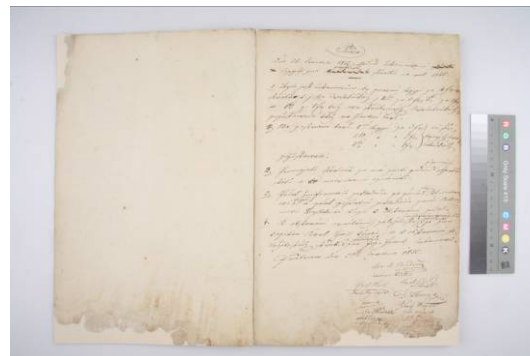
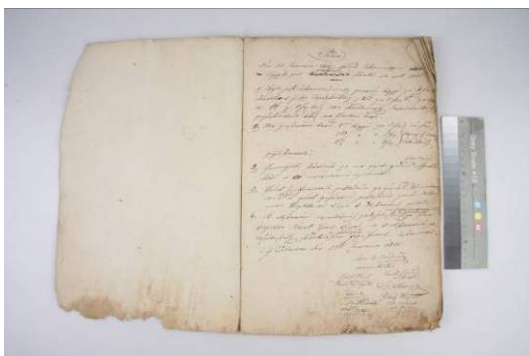
Obr. 45 Spravování papírové podložky japonským papírem

Obr. 46 Kniha Č. I. 1 Č. K. 1 - před a po restaurování

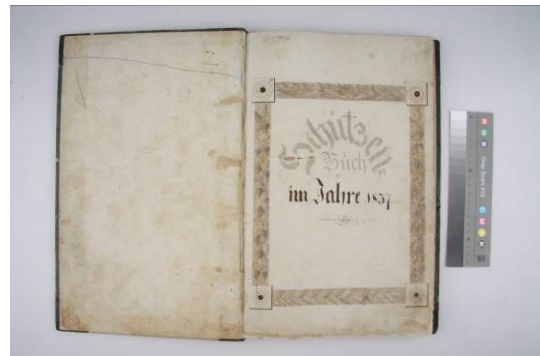

Obr. 47 Kniha Č. I. 2 Č. K. 2 - před a po restaurování

Obr. 48 Kniha Č. I. 3 Č. K. 3 - před a po restaurování

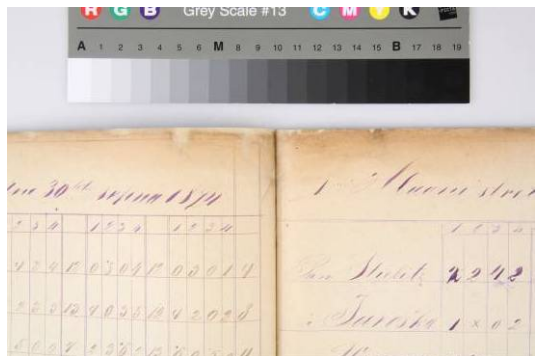
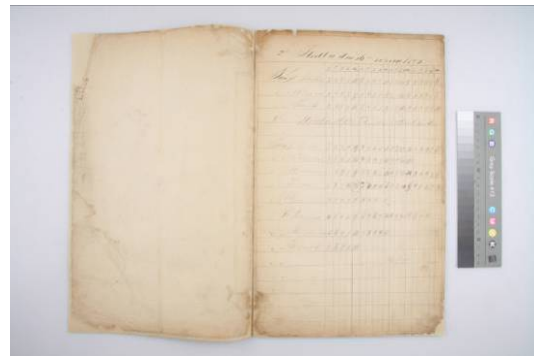
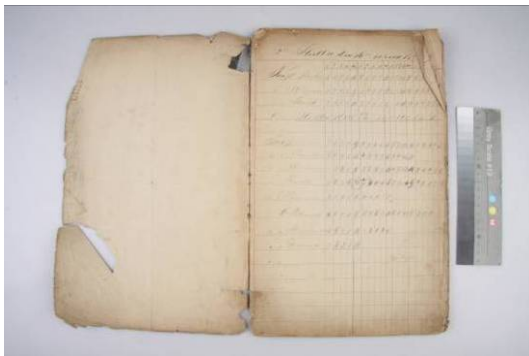

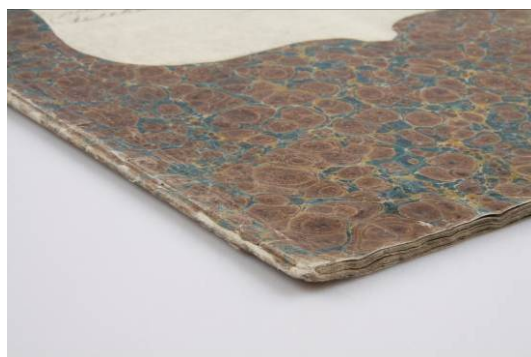
Obr. 49 Kniha Č. I. 4 Č. K. 4 - před a po restaurování

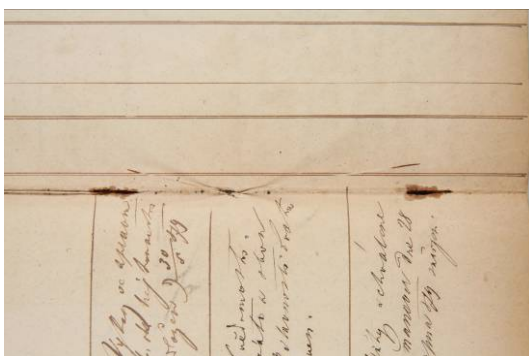
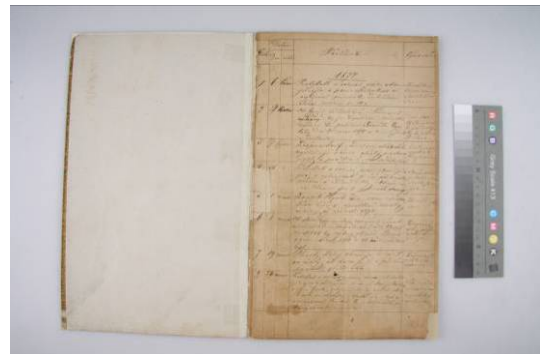
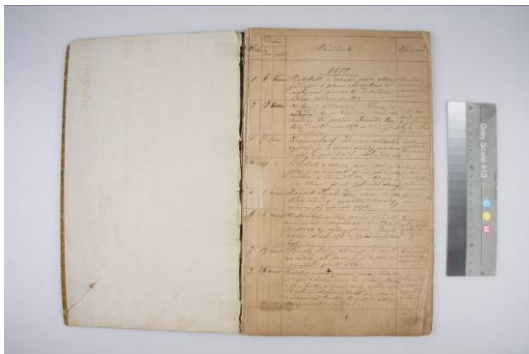
Obr. 50 Kniha Č. I. 5 Č. K. 5 - před a po restaurování

Obr. 51 Kniha Č. I. 6 Č. K. 6 - před a po restaurování

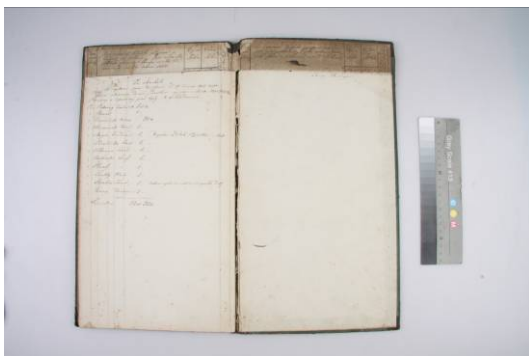
Obr. 52 Kniha Č. I. 7 Č. K. 7 - před a po restaurování

Obr. 53 Kniha Č. I. 8 Č. K. 8 - před a po restaurování

Obr. 54 Kniha Č. I. 10 Č. K. 9 - před a po restaurování

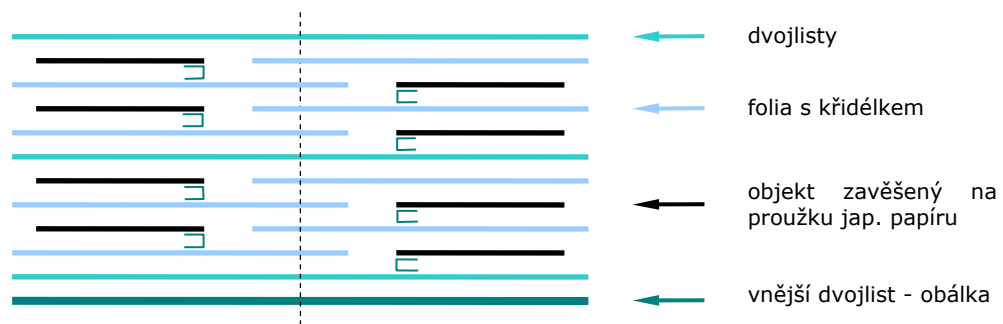

Obr. 55 Kniha Č. I. 11 Č. K. 10 - před a po restaurování

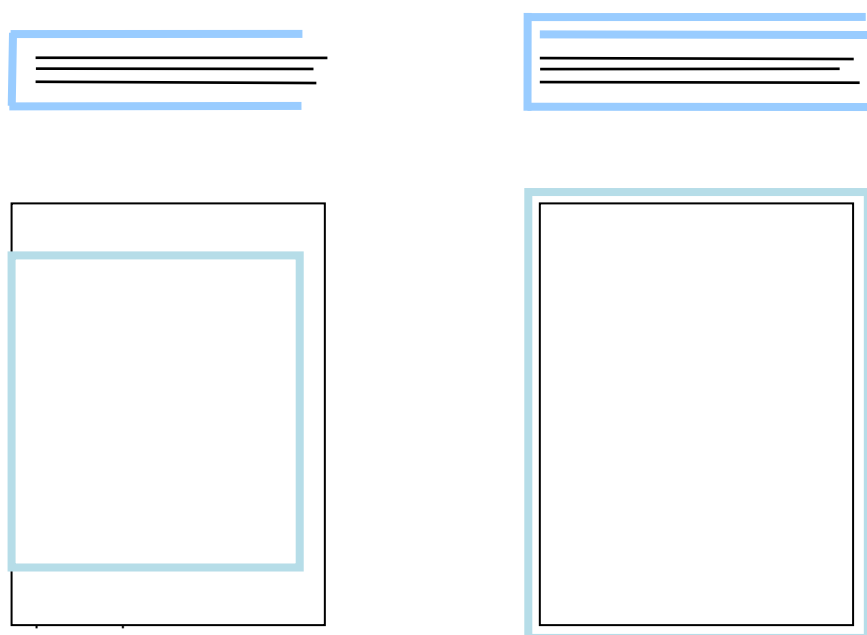

Obr. 56 Kniha Č. I. 12 Č. K. 11 - před a po restaurování

Obr. 57 „Fascicule system“

Obr. 58 Původní a současné uložení složek spisového materiálu v ochranných obálkách

9 Seznam textových příloh

- Text. příl. 1 Popis svěcení praporu v kronice sboru**
SOkA Příbram, *Historie sboru ...*, folio 45–51.
- Text. příl. 2 Adresa soustrasti Juliu Grégrovi do Národních listů z 25. června 1862**
Adresa soustrasti Juliu Grégrovi. *Národní listy*. [online]. Praha: Julius Grégr, 26. června 1862, roč. 2, č. 147, 2–3, 2 str., [cit. 7. srpna 2012]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/6029768>
- Text. příl. 3 SUCHÝ, František: O studentech, ostrostřelcích a Bavorácích (výňatek s pasáží o ostrostřeleckém manévru)**
SUCHÝ, František. O studentech, ostrostřelcích a Bavorácích. In BARTOŇ, Otto, ed. *Vlastivědný sborník Podbrdská. 2. čís.* Příbram: Oblastní muzeum Podbrdská, 1968. 223, [1] s.
- Text. příl. 4 ŠÁRECKÁ, Maryša: Pod Svatou Horou (výňatek s pasáží o ostrostřeleckém manévru)**
ŠÁRECKÁ-RADOŇOVÁ, Maryša. *Pod Svatou Horou: obraz ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 297 s. ISBN 80-7192-812-7.
- Text. příl. 5 Popis stejnokroje ostrostřelců a jejich hudebníků z roku 1913**
SOkA Příbram, *Legitimace ...*, s. 10–14.
- Text. příl. 6 Zápis o střelbách roku 1885 s vítězem Bohumilem Šalanským**
SOkA Příbram, *Stanovy spolku ...*, folio 13.

Text. příl. 1 Popis svěcení praporu v kronice sboru

Střelba a hudba již v předvečer a ráno dne 18. srpna oznamovala nastávající, radostně očekávanou slavnost.

Mezi portálem chrámu sv. Jakuba postaven pod novým baldachýnem oltář prapory a květinami okrášlený, s 12 novými svícny a na schodech kazatelna s kaple sv. Prokopa v Březové Hoře.

Po bouřlivé a deštivé noci nebe se ráno vyjasnilo a nastal překrásný slunečný den.

Před 10. hodinou rozestavili se veškeré oddíly havířské se svými prapory a hudbou na náměstí před kostel a kolem kostela a ostrostřelecký sbor postavil se před oltář mezi portálem postavený.

Státní a městští úředníci, c. k. důstojníci, důstojníci Pražských měšťanských sborů, velký počet cizích hostů a nepřehledný dav lidí stanuli po obou stranách oltáře.

Všichni důstojníci sboru, vyjma nadporučíka Leopolda Čížka, který velel sboru, postavili se u stolu na němž ležel nový prapor.

Na dané znamení vyšel ze sakristie vysoce důstojný kanovník Heinrich s četnou assistencí a počala slavnostní mše svatá, při níž hlavní její částě sbor ostrostřelecký oznamoval dešaršemi.

Po mši svaté zpívala se k oslavení nejvyšších narozenin císaře Pána, císařská národní hymna. Po té držel z kazatelny polní kaplan střeleckého sboru P. Vincenc Horáček slavnostní řeč spolu kázání, které 600 výtisků se ihned mezi posluchačstvo rozdaly a jest jeden výtisk řeči té v této historii sboru připojen.

Po této řeči byl vykonán dojemný obřad svěcení nového praporu přičemž prozatímní praporečník Josef Kafka přiklekl k němu, před oltář, an praporečník Ferdinand Mayer se starým praporem uprostřed sboru stál.

Po vykonání obřadu a když byla zástupkyně vznešené kmotry praporu Anna Freuburková z hora popsanou skvostnou stuhu praporu připjala, uchopil světící kanovník posvěcený prapor a pronesl tato srdečná slova:

„Co věrný a vděčný syn Příbramský, posvětil jsem prapor tento a vzýval Pána Nejvyššího, aby požehnání Jeho spočívalo nad Vámi. Ve jménu nejsvětější a nerozdílné trojice ke cti a chvále Rodičky Boží bez poskvrny počaté, ke cti a chvále sv. Jakuba a ostatních apoštolů, ke cti a chvále svatého Prokopa a všech našich milých patronů českých, stalo se posvěcení praporu tohoto. Než nezapomeňte bratři drazí, že pravil Pán: kde poklad Váš, tamť i Vaše srdce! Ai,

tento prapor poklad Váš, tu ať i Vaše srdce jsou a tlukou vždy, kdykoliv patřiti budete naň, co srdce věrná a neohrožená.

Pán ale pravil: dejtež Bohu což Božího a Císaři což Císařovo! Protož bratři milí, při všech slavnostech a obzvláštních událostech, týkajících se Boha, krále a vlasti, nezapomeňte nikdy, majíce prapor vlající, v středu svém, a patříce okem radostným naň, že heslo Vaše: Sláva na výsostech Bohu! Sláva milému zeměpánu! Sláva vlasti a městu našemu! Sláva!"

Na to vykonalo se zatlukání hřebů. První hřeb zatloukl kanovník Heinrich se slovy: „K úctě a slávě trojjediného Boha“, pan okresní Freiburk se slovy: „ku cti císaře Pána“, dále misteriólní rada Lill z Lilienbachu co zástupce protektora sboru, pak zástupkyně kmotry paní Freuburová, dále bývalý velitel sboru Max Bradáček a tehdejší velitel sboru Karel Hail a ostatní důstojníci sboru jakož i městská rada, duhovenstvo, úředníci a hosté, každý s případným heslem.

Na to odevzdal velitel sboru Karel Hail posvěcený prapor s případným oslovením sboru ostrostřeleckému, při čemž praporečník Ferdinand Mayer starý prapor zahalil.

Poté následovalo slavné „Te deum“ a dojemná slavnost svěcení praporu sboru ostrostřeleckého pak ukončená přehlídkou a defilováním sboru a oddílu hornictva.

Ve dvě hodiny odpoledne pak odbývala se na střelnici v sále velkolepá hostina, při níž hornická kapela vybrané kusy hrála, kdežto zároveň dole na střelní čáře v postavených stanech zase kapela sboru obecnost až do rána bavila.

Dne 22. srpna 1860 ráno četl kanovník Heinrich s četnou assistencí slavnostní requiem za všechny zemřelé členy sboru, při kterémž celý sbor, veškeré úřednictvo a honorace města přítomní byli.

Po requiích táhl pochodem sbor ku městské radnici, kde rada byla shromážděná, odtud k bytu kanovníka Heinricha a odtud k bytu dobrodince sboru, purkmistra Františka Kollera, aby těmto svým dobrodincům za sboru prokázanou lásku a obětavost poděkoval, které díky jim velitel Hail srdečnými slovy projevil.

Velkolepým plesem večer téhož dne v nově zřízeném a skvostně vyzdobeném sále na střelnici, dokončená byla tato v městě Příbrami poprvé odbývaná památní slavnost, která po dlouhá léta v blahé paměti Příbramanů utkví.

Text. příl. 2 Adresa soustrasti Juliu Grégrovi do Národních listů z 25. června 1862

Slovutný pane redaktore!

I my nížeapsaní údové ostrostřeleckého sboru v král. horním městě Příbrami stavíme se v řadu Vašich ctitelův, pokládajíce za povinnost svou, Vám, miláčku náš, veřejně soustrast nad osudem Vás potkavším na jevo dáti, a tím v utrpení důvěrou svou Vás poněkud posilniti.

Vězte tedy, velevážený pane, že se směrem „Národních Listů“ úplně souhlasíme, jsouce s Vámi pevně přesvědčeni, že federativní politika nejjistěji k smíření národův rakouských a jich blahu způsobnou jest.

Toto politické přesvědčení čerpáme i my z nejslavnějšího skutku Jeho Apoštolského Veličenstva Císaře a krále z diplomu od 20. října, jímž náš zeměpán, jemuž vždy s tělem i s duší oddáni jsme, nesmrtelné Jmeno v dějepisu si byl pojistil.

Souhlasíme tedy úplně s Vámi! Přijměte blahosklonně naši oddanost a buďte ubezpečen, že na věrnost Čechův spolehati se můžete.

V Příbrami, dne 22. června 1862.

**Text. příl. 3 SUCHÝ, František: O studentech, ostrostřelcích a Bavorácích
(výňatek s pasáží o ostrostřeleckém manévru)**

„...Neobyčejně nás přitahoval každoroční manévr příbramských ostrostřelců. Již časně ráno se seřadili na náměstí před kostelem, kde jim děkan (ve střelecké polní uniformě) sloužil mši. Pak je velitel dr. Stiebitz, který přijel na koni, rozdělil na dvě setniny, z nichž jedna byla přátelská, druhá představovala „nepřítele“ (ti měli červené pásky na rukávech). Střelecká kapela zahrála modlitbu, po níž vystřelena salva z pušek – leč nikdy nebyla jednotná, pokaždé se některý ostrostřelec opozdil a tak pár výstřelů vyšlo po sobě dodatečně – ke gaudiu přihlížejícího publika. Celý „šicovský“ sbor táhl Pražskou ulicí, dr. Stiebitz na koni vpředu „přátelské“ setniny a za ním důstojník pan Hušpaur (onen primarius příbramského komorního kvarteta) a ostatní ostrostřelci v nepřilíh vyřízených řadách, nakonec pak šikovatel pan Maleček, známý obchodník hračkami, který měl funkci dělostřelce. „Kanón“, o něco větší než dětská hračka, upevněn na vozíku, který táhli dva chlapci; za tuto službu měli právo jednou si vystřelit z děla, až byl dán povel k útoku. Přátelská skupina pochodovala až na Svatou Horu, kterou měla hájit proti „nepříteli“. Ten se odebral (již bez hudby) pod svatohorský kopec. Na znamení dr. Stiebitze zahájen útok, pušky spustili, děla z obou stran hřměla (každý oddíl měl jedno), dýmu až až, válečného pokřiku plné ovzduší, zejména při „přátelském“ kanónu, u něhož vlál na žerdi prapor. Nepřítel sem pronikl a pokoušel se zajmout dělostřelce i praporečníka s praporem, což dalekohledem pozoroval dr. Stiebitz ze svého velitelského postavení. Ihned sem příklusal na koni, neboť již se tu rozvinula menší bitka. Rozkázal, že ohrožený prapor se nesmí dostat do rukou „nepřítele“ a dal odtroubit konec bitvy. Na poradě s podveliteli bylo rozhodnuto, že „přátelé“ statečně hájili a uhájili Sv. Horu a tak boj vyhráli. Příští rok vyhraje zase nynější „nepřítel“. Tak se to každoročně střídalo ke spokojenosti obou stran, které opět sešikovány a za zvuku rázných pochodů odmaširovaly – vítězi vpředu, za nimi poražení – do zahradní restaurace „Na střelovně“, kam dodal příbramský sládek Šebestián Klička již předem desítku sudů piva. Střelci statečně se posilovali po skončeném boji dlouho do noci, kdy zmožené bojovníky si manželky odváděly domů.“

Text. příl. 4 Šárecká, Maryša: Pod Svatou Horou (výňatek s pasáží o ostrostřeleckém manévru)

Když se vrátil z císařské parády, které se musil jako ostrostřelec účastniti, hlásil Kašpárek ženě: „Tak manébr bude čtyřadvacátýho.“

„Já na to bláznění nepůjdu,“ odpověděla klidně, jako by nešlo o velkou událost, která jednou do roka vzrušila celou Příbram a na kterou se děti těšily více než na Štědrý den.

„Šicovské manévry“, radost velkých i malých, chloubka Příbramě! Již několik dní před nimi nemluvalo se o ničem jiném a předvečer byl zcela zasvěcen přípravám. Zatím co na manévřišti u Nové hospody byly stavěny stany–jeden pro zvané hosty, druhý pro první ostrostřeleckou setninu a třetí pro druhou–vytáhl Kašpárek doma svůj „kvér“ a svěřil jej synům. Když jej vyčistili, bylo nutno cítit ještě knoflíky, šavli, tašku na patrony a „trubičku“, odznak ostrostřelců, připevněný na čepici a doplněný ohnutým tetřevím pérem.

V den manévru, o páté hodině ranní, bylo u Vondráčků již vše na nohou. I Václav se probudil, když zahřměly rány, vypálené z mozdíků u svatohorských schodů. Bratři byli oblečeni, káva uvařena a maminka se podle svého zvyku chystala na „šestou“, zatím co se tatínek strojil do uniformy a Figaro, vklouznuvší do světnice po ranním dojení, obskakoval ho, vrtě ocasem. Tu se ozvaly činely a bubny–budíček ostrostřelecké hudby. Rázem vyletěl Václav v košilce k oknu a jeho bratři se vyřítili před dům. Vždyť budíček musí jíti okolo! Ano, šel okolo, ale před jejich domem zdvihl starý Klobása palici a hudba přestala, jsouc vystřídána jednotvárným bubnováním.

Okolo sedmé hodiny vyrukoval Kašpárek se syny na Střelovnu, kde se sbor shromažďoval. „Šicové“ se tam procházeli mezi civilisty, zdobili si čepice dubovým listím z velké krabice sluhy Korejse, jedli horké párky, pili pivo a vtipkovali o manévrech. Velitel Štekr, menší zavalitý pán s mírným antipendiem a uhlovitě černými vlasy i knírem, udílel v hejtmanské uniformě rozkazy důstojníkům. Když nadešla chvíle odchodu, sešikoval se sbor a rozdělil na dva oddíly, z nichž každý vytáhl pod svým praporem s hudbou v čele do děkanského chrámu. „Přátelé“ i „nepřátelé“ šli vyslechnouti svorně polní mši, svorně stáli v přední lodi, každý oddíl u svého praporu, a svorně zpívali mužnými, leckdy ochraptělými hlasy: „Bože, před Tvou velebností...“

Když jim pan „feldpáter“ požehnal k boji, vyšli z chrámu, provázeni veškerou příbramskou mládeží, aby se odebrali na místo manévru. Dlouho však nevydrželi kráčet v přísném pořádku. Již u Sebastopolu byl pohov a vojenská kázeň

povolila. Tlustší tatíci, kteří se již po ránu zalévali potem, odepjali si límce a předali pušky svým synkům, hrdým na to, že je mohou nésti, i když byly větší než oni sami. Když však bylo před samou osadou zatroubeno k pozoru, vztyčil se každý jako voják dbalý své cti, čtyřstupy se vyrovnaly a v plné zbroji, při svižném kroku táhlo se ke stanům.

Všechny oči ulpěly na dlouhém, prostředním stanu, vyzdobeném chvojí, znaky ostrostřeleckými, císařským i zemským. Zde očekávala ostrostřelce celá místní honorace od pana nadhorního rady a hejtmana až po posledního písaře. Když „vojsko“ složilo zbraně do pyramid a zatklo prapory do připravených žerdí, rozešlo se v pořádku do pobočných stanů: první setnina pod velením nadporučíka Šalanského nalevo a druhá, jíž velel cukrář Kavka, přijímám „Kafarát“, napravo. I Kašpar Vondráček, šikovatel v druhé setnině, zavelel své četě: „Vpravo toč!“

Václav, který byl poprvé na manévrech, nevycházel z údivu, neboť si nepředstavoval, že tatínek dovede tak hlasitě vzkřiknout a že ho všichni tak naráz poslechnou. A pak ho zajímala dřevěná kostra stanu, zhotovená z tesaných klád, jejíž číslované otvory se obracely k silnici. Díval se na dlouhé stoly, u nichž poslušně čekaly soudky piva; na lavice, které se rychle zaplňovaly, i na tatínka, jak rozdává svým podřízeným plíšky na pivo. Někteří již zase jedli párky a pili pivo, jako by je cesta na Novou hospodu úplně vyčerpala, ale Kašpárek statečně přemáhal žízeň, žvýkaje dvoukřejcarovou housku...

Asi hodinu trval odpočinek, zatímco se důstojníci radili a sestavovali bitevní plán. Okolo desáté bylo však pojednou zatroubeno k nástupu. Dva šiky se utvořili proti sobě, hudba zahrála jeden oddíl, v modrých kalhotách, opustil s hudbou tábor směrem ke Kocábě. Tam se hudba oddělila a nepřítel se tiše ztrácel v tajích dubenských lesů s nekonečným zástupem kluků a zvlounů. Tatím co v úkrytu za kopcem formoval přední hlídky, hlavní voj a zálohu s praporem, připravil se v táboře druhý oddíl v bílých kalhotách a vyrukoval bez hudby na protější stranu k hájecké silnici.

Za všeobecného napětí se blížily přední hlídky k sobě a začaly na sebe střílet, povzbuzovány hulákáním kluků, kteří napodobili výstřel dříve, než vyšel. A leckterý ubohý střelec, obklopený zvlounskou smečkou, nevěděl ani, má-li vystřelit či nemá. Šavle se mu pletla mezi nohy, patrony se sypaly z tašky, kluci se honili před ním i okolo něho, a on měl při tom všem nabíjet patrony do hlavně! Bylo li naspěch, stávalo se mu, že mu upadl nabíječ, kluci se oň seprali a místo výstřelu se ozval řev a smích. Podařilo-li se mu vystřelit, stávalo se zase, že propálil oharkem ze slepé patrony někomu kabát nebo že zapomněl v pušce nabíječ, který pak vylítl do vzduchu a mohl někoho zranit. Přece však zněly výstřely z nepohodlných předovek a za každým oddílem vypaloval moždíř,

tažený na vozíčku a obsluhovaný dvěma muži, mocné rány na nepřitele. Prach a kouř, který začernil k nepoznání tváře statečných dělostřelců, zahaloval celé okolí a šířil se s větrem až k místu, kde štáb s hejtmanem Štekrem přehlížel manévry.

Ačkoliv v první srážce vyhrála setnina Šalanského a druhá byla nerozhodná, přece vyšel nakonec vítězně z boje Kafarát a vrátil se slavně s houfem zajatců. Nebylo to však dílem náhody ani strategického umění, nýbrž jen vysoké moudrosti důstojnické, která určovala předem výhru i prohru, dopřávajíc střídavě vítězství té či oné setnině, aby na sebe nežárlily.

V poledne bylo po manévrech a obě setniny, vítězná i poražená, vracely se s hudbou do tábora. Nyní se zase pracovalo horečně v hlavní kuchyni, umístěné v primitivní boudě za panským stanem, kde vévodila nejlepší městská kuchařka. Odtud vycházela vonná polévka se smaženým hráškem, maso s pikantní omáčkou a křehkým knedlíkem i šťavnatá telecí pečeně se salátem. Kašpárek si poručil za zlatku jeden oběd, dostal však, vzhledem k svému čtetnému potomstvu, dvojnásobnou porci knedlíků a ještě mu bezdětný soused Svoboda naložil polovinu ze svého talíře, řka: „Tu máš, Kašpare, ať se ta tvá drobotina nají! Já bych to všechno nesnědl.“

Jeho příkladu následovali jiní „šicové“, méně obdaření potomstvem, a Kašpárek jim za to věnoval lví podíl ze svých čtyř vyfasovaných mázů piva. Po obědě odpočívali účastníci manévru na trávě před stany, kam přenesli své soudky a hasili žízeň, šermujíce nehoráznými vtipy. Mládež se zatím rozběhla po širokém prostranství okolo tábora, kde se tísnily stánky a boudy pekařské, cukrářské i račkářské spolu se zábavními podniky. Nade vším trůnila vysoká jedlová máj, korunovaná praporkem a věncem uzemek, který se měl státi kořistí toho, kdo vyšplhá až k vrcholku.

„Loni tam byl pečeněj věnec od Kardašů!“ vzpomínal Pepík.

„A předloni tam byly kalhoty!“ dodal Vincek.

Když je marné snahy několika šplhajících odvážlivců, kteří sjeli po tyči dolů jako po mýdle, přesvědčily, že věnec uzemek není právě snadnou kořistí, odvrátili se Vondráčkovi chlapci od nedostupné máje k jiným atrakcím. Chvílemi se dívali na loutkové divadlo, chvíli okukovali švýcarskou střelnici, kde je lákala „velká a malá“ neboli „šnýbr šnábr“ a konečně kolotoč, na nějž měl odedávna privilej šilhavý Fröhlich. Mezi cukráři, pekaři a uzenaři viděli i párkaře, který měl svůj stánek před Kardašovým krámem, a starého Švorcpeka, nezbytného hosta všech trhů a poutí, který za dva krejcarey vytáhl z putny tu nejšťavnatější kyselou okurku a zalil ji chutným lákem. Co na tom, spadla-li do něho kapička

z ušňupaného nosu Švorcpekova? Každý si přes to na na okurce pochutnal a musil dáti za pravdu Švorcpekovi, který mu ji podával se slovy: „Ale ta je!“

Dřevěné lavice okolo stolů z neohoblovaných prken byly obsazeny do posledního místečka; pivo teklo proudem, takže je pípy nestačily chrlit. A teprve k osmé hodině, po západu slunce, vracely se pomalu jednotlivé rodiny ke krbu, jež ráno tak rychle opustily. Bylo vidět ostrostřelce klopýtající o šavli a jiné, odzbrojené, jimž obětavá manželka nesla pušku i šavli, podpírajíc je druhou rukou, anebo děti, chlubicí se otcovskou výzbrojí.

Text. příl. 5 Popis stejnokroje ostrostřelců a jejich hudebníků z roku 1913

§9

Stejnokroj, který jen činným členům při vyrukování neb jinak ve službě nositi dovoleno jest, sestává:

- a) ze zbrojního kabátu z tmavozeleného sukna se stojacím, 5 cm vysokým, cinobrově červeným límcem, rovněž takovými výložkami na rukávech a lemováním na prsou, dvěma řadami po osmi žlutých hladkých knoflíkách a vzadu na šose po třech takových knoflíkách.

U důstojníků zlaté, světle-zeleně protkané epoulety, u mužstva na levém rameně zlatý, zeleně protkávaný nárameník, upevněný na jedné straně všitím do rukávu, na druhé malým hladkým žlutým knoflíkem.

Při cvičení nosí se tmavozelená blůza s cinobrově červeným vyložením a u mužstva na levém rameně zlatý, zeleně protkaný nárameník k držení nábojnice.

- b) Z kalhot z modrého sukna u důstojníků se zlatými, 3 cm širokými portami a u mužstva s dvojitými červenými 2 cm širokými pruhy na švu kalhot.

Při cvičení nosí se bílé plátěné kalhoty a do zábav salonní černé s červenou paspulí.

- c) z černého plstěného klobouku se širokou černou stuhou obroubeného, který má na obou koncích po jedné zlaté růžici, které zelený střed zdoben jest iniciálkami jména Jeho Veličenstvy.

Po pravé straně klobouku jest dvojitá zlatá stuha, při jejímž dolejší okraji jest velký žlutý knoflík s trubkou k upevnění chocholu z černých kohoutích per.

Pásek pod bradu jest z černé lakové kůže.

Ku cvičení nosí členové černé čapky se zlatými zeleně protkávanými šňůrami, rovněž takovou růžicí s iniciálkami jména Jeho Veličenstva.

- d) z pláště z temně zeleného sukna s cinobrově červeným vyložením a lemováním se žlutými hladkými knoflíky.

- e) z obuvi hladké, černé, z nákrčníku s bílým 3mm širokým okrajem a z rukavic z bílé prací kůže.

Důstojníci nosí zlaté růžice, poddůstojníci žluté kovové růžice, jakožto hodnostní odznaky v počtu odpovídajícímu stupni šarže.

Důstojníci nosí mimo toho žlutohedvábný světle zelený protkaný polní pás, jehož střapcový uzel na jedné straně s iniciálkami s císařskou korunou, na druhé straně říšským orlem ozdoben jest.

§10

Důstojníci a mužstvo nosí důstojnickou šavli pěchoty, prve jmenovaní v lesklé pochvě na juchtovém se zlatými světle zeleně protkanými portami ozdobeném opasku, posléze jmenovaní v černé kožené pochvě na černě lakovaném opasku.

Střapcové uzle zlatého světle zeleně protkaného důstojnického portepée zdobený jsou na jedné Nejvyššími iniciálkami a císařskou korunou, na druhé straně říšským orlem. Portepée mužstva jest ze žlutého hedvábí světle zeleně protkaného.

Mužstvo mimo šikovatele a jemu na roveň postavení nosí vedle výše popsané šavle zadovku na černě lakovaném koženém řemeni s bodákem a z černě lakované kůže zhotovenou nábojnici se žlutým kováním, která zdobena jest českým lvem ze žlutého kovu a nosí se do zadu na řemeni 5 cm širokém z černé lakované kůže přes levé rameno.

Řemen nábojnice zloben jest z předu 5ti žlutými řetízky a dvěma hlavicemi lvů.

§11

Hudebníci nosí rovněž takový stejnokroj jako střelci, na kabátu však bez nárameníku a na kalhotách z každé strany pouze červený pruh. Klobouk jest lemován černou lakovanou kůží a jednoduchý chochol upevněn na straně.

Kapelník má stejnokroj jako důstojník bez epulet.

Hudebníci nosí na obou stranách límce lýru z niklového plechu, kapelník nosí lýru stříbrně vyšitou. Jako Zbraň má mužstvo hudby šavli pěchoty s červeno bílým portepée, kapelník důstojnickou šavli rovněž s červeno bílým portepée.

Text. příl. 6 Zápis o střelbách roku 1885 s vítězem Bohumilem Šalanským

Více roků se však nestřílelo; do terče společnost se celá rozešla, však roku 1885 přičiněním pana velitele Štekra se od obce nechala zeď na levé straně do sadu 80 metrů délky 4 metry výšky vystavěti by žádné nebezpečí nebylo.

Nechalo se 6 pušek sborových, které obec koupila pro sbor od p. Ferdinanda Galvirta, puškaře, připravit, by z těch samotných se do terče stříletí mohlo.

A započalo se dne 9. srpna tohoto roku pro zkoušku stříletí, sešlo pánůch údů dosti a zkouška byla znamenitá. Také již 15. a 16. tohoto měsíce se střílelo na lepší a byli tři lepší

- I. bral p. Vojtěch Pfeifer, úd sboru a hostinský
- II. p. Josef Vintiška, zámečnick
- III. p. Bohumil Šalanský, protokolista hejtmanství

By udržení veškerého pořádku a jiné záležitosti byly od přítomných p. údů k tomu následující páni zvoleni,

- p. Václav Šalanský, nadporučík, předsedou
- p. J. Drtikol co pokladník
- p. Augustin Čížek, člen výboru
- p. J. Horský, člen výboru

Dále se pokračovalo ve střelbě do terče a byli dvě lepší dávány dnem 6. a 8. září tohoto roku

- I. Nejlepší střelil p. rešpicient Počta
- II. p. Vojtěch Brandeis, úd střeleckého sboru

Dále se pokračovalo ve střelbě a totiž dne 13., 20., 27. a 28. září na svatého Václava se skončila tento rok střelba 1885.

- I. lepší bral p. Bohumil Šalanský, protokolista
- II. lepší bral p. Zinkor, zhotovitel nástrojů
- III. lepší bral p. Vojtěch Brandeis, řezník a střelec

Po veškerých výlohách zbylo 2 zl., které páni údové jednohlasně usnesly by se zmrzačenému p. Josefu Hlasyvci, bývalému údu střeleckého sboru tato částka skrze nadporučíka Václava Šalanského odevzdána byla.

Dne 29. září léta páně 1885